

Szabad Gondolat

AZ ANTROPOZÓFIA,
NEVELÉSMŰVÉSZET ÉS SZOCIÁLIS ÉLET
FOLYÓIRATA

2004. március

Antropozófia

Gaál László: Újratestesülés és sors

Világhelyzet

Van kiút a "mit sem sejtők völgyéből"?
Interjú Gerhard Wisnewskivel a
2001. szeptember 11-i terrortámadásról
és annak globális hatásairól

Pedagógia

Ertsey Attila:
Támadás a Waldorf-pedagógia ellen.
"Szarumán elindította hadait Középfölde ellen..."

Technika

Paul Emberson:
A klónozásról és az elvesztett hierarchiáról
IV. befejező rész Az Ember jövője

Környezet

Ernst-Michael Kranich:
A növények, mint a lelkeség képei. A tulipán

Melléklet

Alexander Caspar:
A pénz jövője.
Kiegészítés a "Gazdálkodás a jövőben – a
zsákutcából kivezető út" c. könyvhöz

7/1

TARTALOMJEGYZÉK

ANTROPOZÓFIA

Gaál László: Újratesztelés és sors	1
Irene Diet: Kell-e még nekünk Rudolf Steiner?	8
Irene Diet: Lélek helyett "energia"?	9
Frisch Mihály: "Miért kell mindig harcolni?"	10
Kádas Ágnes: Lex Bos - Templomos lovagok régen és ma. Gondolatok a könyv magyar kiadása kapcsán	12
Szerkesztőségi állásfoglalás. A "Metamorfózis" karácsonyi üzenete	13
Kálmán István: Az ember önmegvalósítása a hármas tagozódású társadalomban	14

VILÁGHELYZET

Van kiút a "mit sem sejtők völgyéből"?	
Interjú Gerhard Wisnewskivel a 2001. szeptember 11-i terrortámadásról és annak globális hatásairól	15

PEDAGÓGIA

Eugen Kolisko: Az emberi szabadság fiziológiai alapjai és ezek jelentősége a nevelésben és a gyógyítás művészetében	25
Ertsey Attila: Támadás a Waldorf-pedagógia ellen. "Szarumán elindította hadait Középfölde ellen..."	33
Kocsis András: Kábít a szer	40

TECHNIKA

Paul Emberson: A klónozásról és az elvesztett hierarchiáról	IV. befejező rész	Az Ember jövője	45
Frisch Mihály: Utószó Paul Emberson előadás sorozatához			55
Tóth Márk: Látogatóban az ANTRO-TECH Intézetnél			56
Tasnádi Kriszta: Összefoglaló Peter M. Schnellel, a Software AG Alapítvány vezetőjével készített interjúról			59

KÖRNYEZET

Ernst-Michael Kranich: A növények, mint a lelkeség képei. A tulipán	62
---	----

HÍREK, PROGRAMOK

64

MELLÉKLET

Alexander Caspar: A pénz jövője	
Kiegészítés a "Gazdálkodás a jövőben – a zsákutcából kivezető út" c. könyvhöz	

SZABAD GONDOLAT

Az antropozófia, nevelésművészet és szociális élet folyóirata

Szerkesztőbizottság:

Buella Mónika, Ertsey Attila, Frisch Mihály, Galántai Ágnes,
Kádas Ágnes, Kálmán István, Tóth Márk

Kiadja: Natura-Budapest Kft.

Felelős kiadó: Tóth Márk

Felelős szerkesztő: Buella Mónika

Borító és tördelés: HÉT-fő Bt. MLA

Készült: Acorn Nyomda

ISSN 1418 4443

Olvasói levelek, hirdetések, információ:

a szerkesztőség címére lehet beküldeni

1089 Budapest, Bláthy Ottó u. 41., Tel: 303 77 46

Honlap: www.szabadgondolat.hu

E-mail: info@szabadgondolat.hu

Beküldött írásokat nem küldünk vissza, és nem őrzünk meg.

Előfizethető a szerkesztőségben.

Éves előfizetési díj: 2200 Ft (postaköltséggel együtt)

ANTROPOZÓFIA

Gaál László

ÚJRATESTESÜLÉS ÉS SORS

Irene Diet a megújult Szabad Gondolatok Házában

*Mit bensőmben régen őrzök,
Újonnan kelt egyéni léttel
Rejtélyesen életre kelni érzem.
Ez ébresztőn öntsön világerőket
Külső művébe életemnek.
És létesülvén
A létbe vessen engem.*

Rudolf Steiner: A lélek kalendáriuma
34. Spruch

2003. november közepén, péntek délután szép számmal gyűltünk össze a megújult külsejű előadóteremben. Várakozásunk szerint egy újabb ragyogó előadás hallgatói lehetünk a következő két napban. Az előadó személye még ismeretlen volt a hallgatóság számára, egyetlen írásával találkozhattunk csupán a Szabad Gondolat 2002. szeptemberi (5/3) számában. Tapasztalataink szerint eddig minden meghívott külföldi előadó rendkívül magas színvonalon beszélt, az ismeretek és szép gondolatok bőségével ajándékozva meg bennünket. Ez az alaphangulat és várakozás járta át most is az összejűlteket.

Kálmán István bevezetőjében bemutatta a megújult termet, megnevezte alkotóit, majd az előadó személyéről mondott néhány mondatot. Irene Diet asszony a valamikori NDK-ban született és végezte iskoláinak egy részét, filozófiát és történelmet tanult Lipcsében. Párizsban élt 15 évig, most költözött vissza Németországba, Berlinbe. Több írása és könyve jelent eddig meg. Kálmán István kijelentette, hogy Diet asszony művét a háború utáni antropozófiai irodalom legjelentősebb művei közé sorolja.

E jelentőségteljes és várakozásteli légkörben kezdett bele Irene Diet mondandójába. Szerényen, kicsit zavartan és megilletődve, de világos és nagy kifejezőerővel kezdte mondatait. Elmondta, hogy ez az első alkalom, amikor fordítani kell szövegét, és nem tudja, hogyan fog ez sikerülni. Megosztotta velünk régi kapcsolatát Budapestről, annak idején, 1985-ben innen vágott neki Párizsnak, ahol egészen mostanáig élt és dolgozott.

Mostani előadásának "A szellemi üresség fogságában" címet is adhatná (ez legutóbbi könyvének címe: Gefangenschaft der Geistesleere). Az újratesztelés és a sors kérdésként jelenik meg a mai ember számára. Van-e reinkarnáció, van-e karma egyáltalán? Ez a kérdés egészen személyes jellegű, talán

nincs is ennél személyesebb kérdés. Miért vagyok itt, ki vagyok egyáltalán, mi a sorsom, merre kell mennem? Ezek a legbensőségesebb, legintimebb kérdések. Van a kérdésnek, azonban másik oldala is, mely a legszemélytelenebb jelleget hordozza. Ettől a kérdéstől függ az emberkép – mi az ember? Ettől függ, hogy milyen viszonyban van a világgal, és ettől függ az is, hogy milyen a világ (világkép).

Ha tovább gondolkodunk az újratesztelés és a sors kérdésén, felismerhetjük, hogy számtalan kérdést rejt magában. Ezek alapján fel kell tennünk a kérdést, hogyan közelíthetünk a reinkarnáció és a karma témájához?

Figyeljük meg, mi történik ma a világban, és milyen viszonyban állnak az emberek ezzel a kérdéssel!

Ma a nyugati emberiség közel 20%-a hisz a reinkarnációban. Ennek első hulláma a XIX. század végén, a Teozófiai Társaság színrelépésével jelent meg, indiai gyökerekből táplálkozva. A mai hullám azonban nem az okkultizmusból ered, hanem a pszichoanalízisből fakad. Freud felfedezése szerint a jelenlegi szenvedések a gyermekkor traumáival állnak összefüggésben. Ha a tudatalattiba lenyomott traumát tudatosan újra átéli a beteg, akkor ez gyógyítóan hat rá. Tehát ez az érdeklődés a legszemélyesebb oldalról jelentkezett, a gyógyulásra váró beteg oldaláról.

A pszichoanalízis talaján született meg a reinkarnációs terápia a világ több helyén (Németország, Anglia, USA), nagyjából egy időben (1966-1969).

Németországban Thorwald Dethlefsen pszichoterapeuta különös tapasztalatra tett szert 1968-ban. Álljon itt most egy részlet az 1976-ban írt, "Új-jászületés élménye" c. könyvéből.

"Majdnem hét éve már, 1968 júniusában hajtottam végre először azokat a kísérleteket, amelyek nemcsak ezt követő kutatásaim alapjává és

kiindulópontjává váltak, de megváltoztatták egész világgépemet. Minderről azonban akkor még fogalmam sem volt, amikor érdeklődő laikusok körében bizonyos hipnóziskísérleteket mutattam be. Miután médiumom (használatos, ám kissé szerencsétlen megnevezés ez a hipnotizált személyre) rajtam keresztül múltja, illetve gyermekkorra bizonyos szakaszait a feledés homályából újra előhozta és átélte, kíváncsi voltam, vajon nem lehet-e elérni, hogy visszaemlékezék, sőt újra át is élje saját születését. A kísérlet sikeres volt. Médiumom, egy körülbelül huszonöt éves mérnök egyszerre csak megváltozott lélegzés és sóhajok közepette lejátszotta születési folyamatát. Ez a számomra meglepő siker bátorított fel arra, hogy még messzebbre próbáljak visszamenni az időben. Azt szuggeráltam neki, hogy az anyaméhben van, három hónappal a születése előtt. Ebben a percben embrionális benyomásairól kezdett mesélni. De én még többet akartam tudni.

"Most még messzebb megyünk – még hozzá mindaddig, amíg egy olyan eseménybe nem ütközöl, amelyet pontosan el tudsz mesélni, le tudsz írni. Menj visszafelé, egészen addig!" – szuggeráltam neki.

Feszült csönd lett, a médium nehezen vette a levegőt, majd egyszerre csak fojtott hangon beszélni kezdett. Érzeteiről beszélt, én pedig tovább kérdeztem, s ekkor, ebből az interjúból kikristályosodott egy férfi története, akit Guy Lafarge-nak hívtak; 1852-ben született, Elzászban élt, zöldségárus volt, s 1880-ban lovászként halt meg. Médiumomat visszavezettem "ebbe az életébe", s felébresztettem. A kísérleti személy az ülés után mindössze arra emlékezett, hogy mélyen aludt – minden egyebet elfelejtett.¹

Dethlfsen másokkal is sikeresen hajtotta végre ezt a kísérletet, így született meg a reinkarnációs terápia, mely szerint bizonyos embereknél nem a gyerekkorban található a betegség oka, hanem valamilyen előző életében. A betegség okának megfelelő, előző-életbeli szituációk újraélésével kell gyógyítani a jelenlegi kóros állapotot.

Ahogy a fenti idézetből is kiderült, a mély hipnózis után a páciens nem emlékszik semmire, viszont a gyógyuláshoz szükség van az emlékezetre is, ezért különféle új eljárásokat dolgoztak ki a félig tudatos, relaxált állapotban történő visszavezetésekre. Sokféle a technika, de mindegyikben megtalálhatjuk a visszafelé haladás elemét.

Diet asszony elmesélte, hogy 2000-ben részt vett egy "pszi" konferencián, ahol több száz reinkarnációs terapeuta gyűlt össze a közel háromezer résztvevő között. Egybehangzó tapasztalatuk szerint ma (2000-ben) sokkal könnyebb visszavezetni az embereket előző életeikbe, mint tíz évvel ezelőtt.

Egy konkrét visszavezetési technikát is

megismertetett a hallgatósággal az előadó. E szerint a páciens egy díványon fekszik – hasonlóan a klasszikus pszichoanalitikus elrendezéshez – arcát egy kendővel letakarják, mellette gyertya ég, és zene szól. "Most a belső képeibe fogunk behatolni..." – kezdi a terapeuta az indukciót – "Képzeld el, hogy a testedben különféle kapcsolók vannak... ezekkel lehet kikapcsolni az egyes részeket, a lábát... a kezét... és így tovább... Menj végig lassan ezeken a kapcsolókon, és kapcsolja ki először a bal lábát... így most olyan, mintha nem is lenne bal lába... menj át a jobb lába kapcsolójához..." így folytatja a terapeuta, míg a páciens kikapcsolja egész mostani testét. Majd azt sugallja, hogy egy házban van, – ez felel meg az ének – ahol talál egy liftet. "Szálljon be a liftbe... látja az emeletgombokat itt a vezérlőn? Melyik emeletet választaná most? Érezze meg... Nyomja meg a megfelelő gombot... Megérkezett... Kinyílik az ajtó... Egy hosszú folyosót lát... Induljon el... Ajtókat lát... Keresse meg a megfelelő ajtót... Nyissa ki... Mi van itt? Nézzon körül... vannak-e itt hangok? Érezze, ahogyan beszívja a levegőt... Érezze az illatát... a páráját... talán még az ízet is... Nézzon most le a lábára... Milyen a cipője? És ahogy feljebb emeli a tekintetét, láthatja a ruhája alját is... Meg is érintheti, érezheti a ruha anyagát az ujjain..."

Így megy tovább, végigkérdezve az érzékszervi észleleteket, segítve, hogy mélyen átélje fizikai érzéseiket. A tapasztalatok szerint majdnem mindig a halál pillanatát éli át a páciens, és ez általában olyan, mint a legszörnyűbb horrorfilm. A haláljelenet szoros kapcsolatban van a jelenlegi szenvedéssel. Ez a kapcsolat döbbenetesen közvetlen; így például, ha valakinek fáj a torka, akkor találhatunk egy haláljelenetet, amiben lefejezik, vagy felakasztják, esetleg elvágják a torkát. Ha evésproblémái vannak, mint a falásrohamok, akkor valószínűleg éhen halt az előző életében. Ha asztmás, akkor megfulladt, gázmérgezést szenvedett. Amerikában van is egy mozgalom, ami azokat az asztmásokat tömöríti, akik úgy vélik, hogy előző életükben, a háborúban, gázkamrában haltak meg.

Tehát a reinkarnációs terápia elképzelése szerint a jelenlegi baj az előző halállal függ össze, sőt a testen lévő elváltozások az előző halálos sebesülés, kínzás, csonkítás stb. következményei. Egy másik elemet is hordoz magában, amit tettes-áldozat mítosznak nevezhetnénk. Eszerint egy áldozati lánc vonul végig az életeken, aki áldozat volt régen, az ezután is áldozat marad. Hasonlóképpen van ez a tettesekkel is.

A reinkarnációról való gondolkodásom tehát meghatározza egész világgépemet, a világhoz való viszonyomat is.

Idáig tartott az előadás első része, mely nem volt hosszabb egy jó óránál. Diet asszony kijelentette, hogy most közös munkával, közös gondolkodással közelíthetnénk a reinkarnáció és a karma témájához. Ő elmondott minden fontos ismeretet, amire szükségünk lehet.

Eddig csupán tényszerű leírást kellett alkalmaznom, hogy híven beszámolhassak Irene Diet előadásáról. Az ezt követő különös eseményeket azonban másképpen kell megközelítenem. Kísérletet teszek arra, hogy azok az olvasók, akik hajlandók kellő erőfeszítést tenni, ugyanazt a lelki élményt végigélhessék, amit mi résztvevők (remélhetőleg minden résztvevő) átéltünk. Aki vállalkozik erre a szellemi kalandra, adjon elég időt magának, hogy kapcsolatba kerüljön a kérdésekkel, tegyen erőfeszítést, hogy továbbgondolja a kérdéseket. Ne csupán a válaszokat olvassa el, hanem küzdjön meg a kérdésekkel. A dőlt betűkkel szedett kérdések után álljon meg, és gondoljon utána. Csak ezután lépjen tovább a szövegben.

Természetesen, aki csak végigolvassa az itt következőket, az is fog kapni egy általános benyomást, még fontos ismeretekre is szert tehet, de lemarad arról a lelki megfigyelésről, ami a többiek számára lehetővé válik.

Nos rajta, kezdjünk neki!

Képzelve el, hogy ott van ön is a Szabad Gondolatok Házában, együtt másokkal, ott ül az asztalnál Diet asszony, és felteszi a kérdést.

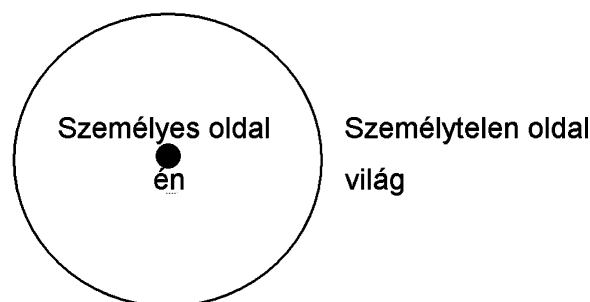
Ön hogyan válaszolna? Lehet, hogy több minden is az eszébe jut. Kérem, írja le vázlatosan egy papírra, addig ne menjen tovább a szövegben, amíg nem rögzítette lényeges gondolatait. Ezt a papírt használhatja a többi kérdésnél is. Így az írás végén képes lesz áttekinteni gondolkodási folyamatát.

Mit gondol ön azokról a kérdésekről és válaszokról, amelyeket a fenti szövegben az újratesztelésről és a karmáról olvasott?

Vizsgálja meg elfogulatlanul a gondolatait, milyenek ezek a válaszok? Mihez kapcsolódnak? Netán személyes élményeihez, vélekedéseihez? Ne menjen tovább, amíg nem jön tisztába ezzel.

Ha utánagondolunk a reinkarnáció és a karma kérdésének, akkor pusztán a gondolkodásunkra támaszkodva felismerhetjük, hogy ez egy egészen különleges kérdés. Mivel a kérdésnek két oldala van, és ezek homlokegyenest ellenkezőnek tűnnek. Egy személyes, belső életünket közvetlenül érintő oldala, és egy személytelen a világot és a világgal való kapcsolatot érintő oldala. Amíg csak saját, egészen személyes gondolatainkból indulunk ki, addig

egészen különböző válaszokat kapunk. Ha azonban azt figyeljük meg, hogy hogyan gondolkodunk, akkor egy szilárd alapra találunk, és nem pedig vélelményekre. Mivel a kérdésben benne van ez a két oldal, ezért minden válaszban is benne kell lennie ennek a két oldalnak. Diet asszony ekkor megkérdezte a hallgatóságot, hogy mindenki képes-e látni, hogy a kérdésnek két oldala van, és ez magában a kérdésben rejlik benne, amit a gondolkodásunk segítségével képesek voltunk feltárni.

Látja-e ön is, hogy az újratesztelés és a sors kérdésének két oldala, egy személyes és egy személytelen oldala van?

Vizsgáljuk meg, hogy a reinkarnációs terápia milyen választ ad az újratesztelés és a sors kérdésére. Kérem, ne menjen addig tovább a szövegben, amíg az eddig leírt információk és saját gondolkodása segítségével nem találja meg a reinkarnációs terápia válaszánaik lényegét.

Milyen választ ad a reinkarnációs terápia az újratesztelés és a sors kérdésére?

A reinkarnációs terápia objektivitásra törekszik, hiszen természettudományos kísérletekből született meg.

De vajon tényleg objektív módon közelít a témához?

Az objektivitáshoz az szükséges, hogy előfeltétel nélkül közeledjen a témához.

Mi a reinkarnációs terápia előfeltételezése?

A reinkarnációs terápia előfeltételezése szerint a jelenkori szenvedés okát az előző életben találom. Ez a gondolat jelent meg Dethlefsenben is, amikor nem találva a gyerekkorban, vagy a születésben, illetve a magzati létben a betegség okát visszafelé kereste az okot az előző életben. De ezt pontosan ugyanolyan módszerekkel végezte, mintha ebben az életben lenne a probléma gyökere. A fizikai test szintjén, és a fizikai testhez kötött személyiség

szintjén találjuk meg a kapcsolatot az előző étellel.

A reinkarnációs terápiának tehát arra a következtetésre kellett jutnia, hogy ugyanaz a személyiség jön újra vissza, sőt nagyon hasonló testet is kell öltetnie. Az emlékek egészen a fizikai érzéki síkig nyúlnak, egyenes vonalúak, folytonosak. Ráadásul, mindig ugyanazzal a problémával kell találkozni a különböző életekben.

Ugyanezt tartja ön is a reinkarnációs terápia lényegének?

Ha ránézünk az ebből következő világra, akkor az értelmetlenséget, a céltalanságot, az automatikus, kreativitás nélküli életeket látjuk. Ezt tényleg nevezhetjük az üresség fogságának.

Ha előző életeket leíró könyveket veszünk a kezünkbe, akkor olyan benyomásunk támadhat, mint ha hollywoodi forgatókönyveket olvasnánk. Tehát mindannyian hordozunk magunkban egy olyan embert, aki ezekből a "forgatókönyvekből" áll.

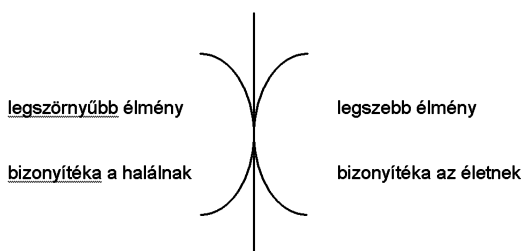
Az embereket általában csak saját személyes világuk érdekli (ez a kérdés egyik oldala). Meg kellene találni a másik pólust is, hogy elkezdjünk valóban **gondolkodni** a kérdésen. Hogy ne csak elszenvedjük a sorsunkat, hanem megpróbáljuk megragadni.

A reinkarnációs terápia a fizikai testhez kötött személyiségből indul ki, ennek újraszületését képzelel el. A természettudomány eredményei szerint azonban a fizikai test a halál után megsemmisül.

Reinkarnáció csak akkor lehetséges, ha van az emberben valami, ami nem hal meg, hanem képes újratestesülni.

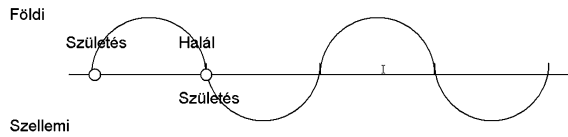
Mi ez?

A reinkarnációs terápiában a halál a legfontosabb elem. Nézzük meg, milyen képet fest Rudolf Steiner a halálról. A halálnak két oldala van. Ha innen nézzük, akkor egy nagyon szomorú, szörnyű eseményt látunk, az elmúlást. Ha a túloldalról tekintünk rá, akkor a legmegnyugtatóbb eseményként tárul elénk, eleven tényként, a szellemi világba való megszületésként. A szellem maga az élet, a legszilárdabb bizonyítéka annak, hogy a valóságban nincs is halál. Egy tükröződést láthatunk:

Igazából nem tudjuk gondolni a halált, mindig csak az életet tudjuk gondolni.

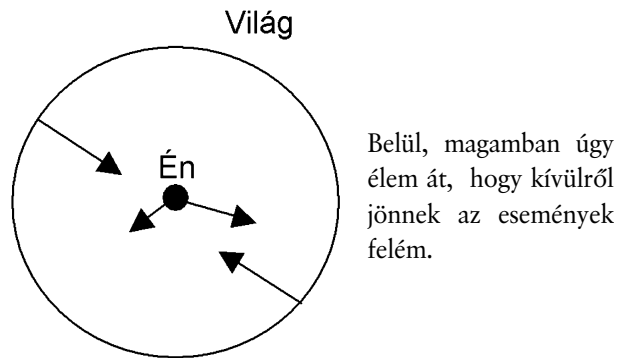
A szellemtudomány szerint a következőképpen ábrázolhatnánk az élet váltakozását:

A reinkarnációs terápia ezzel szemben egy lineáris és folytonos születés-halál képzetet alkotott:

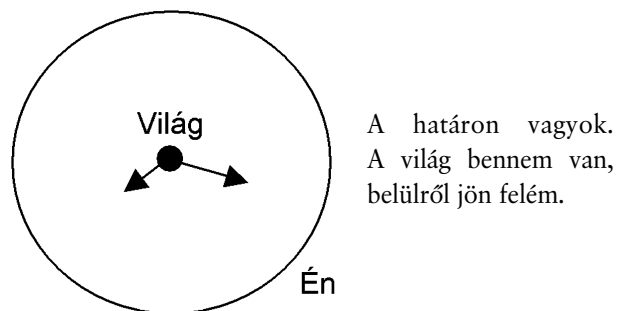

Hogyan válhat a halál tükörelményé?
A földi létben:

Belül, magamban úgy élem át, hogy kívülről jönnek az események felém.

A halál után:

A határon vagyok. A világ bennem van, belülről jön felém.

A halál után magamban, belül élem át azt, amit az én tetteim révén a világ átélt.

Nem az ébrenlét idejét élem át, hanem az alvás idejét, és azt is másképp, fordított időben. Mindazok a szenvedések, amiket én okoztam, most egy elhatározást szülnek bennem, hogy kiegyenlítsem azokat.

Diet asszony így foglalta össze a pénteki utat, amit közösen bejártunk:

"Nem a korábbi személyes élményeinkre hivatkoztunk, hanem egy gondolati utat próbáltunk bejárni, magára a gondolkodásra alapozva."

A következő napon, szombat reggel, egy kicsit kevesebben gyűltünk össze. Diet asszony kérésére átrendeztük az előadótermet, megszüntettük az előadó – hallgatóság térbeli szétválasztottságát, egy nagy kört alkottunk, közös teret teremtve az együttműködésnek.

Nem az a szándékom, hogy információkat adjak önöknek – kezdte az előző napinál is nagyobb erővel mondandóját Irene Diet. A mai ember azt éli meg, hogy szinte megfullad az információ áradatában. Most közösen dolgozhatunk azon, hogy megtaláljuk azt, ami ezekben az információkban önmagában is megáll. Ezáltal kifejleszthetjük magunkban a tájékozódás képességét, és így elkerülhetjük, hogy mi is az információ áldozataivá váljunk. Megpróbálunk egy megismerési alapot teremteni ahhoz, hogy képesek legyünk helyesen megítélni azt, amivel szemben állunk. Ehhez nagy türelemre van szükségünk, önmagunkkal és a többiekkel szemben is.

Az első közös gyakorlási lehetőségünk a gondolatok koncentrációja, a mondanivaló érthető és német nyelvre lefordítható megfogalmazása. Ezt kiegészíthetjük még egy fegyelmeggel, a fordítást beáró beszédritmussal is.

Rudolf Steiner 1912-ben és 1924-ben adott konkrét karmagyakorlatokat számunkra.² Jostein Saether 1999-ben pedig saját új módszerrel lépett a világ elé.³ Diet asszony ezután mindenkinek adott egy részletet Saether könyvéből.

"1966-tól Steiner biográfiai karmagyakorlatait a korábbinál szigorúbban kezdtem végezni. Előre kiválasztottam minden hétéves korszakból két-két jellegzetes eseményt. Ezeket az emlékeket bensőleg, táblaképszerű formációban, visszafelé követtem. A magam számára nem találtam szükségesnek, hogy minden eseményt visszafelé-mozgásban képzeljek el, mint a napi visszatekintésnél. Fontos volt azonban – most így tűnik –, hogy az emlékek sorát időbeliségüknek megfelelően egymás után meditáltam.

Amikor a saját emlékeimmel az első gyermekéveknél nem jutottam tovább, megkíséreltem egzakt fantáziával belső gondolatképeket létrehozni, egészen a fogamzásig. Megpróbáltam magamat a születési helyemről kiindulva fönt a Sundal hegyek fölött lebegve átélni. Azután jött a meditációban az a pillanat, amikor nem akartam elaludni, vagy kiesni a meditációból, hanem a totális gondolat- és képürességbe akartam helyezkedni. Az éntudatnak meg kellett maradnia. Itt (ezen a ponton) korábban éveken keresztül a saját lelki erőim tökéletlenségével kapcsolatban a legkülönfélébb tapasztalatokat éltem át. (...)

1996 szeptemberében tehát egy délután – miatt Umeában egy egyszerű zöld fa széken ültem fehérre festett vendégszobámban, ahol zöld és őszibarack színű textíliák és egy fekete bútordarab is található –, követtem saját biográfiámat első gyermekkori élményemig, melyet ennek a könyvnek az elején leírtam, és arra törekedtem, hogy énem belső átütő erejét a születés irányába tovább koncentráljam. Korábban ebben a tekintetben nyilvánvalóan túlságosan passzív voltam. Ezen fáradozások után megkíséreltem egy gondolatok és érzések nélküli semi-hangulatban lebegni. Azután jött egy finom lelki lökés, és azt gondoltam, hogy mindennapi tudatomra fogok ébredni. Ehelyett egy eleven és mozgalmas képvilágban ébredtem, melyet imaginációként értelmeztem.

Olyan folyamatok közepette találtam magamat, melyeket azon nyomban saját magamhoz tartozó múltként ismertem fel. Mai gondolkodásomat énjelenlétként tudtam átélni, és ezzel egyidejűleg részt tudtam venni az egykori eseményekben, a hozzájuk tartozó akkori gondolatokkal, érzésekkel és cselekedetekkel."

Ha figyelmesen elolvasta ezt a szöveget, akkor fogalmazza meg a szöveggel kapcsolatos gondolatait (emlékezzen a gondolatok koncentrációja gyakorlatra). Használja továbbra is az írásbeli rögzítést. Csak akkor lépjen tovább, ha rögzítette lényeges gondolatait.

Kipróbálná-e ön is a Jostein Saether által leírt eljárást, hogy korábbi életeiről szóló ismeretekre hogyan szert?

Szerencsére elegendő voltunk ahhoz, hogy világosan kirajzolódjon két tábor (bár nem mindenki látta így). Az egyik tábor lényegében a kipróbálás, a saját élmény mellett érvelt, vagyis saját tapasztalatával szerette volna összevetni Saether tapasztalatait, így ellenőrizve azok valóságát. A másik tábor viszont kételkedett abban, hogy ez bármi lényegesre vezetne, máshonnan akart kiindulni.

Ön melyik táborhoz tartozik?

Az első csoport azt gondolja, hogy a kipróbálás révén bizonyossághoz jut.

De min nyugszik ez a bizonyosság?

E nézet szerint a tapasztalás az egyetlen járható út, és a személyes tapasztalat megfelel a valóságnak. A másik tábor kétli, hogy a személyes érzékszervi tapasztalatok mindig megfelelnek a valóságnak.

Gondolkodásunk révén viszont hozzá tudunk férni a szöveg lényegéhez.

*Felismerte-e ön is ezt a két megismerési utat?
Hogyan jutottunk erre a felismerésre?*

Először az egyes emberek elmondták saját véleményüket, sajnos ezzel nem sokra jutottunk. Ezután **visszaléptünk (felülemelkedtünk)**, és **megnéztük**, hogy mit is mondtunk, majd **felismertük** az elmondottak – mint a világ tényei – közötti összefüggéseket, belső lényegi elemeket.

Látja-e ön is ezt a folyamatot, mely túlmutat hétköznapi gondolkodásunkon?

Fel lehet-e egyedül is ismerni ezt a két utat a szövegben, vagy csak sok ember közösen képes erre?

Azért lehetséges egyedül is, mert minden emberben benne van ez a két út, mint idea. Természetesen személyes világunkban nem különülnek el ilyen tisztán és világosan.

Vajon miért kételkedtek a tapasztalati útban a kétkedők? Ránézhetünk egyszerre a két oldalra, és feltehetjük a kérdést:

Mi a lényegi különbség a két oldal között?

A tapasztalati út a bizonyosságot, vagyis a **választ** keresi, míg a kételkedés a bizonytalanban marad, a **kérdést** keresi.

Forduljunk ismét a szöveg felé. Meg kell találnunk a szöveg központi kérdését.

Mi a szöveg nyomán megjelenő legalapvetőbb kérdés?

A szöveg elolvasása után, ha elkezdünk utána-gondolni, akkor a sok egyéb kérdés mellett, legalapvetőbb kérdésként az merül fel bennünk, hogy lehet-e ezen az úton tényleges szellemi tapasztalatokhoz jutni? A két tábor ebből a kérdésből keletkezett. Az egyik csoport igennel válaszolt erre, és szeretne volna saját maga is megtapasztalni a leírtakat, míg a másik csoport nemmel válaszolt erre a kérdésre. Ezt a kérdést maga a szöveg hordozza azáltal, hogy itt van, jelen van a világban.

Most egy megismerési probléma előtt állunk: hogyan jutunk megismerésre a velünk szemben álló ténnyel kapcsolatban? Ha a lényegi folyamatát tekintjük ennek a megismerési útnak, akkor a következőt láthatjuk:

Ütközés — kétség — kérdés — megismerés

Mi a különbség a kérdés és a válasz között?

A válasz lezár, befejez egy folyamatot, míg a kérdés megnyit. Ezért először a kérdéseket kell keresnünk, nem pedig a válaszokat.

Diet asszony javasolta, hogy induljunk el közösen a kétség és a kérdés útján. Keressünk a szöveg kapcsán konkrét kérdéseket.

Mit csinál egészen pontosan Saether?

Nézzük meg, milyen lépéseket tesz Saether. Meditál – kiválaszt emlékeket – képet alkot – belehelyezkedik a képbe – a jelenhez legközelebbi képpel kezdi, majd visszafelé halad az emlékeken – elér egy emlékhátart – saját képeket teremt egészen a születésig, sőt fogamzásig – erőfeszítéseket tesz, hogy ne aludjon el – totális gondolat- és képürességet hoz létre – éntudatát megtartja – finom lelki lökés – egy képi világban ébred.

Egy darabig saját tényleges emlékeire támaszkodik, ahogy lépcsőzetesen halad visszafelé az időben, ezután egy törés, egy üresség jön létre, amit saját fantáziájával tölt ki.

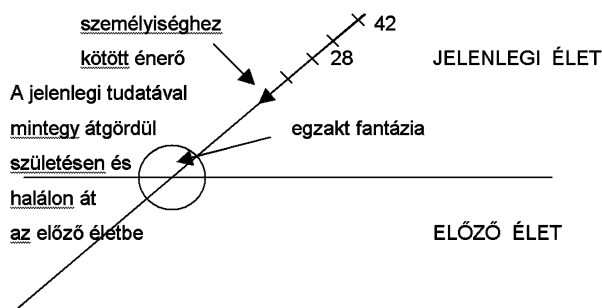
Hogyan választja ki Saether a meditálandó emlékeket? Mivel függ össze ez a kiválasztás?

A jellegzetes gyerekkori emlékek kiválasztása a jelenlegi személyiséggel, és így a jelenlegi fizikai testtel függ össze. Tehát ezek a képek a jelenlegi személyiséget erősítik meg, még akkor is, ha ezt meditációnak nevezi. Saether számára nem az a lényeg, hogy mit meditál, hanem hogyan meditál. Akaraterejét egy meghatározott irányba próbálja irányítani. Most már minden készen áll ahhoz, hogy feltegyük a következő kérdést:

*Milyen képzet áll Jostein Saether módszere mögött?
Milyen az időképzete?*

*Milyen képzetet alkotott az előző életről?
Mivel állnak valóban kapcsolatban az "előző élet" képei?*

Saether a jelenlegi személyiséghez kötött én erejével, a személyiség jellegzetes emlékeihez kapcsolódva indul el visszafelé az időben, visszafelé lépkedve a hétéves ciklusokban. Ezután eléri a születésközeli korszak emlékek nélküli tartományát, ahol a sajátmaga által alkotott fantáziaképek segítségével mintegy "átgördül" egy előző életbe. Ez az előző élet közvetlenül kapcsolódik a mostani élethez. A következőképpen ábrázolhatnánk ezt a folyamatot.

Tehát megállapíthatjuk, hogy Saether időképzete lineáris és folytonos. A jelenlegi személyiséghez kötött hétköznapi emlékezet segítségével visszafelé juthat el az előző életbe. Az ott látott képek nyilvánvalóan az önmagáról alkotott elképzeléstől függenek. Természetesen, Saether nem feltétlenül értene most egyet velünk.

Hogyan viszonyul Saether képzete a reinkarnációs terápia képzetéhez?

A két képzet lényegében megegyezik egymással. Lépünk most túl az eddig vizsgált jelenségeken, és figyeljük meg saját életünket. Ha visszatekintünk saját életünk fontos eseményeire, fordulóra, akkor egy egészen általános karaktert figyelhetünk meg ezekben.

Milyen általános karaktert figyelhet meg saját élete fontos eseményeiben, sorsfordító történéseiben?

Csak az által lettem az, aki vagyok, hogy ily módon találkoztam a világgal. Ha más módon találkoztam volna, más eseményeket éltem volna át, akkor most másmilyen lennék. Tehát az életünkben figyelhetünk egy rajtunk kívül álló, a világból felénk érkező formáló erőt. Ez erőteljesen alakít, formálja belső énünket. Belül inkább ellenségesen fordulunk efelé a formáló erő felé, ellenállással fogadjuk megjelenését. Ezek szerint az emberi Én nemcsak a középpontban, az emberi bensőben található, hanem kívül, a világban is lennie kell, különben nem tudna formálni bennünket. Azonban ennek a kívül lévő Énnek más minősége van, mást akar, mint a bensőnkben lévő énünk. Ez a külső Én a sorsunk, mely az inkarnációkkal áll kapcsolatban.

Hogyan juthatunk tehát valódi karmaismeretre?

A hétköznapi életben úgy érezzük, hogy a sors inkább az ellenségünk. Fájdalmat, szomorúságot, szenvedést hozhatnak a sorsesemények.

Ezért olyannak éljük meg, mint amit nem kívánunk, nem akartunk. Ez az érzület kapcsolódik a fontos emlékeinkhez. Át kell most alakítanunk ezeket az emlékeket, mintha mi vonzottuk volna, mi magunk akartuk volna ezeket az eseményeket.

Hosszú gyakorlás után azt kezdjük érezni, mint ha egy másik lény jönne létre bennünk, akit mi teremtetünk a behelyezkedésünkkel és az akaratunkkal. Ez a másik lény fog majd vezetni a karma megismerésének hosszú és nehéz útján. Így jutottunk el **saját gondolkodásunkra támaszkodva** ahhoz a karmagyakorlathoz, amit Steiner adott 1912-ben nekünk.

Irene Diet így zárta le a közös munkát:

"Az volt a céloom, hogy megmutassam önöknek, hogy pusztán gondolkodással olyan ítéletet lehet alkotni, amiben remélhetőleg egyet is tudunk mindannyian érteni."

Remélem, élvezték ezt a szellemi kalandot. Meg tudták ragadni ezeket az eleven gondolatokat, átéltek a gondolkodás tiszta örömét.

Álljon itt végezetül egy idézet Irene Diet már említett könyvének ismertetőjéből:

"A kutatás során világossá vált, hogy a tévedések és valótlanságok nem csak hibaként jelenhetnek meg a világösszefüggésben, hanem a gondolkodás fejlődésének és megerősödésének talajává válhatnak."

Jegyzetek:

1. Thorwald Dethlefsen: Az újjászületés élménye – Gyógyítás reinkarnációval. Magyar Könyvklub, 1996.
2. Rudolf Steiner: Wiederverkörperung und Karma und ihre Bedeutung für die Kultur der Gegenwart, 1912. GA 135.
Rudolf Steiner: Esoterische Betrachtungen karmischer Zusammenhänge. II. kötet, 1924. GA 236.
3. Jostein Saether: Wandeln unter unsichtbaren Menschen. Eine karmische autobiographie. Stuttgart, 1999.

Antropozófiai körökben egy ideje szokássá vált az aktuális pszichoterápiái irányvonalakat követni, amint ezt az antropozófus terapeuták, társadalomtudósok és tanácsadók nemrégiben tanúsított érdeklődése is bizonyítja az úgynevezett "Bert Hellinger-féle családfelállítás" iránt. A legnagyobb folyóiratokban foglalkoztak ezzel, sőt még a Goetheanumban is szenteltek egy ülést a témának.¹ – De ezt a terápiát is, ami az előző évben még ugyancsak modernnek számító reinkarnációs terápiát felváltotta, újaknak kell majd követniük. Mert a lélek így beígért csodagyógyításával is úgy vagyunk, mint minden divatjelenléssel: csak addig elégitenek ki és tartanak izgalomban, amíg futja erre az erejükből. Mivel pedig ez a hatásuk hosszútávon nem tartós, felmerül a szükséglet valami más iránt, ami az újra jelentkező ürességérzet kitöltésével kecsegtet. És így trendről trendre összefutnak a beteges pszichével foglalkozók a betegekkel – antropozófiai körökben ugyan valamivel később, mint másutt –, hogy mindig újra és újra feltegyék a kérdést: Hogyan lehet az X vagy Y által megfigyelt jelenségeket "szellemtudományos fogalmakkal megragadni?"² Vagy pedig: A mondott jelenségek miképpen függenek össze az Énnel, az éter- és asztrálesttel, sőt az illető karmájával?³

Semmiképpen sem akarom tagadni ezzel a helyzetleírással azt, hogy mindenki abszolút módon szabad abban, hogy maga döntse el, hogyan kíván élni, gondolkodni, meditálni, beszélni, vagy magát gyógyíttatni és másokat gyógyítani. Az egyetlen kérdés, amit itt bizonyos vehemenciával felteszek, a következő: Azoknak, akik pszichoterápiával, hipnózissal, reinkarnáció-terápiával vagy családfelállítással foglalkoznak – vajon minek kell nekik még Rudolf Steiner is? Ezek a terápiák és technikák ugyanis úgy épülnek fel és olyan módon funkcionálnak, hogy természetük szerint éppen azt iktatják ki, ami a lényegét, sőt a forrását képezi az antropozófiának: tudniillik a gondolkodást. A fent említett technikák azt mutatják: nem kell ahhoz Rudolf Steiner, hogy a válaszokat megtalálják arra, amit kutatnak. Mert e terápiák mindegyike az ember azon része felé fordul (és azt támogatja), amelyik e terápiát keresi, tehát önmagában tökéletes – és annak keretein belül, amit az

illető a legmélyebb bensejében keres, hatékony is! De hogy az ily módon megtalált válaszokat azután összefüggésbe akarják hozni azokkal fogalmakkal, amelyeket Rudolf Steiner használt, az egyrészt azt jelenti, hogy nem ismerték fel ezen terápiák funkcionális tökéletességét. Másfelől azt is láthatjuk, hogy Rudolf Steiner antropozófiájának mindig vissza kell vonulnia akkor, amikor hiányzik egy lényeges alapélmény: az az élmény ugyanis, hogy Rudolf Steiner az embernek ahhoz az oldalához fordul, amely csak az antropozófiával való foglalkozás során születhet meg bennünk, és amely ezért az efféle terápiák és meditáció-technikák által még csak meg sem közelíthető!

Még ha a terápiaformák és ezoterikus technikák egymást váltják is, meg kell jegyeznünk valamit, ami mindig ugyanaz marad. Ez pedig a következő: egy ilyen "vitában" nem elméletekről van szó, amelyek megcáfolhatók lennének, vagy olyan terápiákról és technikákról, amelyeket meg kellene reformálni. Nem, inkább egy olyan tapasztalatról van szó, hogy ezek a terápiák és technikák egyre inkább realitásokat fejeznek ki. Amikor bizonyos személyiségtípusok reinkarnációját, család-csoportlelkek rendező-irányító erőit, vagy a meditációs élmények tarka filmvilágát írják le: aggasztó, mégis reális szellemi fejlődéseket juttatnak szóhoz, mint ahogy elő is segítik ezeket.

Fordította: Szabó Attila

Jegyzetek:

1. Az Info 3 folyóirat több cikket szentelt e témának a 2002/4. számában, mint ahogyan a Das Goetheanum is a 2002. 07. 21-i és 08. 18-i számában. A kollokviumot, amelyet a társadalomtudományi szekció vezetője (U. Rösch), az orvostudományi szekció vezetője (M. Glöckler) és a pedagógiai szekció vezetője (Chr. Wiechert) szervezett meg, 2002. június 30-tól július 1-ig tartották meg a Goetheanumban.
2. E. Kleber / G. Seiberth: Familienaufstellung - das "wissentende Feld"? in: Info 3, ugyanott.
3. Lásd M. Spaar cikkét in: Das Goetheanum 2002. 07. 21.

* A két cikket a szerző a Szabad Gondolat számára küldte közlésre

Irene Diet

LÉLEK HELYETT "ENERGIA"?*

Megjegyzés az antropozófia területén jelentkező újabb furcsaságról

Aki figyelemmel kíséri a körülbelül a XX. század 80-as éveit óta fellépő fejlődéstendenciákat az antropozófiai mozgalmon belül, alig csodálkozhat azon, hogy a mostanában keletkező "új", mert "megreformált" antropozófia csaknem minden ága időközben sajátos és egészségtelenül ható virágokat hajtott. Teljesen mindegy, hogy lélektanról, reinkarnációról és karmáról, Zweig-munkáról, antropozófiai orvoslásról, pedagógiáról vagy szimptomatológiai történelemszemléletről van szó – mindenütt egy és ugyanazon tendencia látszik eluralkodni: az a kísérlet, hogy egy olyan "antropozófiát" alapozzanak meg, amelyben a legfőbb zavaró tényezőt iktatják ki, mégpedig magát Rudolf Steinert.

Mint e fa egy különösen fakó és beteges virágát kell említünk Anne Hildebrandt-Dekker újonnan megjelent könyvét: Energetikai – meditatív – euritmiai terek felfedezése. A műhöz bevezetőt írt Werner Barfod, a Goetheanum képzőművészeti és zenei szekciójának vezetője.¹

"Itt az ideje, hogy egy olyan központi témával foglalkozzunk, amelyet sok évtizeden át szóhoz sem engedtünk jutni", így Barfod. "Miközben kultúránkban számtalan áramlat kínálkozik, amelyekben az ember felfrissüléséhez, megerősödéséhez, felépüléséhez, harmonizálásához stb. ősi, hatékony formákat hívnak segítségül, amelyek az energiacentrumokra irányulnak – éppen az euritmiában, amely ezt korszerű módon megvalósíthatná, e terület még mindig messzemenően tabunak számít." – "Eljött az ideje annak" – így fordíthatnánk le Barfodot a magunk nyelvére –, "hogy az újat és hatástalant (tudniillik Rudolf Steiner antropozófiáját és euritmiáját) helyettesítsük a régivel és hatékonyal. Amit Rudolf Steinertől kaptunk, az csak a világ perifériájára vezetett bennünket, egy olyan kívülállásba, amely boldogtalanná és a világban népszerűtlenné tett minket."

És valóban: ebben a könyvben minden arra irányul, hogy a szellemi-lelki nagy mértékben elavult fogalmát egy energetikai, azaz fizikai szubsztanciaként újítsák meg, és ezzel az antropozófusok körében is (végre!) salonképesé tegyék azt, ami a New Age mozgalmon belül mindig is alapvető fogalomnak számított. Azt a kérdést azonban, hogy ezáltal hogyan is következhetne be egy "gyógyulás", mindazoknak fel kellene tenniük, akik egyszer már kidugták az orrukát a világba, és egy New Age csoportosulást megtekintettek, az összejöveteleik egyikére elmerészkedtek, vagy akár csak egy New Age könyvesboltba betértek. Mert hogyan lehetséges az, hogy emberek, akik már évtizedek óta antropozófiával és euritmiával foglalkoznak,

semmit sem érzékelnek abból a kellemetlen, megbetegítő szagból, amely az efféle jelenségek sajátja – ez az a tulajdonképpeni probléma, ami a Goetheanum kiadójánál megjelent könyv kapcsán felmerül.

Azokat a gyakorlatokat, amelyeket Anne Hildebrandt-Dekker követ, és amelyeknek eredményeit a mondott könyvben leírja, az előző évszázad 80-as éveit óta aktívan tevékenykedő amerikai "energia-gyógyító", Barbara Ann-Brennan írásaiból meríti.² Az, ami minden olyan típusú gyakorlat sajátja, amely bizonyos mágikusan ható ténykedések ismeretén alapul, amelyek az alsó emberben működő erőkkel operálnak, Anne Hildebrandt-Dekker is hallatlan gyorsasággal³ olyan eredményekhez juttatta, amelyeket szükségesnek látott közölni a nagyvilággal. Ezt nem előzte meg semmilyen keresés, belső küzdelem, semmilyen kudarc és örökös újratekésítés... semmi mindabból, amit mindenki jól ismer, aki Rudolf Steiner antropozófiájával komolyan foglalkozik. Nem, az "energiamező" egyszerűen feltárultak előtte, a "csakrák" megnyitották magukat, és vállalkozásának lélegzetelállító sikere azt a kérdésektől és kételeyektől megszabadult magabiztosságot kölcsönözte neki, amelyet könyvéből világosan kiolvashatunk.

Az ilyen jelenségek azonban, amelyeket most szóvá tesszünk, egy kérdéssé sűrűsödhetnek – ha nem is a szerzőnőben és azokban, akik a könyvet kiadták és bevezetővel látták el, de legalábbis bennünk –, amely kérdés megrendítené magabiztosságunkat és bizonyosságunkat, hogy Rudolf Steiner antropozófiáját eddig képesek voltunk helyesen művelni. Ezt a kérdést most végre fel kell tennünk, mert hogy nem vagyunk függetlenek a bemutatott jelenségektől, az mindenki számára világossá válhat, aki beleéli magát a mondottakba. Kétségtávol csak az elején állunk új és még nem látható folyamatoknak, hisz Barfod kinyilvánította a könyvhöz írt bevezetőjében a maga kívánságát, hogy ennek a könyvnek a jövőbeli euritmia-képzés számára alapul kell szolgálnia.⁴

Ezért már ma kereshetjük és gyakorolhatjuk magunkban azt a lelki tartást, amely az ilyen és a még ezután várható szörnyűségekkel képes lesz szembehalálkozni.

Fordította: Szabó Attila

Jegyzetek:

1. Verlag am Goetheanum, 2003
2. Hildebrandt-Dekker különösen Ann-Brennan Fény-munka című könyvéből merítette a gyakorlatokat. Das Standardwerk der Heilung mit Energiefeldern, München, 1989
3. Hildebrandt-Dekker könyvének első mondata így hangzik: "A következő fejtegetések az elmúlt évben megkezdett munkám jelenlegi helyzetét tükrözik." Idézett mű 13. oldala.
4. "Reménykedünk abban, hogy e munkakönyvhöz sok olvasó utat talál, hogy ez megtalálja az utat a képzéshez..." Werner Barfod előszava, ugyanott, 11. o.

Frisch Mihály

"MIÉRT KELL MINDIG HARCOLNI?"

A kérdést még évekkel ezelőtt Szilágyi Péter, a Magyar Antropozófiai Társaság vezetője tette fel nekem, utalva Kálmán István szerinte lehetetlen magatartására, miszerint minden problémát harccal akar megoldani. Sokszor tették fel nekem és barátainknak is azt a kérdést – így a Szabad Gondolatban megjelent kritikái írásaink kapcsán is –, hogy "miért gondoljátok azt, hogy nálatok van az igazság?" (Persze ez utóbbi megfogalmazással – más összefüggésben – sok antropozófus is találkozhatott, amikor az antropozófia kijelentéseit valaki kívülről bírálta.)

Elgondolkoztatók ezek a kérdések; vajon hogyan születtek, nem megértésből, félreértésből, szándékos félremagyarázásból, vagy valami másból?

"Ne légy most harcos, próbáld megértően körüljárni a választ" – biztatom magam. Jó, vágjunk bele!

Egy bizonyos nézőpontból szemlélve és nagy-nagy leegyszerűsítéssel, két csoportba oszthatjuk az antropozófiai mozgalom problémáit. Az egyikbe sorolhatók az itt-ott megjelenő hazugságok, melyeknek egy részét Steiner "objektív hazugságnak" nevezte, a másik csoportba sorolható mindazon erők tevékenysége, amelyek elszakítják az antropozófiát annak forrásától.

Az antropozófiát érő külső és belső támadások természetesen sokszor mindkét elemet tartalmazzák. Ha komolyan vesszük Steiner lényeszerű leírását a hazugságokról, akkor fel sem merülhet a kérdés, hogy ilyen esetekben harcosnak kell-e lenni, mert a harc az egyetlen elvenszer, hogy ezen lény hatását csökkentsük a világban; ha leleplezzük, kimondjuk, hogy "ez hazugság", és szembeállítjuk vele az igazságot. Persze ezt embertársaink sokszor nem hallják meg, de Steiner szerint a hazugság leleplezése, az igazság kimondása önmagában is gyógyít. Nagyon fontos tudni, és persze alkalmazni is, hogy igazság alatt nem úgy általában valaki igazságát, hanem a valós világ áttekinthető fizikai és szellemi törvényszerűségein alapuló igazságokat értjük. A hazugság sokszor ugyanis úgy születik, hogy például valakinek tulajdonítanak egy kijelentést. Itt nem a kijelentés

igazsága vagy téves volta a hazugság magva, hanem hogy adott esetben nem hangzott el ott és akkor az a kijelentés, vagy ami ugyanaz, nem úgy hangzott el.

A hazugság ellen tehát harcolni kell, teljes fegyverzetben a legnagyobb erővel, még ha kényelmetlen és néha ellent is mond az ember békés (kényelmes) természetének.

Bizonyos mértékig árnyaltabb a helyzet a második csoportnál. Hogyan kell megközelítenünk azt a problémát, amely a szellemi irányzatok, a szellemi utak sokféleségéből adódik. Sokan, még a Magyar Antropozófiai Társaság vezetője is felvetette azt a kérdést, hogyan dönthető el, hogy mely irányzat tartozik az antropozófiához és melyik nem. Én úgy gondolom, hogy megfelelő iskolázással – amit a Társaság vezetőjéről feltételezni kell – ez minden esetben megítélhető. De el kell ismernem, hogy vannak esetek, melyek megítélése sok-sok munkát, nagy erőfeszítést kíván. De az egyszerű eseteknél mi a helyzet? Egyszerű esetben gondolom a Váradi jelenséget. Ez az igazán különös képességű fiatalember előadások százait tartja az ezotéria szinte minden területéről. Imponáló tudással beszél a keleti és nyugati eredetű titkos tanok tanításairól, sokszor a forrást sem megnevezve. Nekem ezzel semmi bajom nincs, hiszen a hallgatói, hívei eldönthetik, hogy ezt az utat választják-e, ezt a tanítót, mestert fogadják-e el.

A súlyos gond akkor kezdődik, ha Váradi Tibor tanításait összemoszák az antropozófiával, ha meghívják a Társaságba, hogy az antropozófiáról tartson előadást. Maga a meghívás is egyféle befogadást, elfogadást jelent; de még ez sem végzetes, ha arra kérik fel, hogy tartson egy előadást például azokról a keleti tanokról, amelyekről máskor, más helyen szokott beszélni.

De az emberiség, az antropozófia négy nagy ünnepének egyikén, húsvétkor a feltámadásról az antropozófia nevében beszélni, az általa képviselt szellemiséggel, az véleményem szerint az antropozófia diszkreditálása. Ez még akkor is igaz, ha az előadó az előadásában folyamatosan Rudolf Steinerre hivatkozott és valószínűleg (az élő beszéd alapján ez nem eldönthető)

helyesen idézett Steiner előadásaiból.

A fentiek helyes áttekintéséhez elegendő egy-két nem a Társaságban tartott előadásának figyelmes meghallgatása, vagy a sok száz hang- és videofelvétel egyikének meghallgatása, megnézése, valamelyik könyvének elolvasása.

Tehát kell-e itt harcolni? Mindaddig, amíg egy lehetséges szellemi út alternatívájaként jelentkezik, nem kell harcolni, hiszen az ember szabadsága, szabad akarata, hogy elfogadja-e, járja-e azt az utat. Ha viszont egy idegen szellemi irányzat az antropozófia köntösét veszi fel, akkor fel kell lépni ellene, mert ez tudatosan vagy nem tudatosan elszakítja a világban megjelenő antropozófiát szellemi forrásától.

Sokszor, mint mondtam, nagyon nehéz – azaz sok munkát igényel – megítélni, hogy mi tartozik az antropozófiához és mi nem. De hát az egyszerű eseteknél?

Látszólag nehezebb, de valójában nem olyan bonyolult annak a vitának a megítélése sem, amely George Kühlewind (Székely György) tevékenysége körül kialakult nálunk és szerte a világon. Én úgy gondolom, hogy semmi baj nincs azzal, ha a szerző egy tudatfejlesztési módszert, egy iskolázási utat kidolgoz. Az sem baj, ha ő úgy és olyan módon közelíti, kívánja nevelni a most születő generációt, ahogy a "Csillaggyerekek" című könyvében leírja. Hiszen aki az ő módszere szerint akar iskolázni, vagy gyereket nevelni, az kipróbálja és eldönti, hogy ez számára helyes út-e. A súlyos problémát az jelenti, hogy a szerző mindezt az antropozófiához köti, és úgy gondolja, hogy ez az antropozófia forrásából származik, mintegy azon tudás továbbfejlesztésével.

Meg kell érteni, hogy a Kühlewind tevékenységét kritizáló cikkek nem a személyét, még nem is alapvetően a nézeteit támadják, hanem azt a tényt, hogy mindezt az antropozófia nevében teszi, és az általa követett szellemi irányzatot összeköti – sokak számára úgy látszik, nem észrevehető módon – az antropozófia forrásával.

Tehát azt kell megérteni, hogy más irányzatokkal csak akkor kell harcolnunk, csak olyan esetekben kell teljes harci vértetünket felölteni, ha egy szellemi hatás el akarja szakítani az antropozófiát a forrásától. Egyre inkább azt a kort éljük meg, amikor az antropozófia mozgalom kívülről nem semmisíthető meg, csak belülről. A belülről fenyegető pusztulást a forrástól való elszakadás jelenti.

Erre legjobban az egyik antropozófia

iniciátiva, a Waldorf mozgalom általános és hazai történetében figyelhetünk fel. A külső világ számára ez a mozgalom, mondhatjuk úgyis, sikerre ítélt. Az állami iskolákban folyó nevelési-oktatási munka – tisztelet a kivételnek – olyan szintre süllyedt, hogy egy bármely elemében jobbat mutató alternatíva sikeres lesz. De azt látjuk, hogy itthon és külföldön is nagy a veszély, hogy a Waldorf iskolai tanítás elszakad a forrásától. A pedagógusok egy része nem tud, vagy éppen nem is akar tudni a pedagógia alapját képező antropozófia emberképről, és úgy gondolják, hogy néhány módszer megtanulása elégséges. Hiába jelennek meg mintegy betegségként azok a tanárok közötti, vagy a tanár-szülő kapcsolatában jelentkező súlyos, megoldhatatlannak látszó konfliktusok, amelyek az iskola létét is fenyegetik, a Waldorf pedagógiáért felelős intézmények (például a tanárképzők) nem veszik észre, hogy a baj alapvető oka a forrástól való eltávolodás.

Harcolni, vagy másképpen szólva dolgozni kell azért, hogy az antropozófia mozgalom minden iniciatívájában megmaradjon az élő kapcsolat a forrással. Nem tagadható, hogy ebben az igyekezetben egy nagy veszély rejlik, nevezetesen, hogy nem figyelve az élő jellegre, tehát a változást, a fejlődést is magába foglaló folyamatokra, valamilyen régi állapotban való megrögzülést gondoljuk a forrás megtartásának.

Ez a veszély csak úgy hárítható el, ha a közösségek folyamatos munkával vizsgálják meg, világítják át, hogyan lehetséges napjainkban, a ma emberének az antropozófia forrását megtartani, megtartani.

A fentiek szerint gondolom a harcot a hazugságokkal és az antropozófiát a forrásától elszakítani akaró belső erővel szemben.

Ezzel szoros összefüggésben nem azt gondolom, hogy nálunk van az igazság, hanem azt, hogy mindazoknál, akik ezt a harcot őszintén felvállalják.

Kádas Ágnes

LEX BOS: TEMPLOMOS LOVAGOK RÉGEN ÉS MA

GONDOLATOK A KÖNYV MAGYAR KIADÁSA KAPCSÁN

2003 őszén az Új Mani-fest kiadónál megjelent magyarul Lex Bos "Templomos lovagok régen és ma" című kis könyve, melyben a szerző két rövid írása, a Templomos lovagok régen és ma¹ és Mi a szociális organizmus hármas tagozódása?² szerepel.

A könyv témája rendkívül fontos és aktuális, ezért feltétlenül szót kell ejteni róla.

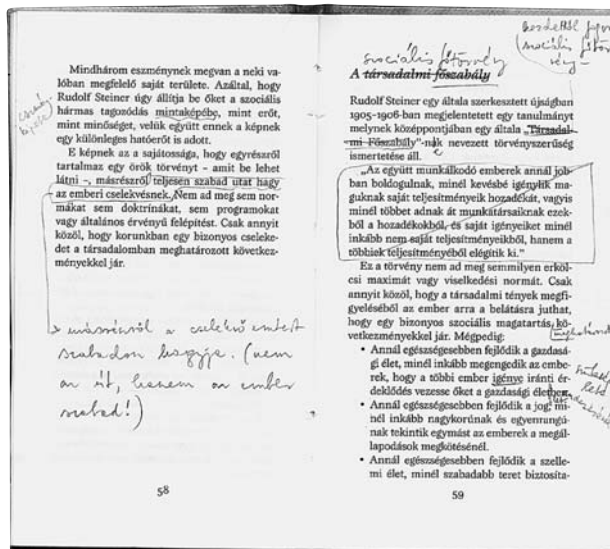
Rudolf Steiner eszméje a szociális organizmus hármas tagozódásáról a mai napig kevés megértésre talált. Steiner az első világháború után Európa rendezésére, újjászervezésére nem látott más lehetőséget, mint ezeknek az eszméknek minél szélesebb körben történő megismerését, felvételét – ami akkor nem sikerült.

A hármas tagozódás nem recept, követendő példa – netán mintakép –, hanem olyan szemlélethez segíthet hozzá, mely révén a társadalom életét valóban életfolyamatként, állandó változásban, alakulásban, metamorfozálódó folyamatok együtt hatásában tudjuk megérteni, alakítani, a benne felismerhető törvényszerűségek irányt mutatnak cselekvésünkhöz.

Ebben a témakörben magyarul már megjelent Rudolf Steiner: "Die Kernpunkte der sozialen Frage in den Lebensnotwendigkeiten der Gegenwart und Zukunft" című könyve, magyar címe: A szociális élet kérdései.

Lex Bos könyvének fordítója (és lektora) ezt a könyvet nem ismeri, különben nem fordulhatna elő, hogy egyszer "A szociális élet kérdései"-nek, máskor pedig "Sarkpontok"-nak nevezik a művet, és egyszer sem jelzik jegyzetben vagy lábjegyzetben, hogy ez Steinernek egy magyarul is megjelent könyve. Lex Bos írása a hármas tagozódásról egy továbbvezető irodalomjegyzékkel zárul, ami Steiner és más szerzők e témakörrel foglalkozó írásaira hívja fel az olvasó figyelmét; ez a magyar fordításban nem szerepel. Szerepel viszont néhány további fejezet, melyekről nem derül ki, hogy ki a szerzőjük – esetleg Lex Bos, vagy a kiadó, vagy kicsoda.

Ettől nagyobb baj az, hogy a fordításból épp az a szemlélet tűnt el, ami Steiner eszméit, és még Lex Bos írását is jellemzi, ami egyfajta elevenséget, éltszerűséget jelent. Ahol a megszokott gondolkodásmódtól eltérő eleven gondolatok jelennek meg az eredeti szövegben, az magyarul mindenütt a szokásos gondolkodásmóddá transzformálódik; ezzel nemcsak a könyv tartalma torzul, hanem a

hármias tagozódás eszméje diszkreditálódik. Aki ebben a könyvben találkozik először ezzel az eszmével – ami mellel "ötlet"-ként került magyarázatra (53. oldal) –, az valószínű, hogy később nem fog érdeklődést mutatni e téma iránt; sőt, ha képzett gazdasági vagy a társadalom életével foglalkozó szakemberről van szó, akkor vagy érdektelen, dilettáns értelmetlenségként könyveli el, vagy akár élesen ellene is fordulhat, hisz ami ebben a fordításban van, az lejárhatja az eszmét.

Ezek után néhány példa a könyvből, melyekkel a fenti állításokat alátámasztom.

- Az egész könyvben gyakran előforduló fogalom a *Leitbild*, ami jelenthet *vezér-képet*, eszmény-képet – olyan képet, ami vezeti az embert cselekvésében, irányt ad tevékenységének. Magyar fordítása a könyvben: mintakép, ami egy teljesen statikus, élém állított, követendő kép. Hasonló problémát jelent Steiner: "Anthroposophische Leitsätze" esetében a cím fordítása, de hogy hogyan is kell érteni, hogy mi a "Leitsatz", arra a könyv bevezetőjének néhány mondata felvilágosítást adhat. Az antropozófiai vezérmondásokat "úgy kell felfogni, hogy azok tanácsokat tartalmaznak arra az irányra vonatkozóan, amelyet a társaság egyes csoportjaiban az előadások és megbeszélések a vezető tagok révén fölvehetnek. Csak egy ösztönzésre gondolok, amit a Goetheanumból kiindulva az egész társaságnak szeretnénk adni. Ez az egyes vezető tagok működési önállóságát nem érinti."

- Steiner egyik fontos felfedezése, melyet már a század eleje (1900-as évek) óta gyakran említ, a **szociális főtörvény** – itt főszabályként fordítva. Ennek első mondata így hangzik: "**Együtt dolgozó emberek összességének üdve** (Heil) annál nagyobb, minél kevésbé tart igényt az egyes ember a maga számára saját teljesítménye hozamára, vagyis minél többet átad ebből a hozamból munkatársainak, és saját **szükségeit** nem a saját teljesítményeiből, hanem a többiek teljesítményeiből elégíti ki." A magyar fordításból kimarad a közösségre vonatkozó rész, ehelyett így kezdődik a mondat: "Az együtt munkálkodó emberek annál jobban boldogulnak..." és "saját igényeiket..." akarják kielégíteni.
- További megkülönböztetendő fogalompár: igény vagy szükséglet. Steinernél – és Lex Bosnál is –, amikor a gazdasági élet működéséről beszélnek, minden esetben szükségletekről esik szó, nem igényekről. A magyar fordítás mindenütt igényt ír.
- A könyvben gyakran előfordul az *Einrichtung*, azaz **berendezkedés**, berendezés (intézményt is jelent) szó. Abban az összefüggésben, amelyben itt áll, semmiképpen sem intézményt jelent; többnyire a meglévő intézmények másfajta berendezkedéséről van szó, a működés kereteit adó szabályozások, feltételek biztosításáról, nem pedig új intézmények létrehozásáról.
- A gazdasági folyamat elemei a **termelés – forgalmazás – fogyasztás**, ehelyett a fordító mindenütt a gyártás (ami pl. a mezőgazdasági termelésre nem vonatkozna) – áruforgalom – értékesítés (ami nem fejezi ki, hogy a megtermelt javak fogyasztásra kerülnek, azaz eltűnnek, ami a következő jószág megtermelésének feltétele) szavakat alkalmazza.
- Az 58. oldalon találjuk ezt a mondatot: "E képek az a sajátossága, hogy egyrészt tartalmaz egy örök törvényt – amit be lehet látni –, másrészt teljesen szabad utat hagy az emberi cselekvésnek." A mondat második része pontosan így hangozna: " ... másrészt **a cselekvő embert szabadon hagyja.**" Vagyis nem az út, hanem az ember szabad.
- A 63. oldalon ez áll: "Egy egységállam felosztása három relatív önálló szervrendszerre..." Természetesen nem felosztásról, hanem **tagolásról** lenne szó. Ugyanitt, lejjeb: "A társadalom hármas felosztása tehát azért időszerű mintakép, mert..." helyett az eredetiben ez áll: "A szociális hármas tagozódás így a szociális vezér-kép korszerű megjelenése, mert..."

Nem folytatom. Sajnálatos, hogy ilyen felelőtlenül kerül közkézre egy ilyen horderejű eszme – ötletként, magát az eszmét lejárta.

Jegyzetek:

1. Lex Bos: Die Templer. Impulse für eine moderne Sozialstruktur. 1982, Verlag Urachhaus
2. Lex Bos: Was ist Dreigliederung des sozialen Organismus? Philosophisch-Anthroposophischer Verlag am Goetheanum, 1984

Szerkesztőségi állásfoglalás

A "METAMORFÓZIS" KARÁCSONYI ÜZENETE

A Szabad Gondolat rendszeresen közöl fordításokat a "Der Europäer" című folyóiratból. Jó ismerősünk a főszerkesztő, Thomas Meyer úr, aki éveken ezelőtt hozzájárult, hogy folyóiratából átvegyünk és magyar fordításban közöljünk cikkeket egy kikötéssel. Az írásokat minden esetben rövidítés nélkül, teljes terjedelmükben kell közölni.

A Metamorfózis c. folyóirat karácsonyi száma mellékletként (karácsonyi üzenetként) megjelentetett egy írást Herbert Pfeiffertől, "magyar nyelvre átültette: Takáts Péter".

Thomas Meyer határozott kérésétől függetlenül is megengedhetetlennek tartanánk egy cikk

második felének megjelentetését – ráadásul azt is hosszabb-rövidebb kihagyásokkal. Van, ahol csak egy-egy mondatrész vagy közbevetés marad ki, ami a mondat értelmét megváltoztatja, van, ahol egész mondat, van, ahol hosszú szakaszok – van viszont olyan hely is, ahol betoldásokkal találkozunk, és a cikk címe is más, mint az eredetié.

Az így megjelent magyar szöveg semmiképpen sem nevezhető Herbert Pfeiffer írásának.

A "Der Europäer" és a szerző védelmében kötelességünknek tartottuk mindezt nyilvánosságra hozni.

Szerkesztőség

Kálmán István

AZ EMBER ÖNMEGVALÓSÍTÁSA A HÁRMAS TAGOZÓDÁSÚ TÁRSADALOMBAN

Rudolf Steiner 1919-ben megjelent könyvében¹ a hármas tagozódást (Dreigliederung) a kor szükségleteinek megfelelő, magától értetődő társadalmi struktúraként írja le. A hármas tagozódás nem egyszerűsíthető le arra, hogy a társadalom három részre tagolható: gazdasági, jogi-állami és szellemi-kulturális területre; hanem arról van szó, hogy meg kell ismernünk a három rendszer életműködését, törvényeit és összműködésüket is az egységes szociális organizmusban. A szociális organizmus egészséges vagy beteg működése az emberek cselekedeteinek az eredménye, és ma már kizárólag a tudatos emberi tevékenységtől függ.

A társadalom életét nem tudjuk kívülről szemlélni és elméletileg megismerni, mint a természetet. Itt nem tárgyról, hanem eleven emberekről van szó, akik maguk benne állnak a folyamatban, akiknek minden pillanatban résen kell lenniük, hogy beavatkozhassanak.

Nem az a feladatunk, hogy új ismeretekkel gyarapítsuk tudásunkat, hanem hogy túllépjünk gondolkodásbeli megszokottságainkon, gondolkodásunkat mozgékonyabbá tegyük. A szociális valóság, amiről gondolkodunk, az maga az élet, és az élet nem tűri a lehatároltságot, az élet nem definiálható.

Ha gazdasági folyamatokat akarunk megérteni, el kell hagynunk a materiális, a mérhető kategóriákat. A gazdaságban szociál-organikus folyamatok zajlanak, melyek során értékek keletkeznek, átalakulnak, megsemmisülnek, amely értékeket nem lehet definiálni. Azt a folyamatot kell megfigyelni, ahogyan a gazdasági érték keletkezik, és egy meghatározott helyen és időben megjelenik. A megtermelt javaknak csak azért van értékük, mert szükséglet áll velük szemben.

A gazdasági életben testi és szellemi munkával javakat hozunk létre, és ezeket elcseréljük azokkal a javakkal, amelyeket mások hoznak létre. A javak összehasonlító értéke kifejeződik az árban. A gazdasági életben az árképzés a fontos, amelyben a teljesítményre és a szükségletre orientált tevékenység közti feszültségnek kell kiegyenlítődnie.

Ezt az árképzést meghamisítja az, hogy a gazdasági folyamatban a pénz, a munka és a föld áruként cirkulál.

A XIX. században kialakult bankrendszer pénzpolitikája teremtette meg a pénz árukarakterét, hogy a pénz maga is áruvá vált, és értéke a pénzpiacon spekulációval változtatható. Lényegében ez határozza meg az áruk értékét, csak az emberek számára ez nem átlátható. Ennek következménye az a helyzet, amely a népesség tömegeinek elszegényedéséhez, az egyre növekvő adóssághegyekhez, az elpazarolt, értelmetlen munkavégzéshez, és a környezet katasztrofális pusztításához vezetett.

A javak kölcsönös értékelődésének értelmében létrejövő árképzést akadályozó másik ok, hogy a munkajövedelem és a teljesítmény bevétele közvetlenül összekapcsolódik. Ez azzal a katasztrofális következménnyel jár, hogy a gazdasági tevékenységben a teljesítmény hozama, a keresetért való munka, és nem a szükségletek kielégítése válik fontossá. Az embereket már nem az érdekli, amit csinálnak, hanem az, hogy mennyit kereshetnek vele.

Az árat meghamisító harmadik tényező a föld ára, a földdel való törvényes spekuláció. Végső soron az ember a földből él, de a természetnek nincs közgazdasági értéke, csak a munka által gazdasági forgalomba hozott természeti produktumnak. Hogy a földnek ára van, az jelentősen befolyásolja az ezen a földön élő emberek sorsát, életviszonyait (élelmiszerek, telkek ára; az ipari termelés és a mezőgazdaság közötti feszültség; város-falu viszonya).

A hármas tagozódású társadalom gazdasági területén arra kell törekedni, hogy a gazdaság a maga törvényei szerint tudjon működni, azaz, hogy a termékek úgy kerüljenek forgalomba, hogy "a megtermelt javak értéke megfeleljen azon javak értékének, amelyek az előállító szükségletét fedezik addig, amíg egy új terméket előállít." Ebben a gazdaságban a pénznek, a munkának és a földnek nem lehet áruértéke. Az ilyen gazdaság az állami szervezettől teljesen függetlenül a gazdálkodók (termelők, forgalmazók, fogyasztók) asszociatív együttműködésén alapul.

A társadalom másik területén, az állami életben, a felnőtt emberek együttélésében a demokratikusan megállapított jogok és kötelezettségek a fontosak.

Szellemi-kulturális területen az iniciatíva szabad érvényesülése a fontos.

A gazdaságban az embereknek együtt kell működniük a megfelelő ár kialakításában, az állami életben a jog és a kötelesség iránti jogérzésre van szükség, a kulturális területen pedig a szellem iránti bizalomra.

Rudolf Steiner könyve nem elméleti írás, hanem praktikus útmutatás volt a rendszerváltáshoz.

Otto Schilly mondta egy televízió adásban: Ha Rudolf Steiner hármas tagozódását megértették volna az első világháború után, nem lett volna második világháború.

Ma hozzá lehet tenni: Ha 1989-ben Kelet-Közép-Európában megértették volna...?

Jegyzet:

1. Die Kernpunkte der sozialen Frage in der Lebensnotwendigkeiten der Gegenwart und Zukunft. Magyarul megjelent: A szociális élet kérdései címmel 1990-ben

Van kiút a "mit sem sejtők völgyéből"?

INTERJÚ GERHARD WISNEWSKIVAL A 2001. SZEPTEMBER 11-I TERRORTÁMADÁSRÓL ÉS ANNAK GLOBÁLIS HATÁSÁIRÓL

Az alábbiakban enyhén rövidített változatban közreadott interjú 2003. augusztus 23-án készült Gerhard Wisnewski müncheni irodájában. * [A szögletes zárójelben olvasható megjegyzések és a keretes írások a szerkesztőségtől származnak.]

Interjúnk középpontjában Wisnewski új írása, a "9/11-es művelet: támadás a glóbusz ellen" című könyv áll, amely – Andreas von Bülow, Thierry Meyssan és mások nyomdokaiba lépve – a 2001. szeptember 11-i eseményekkel kapcsolatos hivatalos magyarázatok eklatáns ellentmondásait érintő új vizsgálati eredményeket mutatja be.

Számunkra elsősorban az teszi fontossá ezeket az írásokat, hogy világosan rávilágítanak ezekre az ellentmondásokra, és ezáltal még feltűnőbbé teszik a komoly hivatalos vizsgálatok hiányát. Mivel a terrortámadásokról nem áll rendelkezésre hivatalos fehér- vagy kékkönyv, a fenti szerzők esetenként ugyanakkor olyan elméleteket állítanak fel az értelmi szerzőkről és az események lefolyásáról, amelyek bizonyára csak később igazolhatók vagy cáfolhatók egyértelműen.

A háborúhoz vezető szeptember 11-i támadásokkal kapcsolatban ugyanakkor gondosan különbséget kell tenni a terrorcselekmények megrendezői és végrehajtói között. Nem indulhatunk ki egyszerűen abból, hogy e két csoport azonos. Ha iszlám merénylők a felelősek, amit Wisnewski a maga részéről inkább kizártnak tart, akkor ez még nem jelenti azt, hogy ezek a merénylők voltak azok is, akik a terrortámadások végrehajthatóságát biztosították. A kérdés tehát nem az, hogy iszlám fanatikusok voltak-e a tettesek vagy sem, hanem inkább az: **ki mozgatta a szálakat** (vö. első keretes írásunkat).

Saját helyszíni kutatásai mellett Wisnewski Bülow-hoz és Meyssanhoz hasonlóan különböző internetes forrásokra is támaszkodik. Kritikus hozzáállásával a szerző e források esetében arra is törekszik, hogy különbséget tegyen azok tényszerű igazság- és információtartalma, valamint politikai vagy világnézeti színezete között. Hiszen minden forrásnak szelektálnia kell. A római katolikus háttérű források természetesen más dolgokat fognak kiemelni vagy elhallgatni (feltéve, hogy azok ismertek számunkra), mint az iszlám, evangélikus, semleges világnézeti vagy szellemtudományi irányultságú stb. források.

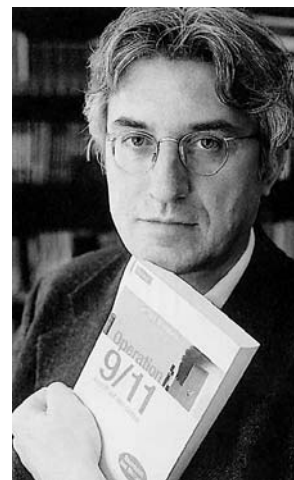
Ezzel a módszertani közbevetéssel arra szeretnénk ösztönözni olvasóinkat, hogy – különösen a 2001. szeptember 11-i eseményekkel kapcsolatban – ne csak az információk **tartalmára**, hanem azok forrására is fordítsanak figyelmet.

Gerhard Wisnewski munkáját az a vezérmotívum látszik meghatározni, amely már legelső könyvében – "A RAF fantomja" címűben – is megjelenik: Wisnewski arra törekszik, hogy a média keltette látszat és a hivatalos ki nyilatkozatok mögé hatoljon, és így a döntő jelentőségű kortörténeti folyamatokat azok kendőzetlen valóságában tárja fel, és mutassa be.

Wisnewski az antropológiai körök előtt sem ismeretlen. "A RAF fantomja" című, 1992-ben Münchenben megjelent könyvről, amelynek W. Landgraeber, E. Sieker mellett társszerzője volt, a **Das Goetheanum** című hetilapban annak idején bőségesen olvashattunk recenziót Martin Barkhoff tollából; Polzer-életrajzomban én magam is többször hivatkoztam a könyvre. A RAF fantomja gyakorlatilag azt mutatta meg, hogy a német állami vagyongazdálkodó elnöke, Detlev Karsten Rohwedder és a Deutsche Bank igazgatótanácsának szóvivője, Alfred Herrhausen elleni gyilkosság hátterében nem a megbénított RAF akciói álltak. Sokkal inkább titkosszolgálati precizitással végrehajtott gyilkosságok voltak ezek a német újraegyesítés után szabadabbá vált Kelet-Németországért folytatott gazdasági háborúban. Az amerikai politika egyik bennfentes ismerője, Fletcher Prouty szerint tulajdonképpen Európának szóló figyelmeztetésekről volt szó. "A RAF fantomja" című mű képezte Wisnewski iránti saját érdeklődésem kiindulópontját. A könyv alcímében feltett kérdés, azaz **mért van szüksége a politikának és a gazdaságnak terroristákra**, változatlanul aktuális, különösen, ha a 2001. szeptember 11-ét érintő eseményekre gondolunk.

Gerhard Wisnewski 2003. november 1-jén és 2-án részt fog venni a **Megrendezett terrorizmus** című luzerni szimpóziumon (ld. www.wahrheit.ch).

Thomas Meyer

A RAF fantomjától az Apollo-aktáig

TM: Mi volt a Vörös Hadsereg Frakcióval kapcsolatos egykori kutatásainak döntő motívuma?

GW: Akkoriban a német szövetségi belügyminisztérium egyik államtitkára, Hans Neusel ellen [1990 júliusában] elkövetett "ártalmatlan" terroristámadással foglalkoztam. Neuselnak csak az autója szenvedett kárt, ő maga csak könnyebben sérült meg, nekem mégis valahogy furcsának tűnt ez a merénylet. Neusel járműve nem volt páncélozott, ellentétben a fél évvel korábban ugyanezzel a módszerrel végrehajtott, sikeres merénylet áldozatának, Herrhausennek a járművével. Hogy lehet, hogy ugyanazok a merénylők fél évvel később így csődöt mondtak?¹ Ez volt a kiinduló kérdés. Elkezdtem kutakodni a [Neusel elleni] merénylet ügyében, és az az érzésem támadt, hogy itt [a Neusel-merénylet esetében] tulajdonképpen a Cell-i Lyuk néven elhíresült akcióhoz hasonló jelenséggel van dolgom. Cellben a rendőri erők lyukat robbantottak a helyi börtön falába, később pedig terroristákra fogták a robbantást.² A Neusel elleni merénylet kudarcának [hivatalos – ford. megj.] magyarázata az volt, hogy Neusel egyébként a vezető melletti ülésen szokott helyet foglalni, ezen a napon csak véletlenül ült a volánánál, ezért vétette őt el a bomba. Én viszont vizsgálódásom során arra az eredményre jutottam, hogy Neuselnak sosem volt sofőrje, tehát sosem ülhetett a vezető melletti ülésen. Ezt azoknak a tetteknek is tudniuk kellett volna, akik fél évvel korábban gyakorlatilag megsemmisítettek egy páncélozott járművet. Ezzel világossá vált számomra, hogy valami nem stimmel az ügyben. Az a benyomásom volt, hogy olyan szál nyomára bukkanok, amelyen végigmenve egyazon személyek [nem a RAF] által végrehajtott, emberéleteket követelő merényletek egész sorára fog fény derülni.

TM: A RAF-ról írt könyve miatt Önnek állítólag nehézségei támadtak a német szövetségi belbiztonsági szolgálattal...

GW: 1994-ben hatalmas házkutatási akciót tartott nálam és két szerzőtársamnál több tartományi bűnüldöző hivatal.³ A könyvünkben idézett egyik forrás, egy nyomozótiszt nyilatkozata után kutattak. Önmagában nem az volt törvénysértő, hogy idéztük az érintett nyomozótisztet, hanem az, hogy nyilatkozatában valószínűleg szolgálati titkot sértett. Az eljárás célja az volt, hogy e vélt vagy valós bűncselekmény társ-tetteseivé tegyenek bennünket azzal az állítással, hogy

mi voltunk a nyomozótiszt felbujtói. Ez volt annak az eljárásnak a taktikája, amelyet két évvel később megszüntettek. [További információkhoz lásd a következő honlapot: www.raf-phantom.de.]

1. A pakisztáni és amerikai titkosszolgálat, az al-Kaida és Mohamed Atta közötti kapcsolat

Az Al-Kaida burjánzása csak a pakisztáni titkosszolgálat (ISI) segédletével volt lehetséges. A pakisztáni titkosszolgálat feje, Mahmud Ahmad tábornok a New York-i merényletek reggelén az amerikai titkosszolgálatok köréből származó vezetőikkel találkozott. Ugyanez a pakisztáni titkosszolgálati vezető másrésről 100 ezer dollárt utaltatott át az egyik merénylőnek, Mohamed Attának.

Forrás: The Times of India, 2001. október 9-i szám:
<http://timesofindia.indiatimes.com/cms.dll/xml/uncomp/articleshow?art id=1454238060>

További forrás: Michael Chossudovsky: Mysterious 9/11 Breakfast Meeting on Capitol Hill [Rejtélyes villásreggeli szeptember 11-én a Capitol Hillben]. Global Outlook, 2003/3. szám

TM: 2002-ben nagy érdeklődéssel néztem meg "Az Apollo-akta" című televíziós dokumentumfilmjét. Van összefüggés az Ön számára a RAF-ról szóló könyv és az első Holdra szállás megtörténtevel kapcsolatban megalapozott kételyeket felvontató dokumentumfilm között?

GW: Természetesen. "A RAF fantomja" című könyv mind számomra, mind szerzőtársaim és az olvasók számára kulcsfontosságú élmény volt. A könyv után az ember teljesen más színben látja a világot. Elkezdi máshogy olvasni a híreket, és azt kérdi magától, hol mindenhol húzódhat meg még hazugság a háttérben. Kifejlődik a megfelelő érzéke ahhoz, hogy meglássa, hogyan működik a propaganda, és hogyan születnek állítások mindenféle bizonyíték nélkül. A "RAF fantomja" esetében földi színhelyekről volt szó, amelyek így alapvetően legalább leellenőrizhetőek voltak. A Holdra szállás esetében azonban olyan színhelyekkel is dolgunk akad, amelyek történéseit csak a hatóságok, illetve a sajtó beszámolóiból ismerjük. E színhelyek leellenőrizhetetlensége volt az első gyanús körülmény. A második pedig az, hogy mind az ún. RAF-ról, mind pedig a Holdra szállásról szóló híradások katonai vagy részben katonai

szervektől, így a szövetségi nyomozóhivataloktól,⁴ hírszerző szolgálatoktól, a NASA-tól származtak. Valamennyi űrhajós amerikai katona volt, az egész Holdra szállás pedig katonai vállalkozás volt. Ez alapos indok volt ahhoz, hogy a témát egyszer feldolgozzam. Ha már a földi színhelyekkel kapcsolatban is hazudnak nekünk, akkor a Földtől távoli színhelyek szinte tálcán kínálják a hazugság lehetőségét. Ez volt a Holdra szállást feldolgozó film kiindulópontja.

TM: A Holdra szállás tehát a közvélemény félrevezethetőségét illetően bizonyos mértékben a Szeptember 11.-i események precedensének tekinthető: A reakciókból meg lehetett állapítani, mi mindent lehet "eladni" a világnak a sajtón és a médián keresztül...

GW: A Holdra szállás minden bizonnyal katonai propagandavállalkozás volt – kisebb vagy nagyobb valóságos maggal. A kérdés csak az, milyen nagy volt ez a valóságos mag.

2001. szeptember 11: "az első képes tudósítás maga volt a színtiszta ellentmondás"

TM: Térjünk most át a következő filmjére, a WDR által ez év júniusában sugárzott "Ügyiratszám: 9.11. – megoldatlan" című dokumentumfilmre, amely ismét az események magyarázatában mutatkozó nyilvánvaló ellentmondásokat állítja pellengérré. Ebben az esetben mi volt az a mozzanat, amely vizsgálódásra készítette?

GW: Számomra már a terrortámadásról szóló első képes tudósítás is maga volt a színtiszta ellentmondás. Ezt tetézte az az állítás, hogy arabok a tetesek. Hiszen szinte egyenlő az öngyilkossággal, ha valaki kívülről ilyen merényletet hajt végre az Egyesült Államok ellen. Öngyilkos merénylők tényleg léteznek, de az az eset nemigen fordul elő, hogy egy egész csoport, egy teljes állam vagy egy teljes vallási közösség öngyilkosságot akarjon elkövetni egy támadással. Inkább az a helyzet, hogy a magányos merénylő öngyilkossága áll valamely magasabb közösség szolgálatában. Ezt azonban ebben az esetben nem állíthatjuk. A másik furcsa mozzanat pedig: az Egyesült Államok elrettentő stratégiája évtizedeken keresztül jól működött egy szuperhatalommal, a szintén atomfegyverekkel felszerelkezett Szovjetunióval szemben. Az évtizedeken át működő elrettentés mondott most állítólag csődöt egy becsavarodott sivatagi báróval szemben. Ezt kizártnak tartottam. Ez volt az első benyomásom.

TM: Mi volt a benyomása a Sarasota-i iskolába látogató Bush-t mutató képekről?

GW: Újságíróként nagyon óvakodok attól, hogy a mimika stb. alapján bármilyen következtést is levonjak...

TM: Nos, itt nemcsak a mimikáról vagy a gesztikulációról van szó, hanem arról a feltűnő körülményről is, hogy az Egyesült Államok elnökét egy ilyen fontos hír esetén sem hívják ki az osztályteremből, hanem a tanácsadója az egész világ szeme láttára odasúg valamit a fülébe [vö. második keretes írásunkat].

GW: Persze. Jelezhettek is volna neki. Vagy például fel is állhatott volna a helyéről közvetlenül a fenti közjáték után. Tulajdonképpen az ember azt várta volna, hogy az elnök ilyen katasztrófa esetén rögvest baráti búcsút vesz szeretett diákjaitól. Vagy legalábbis azt mondja: Tíz perc múlva visszajövök, talán az egész csak kacska. Mindezek ellenére végső soron nem szignifikáns, hogy viselkedett az elnök: viselkedése önmagában még sem mire sem bizonyíték.

TM: A Jared Israel honlapján megtalálható videofilm szerint [vö. Der Europäer, 7. évf. 4. sz., 2003. február] ezt követően még nagyon hosszú idő telt el...

GW: Azt hiszem, úgy 20 perc, nemde?

TM: A videofilm kb. 11 percnyi felvételt tartalmaz, ami – a megszakítások miatt – kb. 20 perc filmezett időnek felel meg.

GW: Ezt mindenképp bizarrnak tartom. Felmerül a kérdés: Teljesíti-e az elnök ebben a pillanatban egyáltalán a kötelességét? Az ember az gondolná: ha tényleges támadás érte az Egyesült Államokat, akkor az elnök nem olvastat fel magának még 20 percen keresztül különböző tankönyvekből. De mint említettem: mindez sem mire sem jelent kézzelfogható bizonyítékot.

TM: Az "Ügyiratszám: 9.11. – megoldatlan" című dokumentumfilm elkészítéséhez kapcsolatba lépett egy sor olyan amerikaival, aki a saját honlapján közzétette a Szeptember 11.-ével kapcsolatos saját kutatásait. Olyanokról van szó, mint Tom Flocco, Anne Catherine Flitts [ld. a www.unansweredquestions.org honlapot] és mások. Miért pont ezekhez a csoportokhoz fordult? Úgy tűnt Önnek, hogy e csoportok kivételesen hiteles információkkal rendelkeznek?

GW: Részletesen elemeztük e személyek Interneten közzétett dokumentumait. Heteken át

telefonáltunk velük. Végül az az érzésünk volt: rendben vannak. A film elkészítéséhez ugyanis szükség volt egy történeti magra, amely körül zajlik valami, amely köré fel lehet építeni egy filmet. Ha a film készítője ehhez egyetlen emberrel veszi fel a kapcsolatot, hamar a nyersanyag végére ér. Tehát szükség van egy történeti magra, amelynek természetesen hitelesnek is kell lennie. Tudatosan ügyeltünk arra, hogy ne csak a hamburgernemzedék kialvatlan örültjeit találjuk meg, akik a nap huszonnégy óráját a képernyő előtt töltik, hanem legyenek közöttük komoly polgárok is. Így esett a választásunk ezekre a személyekre.

2. Így értesült az egyik magas rangú CIA-tiszt a Berli Fal leomlásáról

A következő példa jól mutatja annak kézenfekvő és megszokott módját, hogyan adnak át fontos üzeneteket éppen társaságban tartózkodó magas rangú személyeknek.

Milt Bearden, a CIA egykori ügynöke a következőkről számol be emlékirataiban (az idézet forrása: Der Spiegel, 2003/36. szám): "Burton Gerber, a CIA valamennyi nyugat-európai tevékenységéért felelős Európai Ügyosztály vezetője William Webster CIA-főnökkel és látogatóban lévő nyugat-német titkosszolgálati munkatársak kis csoportjával épp a CIA igazgatójának külön étkezőjében ebédelt, amikor közölték vele, hogy sürgős hír érkezett a számára. Gerber bocsánatot kért a jelenlévőktől, felállt az asztaltól, és kiment az ajtó elé, ahol tudomására hozták az izgalmas újságot, hogy rövid idővel azelőtt megnyitották a Berli Falat. Gerber visszament az étkezőbe, és megosztotta a hírt a CIA igazgatójával és önkívületben lévő német vendégeivel."

"Az első nagy blamázs"

TM: A Szeptember 11-éről szóló filmjében igen részletesen kitér a 93-as járatra, a nagy utaszállító gép állítólagos lezuhanására. Nemrég az FBI meglepő módon azt az állítást hozta be a köz tudatba, hogy a gép lezuhanását nem az eddig hősként ünnepezt légi utasok, hanem maguk a gépeltérítők érték el. Hogyan értékeli ezt a hirtelen megingást?

GW: Ezt a Szeptember 11-ével kapcsolatos első nagy amerikai blamázsnek tekintetem, hiszen

ez visszakoziert jelent a Szeptember 11-ére vonatkozó egyik legfontosabb állítást illetően. Visszavontak egy olyan eseménnyel kapcsolatos hivatalos állítást, amelynek presztízst azt megelőzően igencsak próbálták erősíteni. Már emlékművet is avattak azoknak a nemzeti hősöknek, akik állítólag lezuhanásra kényszerítettek egy eltérített repülőgépet. És most azt mondják: bolond aki elhite, nem is igaz az egész! Sokkal inkább a gépeltérítők voltak azok! Itt tehát azt láthatjuk, hogy már kezdenek eltérni a korábban kiadott hivatalos verziótól. A következő kérdés, hogy mért volt ehhez másfél évre szükség. Hiszen a repülőgépnek volt fekete doboza, amely feljegyezi gyakorlatilag a gép kezelőszerveit érintő összes újrebbent. Ez azt jelenti, hogy ha valaki lefelé nyomja a kormánykart, az rögtön bekerül a repülési adatrögzítőbe, és rögtön tudni lehet: itt valaki azt akarta, hogy a gép a földbe fúródjon. Ebből a szemszögből azonban sosem vizsgálták az esetet. Ehelyett hatalmas vita alakult ki, hogy vajon mi történhetett. Valaki vélhetőleg gondoskodott róla, hogy lezuhanjon a gép. Miért csak vélhetőleg? Hiszen ez kiolvasható a gép fekete dobozából!

TM: Megtalálták egyáltalán a fekete dobozt? Van Önnek egyébként rálátása arra, mi történt az érintett gépek fekete dobozaival?

GW: Információink szerint a World Trade Centerben a négy készülék egyikét sem találták meg.

TM: Tehát gépenként mindig kettő van?

GW: Igen, minden repülőgépen van egy repülési adatrögzítő készülék és egy hangfelvevő. A két gépen tehát összesen négy készülék volt. A másik két gépnél állítólag megtalálták őket. Az adatrögzítők által feljegyzett információkat, azaz a repülőgépek üzemi adatait azonban éppúgy titokban tartják, mint a hangfelvevők által rögzített felvételeket. Csak a pennsylvaniai járat hangfelvételeit hallgathatták meg az utasok hozzátartozói, akiknek viszont megtiltották, hogy bárkivel is beszéljenek a felvételek tartalmáról. Mégis kiszivárgott – azt hiszem, a The New York Times-on keresztül –, hogy a hangrögzítő nem dokumentálta az utasok pilótafülke elleni rohamát. Ez bizony hatalmas blamázs az amerikai kormány számára, hiszen sokat invesztáltak e hőstörténet presztízisébe. "Let's roll!" – állítólag ez volt a terroristák által elfoglalt pilótafülkét megrohamozó egyik utas, Todd Beamer csatakiáltása. Később ez lett a világ elleni támadás vezényszava.

"Ne tőrjünk meg galád összeesküvés elméleteket"

TM: A könyvét bevezető mottónak George Bush következő megszólalását választotta: "Meg kell tudnunk a terrorról az igazságot. Ne tőrjünk meg galád összeesküvés elméleteket a szeptember 11-i terrortámadásokkal kapcsolatban – olyan hazugságokat, amelyek célja, hogy elhárítsák a felelősséget a terroristákról." Ezzel a mottóval, amely olyan ember szájából származik, akinek finoman szólva nem felhőtlen a viszonya az igazsággal, tulajdonképpen az volt a célja, hogy bizonyos fokig kifogja a szelet az összeesküvés elmélet vádjával védekezők vitorlájából?

GW: Nem, csak szaván akartam fogni George Bush-t. Ezért vezeti be a könyvem ez a mottó. Nem kívánok teret adni mindenféle galád összeesküvés elméletnek, és nem is kívánok ilyenek követőjévé válni. A tények nyomába akarok eredni, és – ahol lehet – az eddiginél plauzibilisebb verziót kidolgozni. Úgy gondolom, hogy George Bush-nak fent idézett szavaival tökéletesen igaza volt. Ugyanakkor az a véleményem, hogy a fentieket végre a saját összeesküvés elméletére is alkalmaznia kellene. Az Interneten ezekkel az összeesküvés elméletekkel semmi esélye sem lenne arra, hogy komolyan vegyék. Sőt, tulajdonképpen nem is kell feltételes módon fogalmaznunk, hiszen az elméleteit nem is veszik komolyan. A nagy csinnadrattával terjesztett verziójával az Interneten szépen befürdött.

TM: Ezt jól mutatja az a Kanadából származó vicces bankjegy, amelyen "One Dollar" helyett "One Deception" (szemfényvesztés) olvasható. Gondoskodni fogok róla, hogy a luzerni terrorizmus-szimpoziumon szétrepüljön belőle egy köteggel, hogy a szomorú téma mellől szükséges mértékű humor se hiányozzon...

GW (nevet): Jó ötlet!

A Northwoods-művelet lenne a Szeptember 11-i terrortámadások mintaképe?

TM: A könyvében kifejti, hogy a Kubát megcélzó Northwoods-művelet forгатókönyvét (lásd harmadik keretes írásunkat) – legalábbis részben – a Szeptember 11-i események tisztázása során is figyelembe kell venni. A négy repülőjárat melyikére illik rá leginkább ez a forгатókönyv? És hogy kell elképzelnünk magunknak ilyen körülmények között az elhunyt légi utasok sorsát?

GW: A Northwoods-művelet szerint az utasoknak – hamis személyazonosságú statisztáknak

– egy titkos katonai bázison kellett volna landolniuk. A Northwoods-művelet forгатókönyve szerint valamennyien túl is éltek volna. Mi azonban nem tudjuk, hogy Szeptember 11-én melyik változat valósult végül meg. Lehet, hogy egyfajta egyvelegről volt szó, ahol az utasok listája a fiktív nevektől valós áldozatokig terjedt, akiket tudtukon kívül tettek a művelet részeseivé.

3. A Northwoods-művelet

A hatvanas évek elején amerikai katonák Lemnitzer tábornok vezetésével azt a tervet dolgozták ki, hogy egymás után két azonos kinézetű repülőgépet indítanak Kuba irányába. Az első tele CIA-ügynökökkel szállt volna fel, és a felszállás után nem sokkal újra landolt volna, hogy helyét egy azonos kinézetű, legénység nélküli, üres repülőgép vegye át, amely a közelben száll fel, Kuba felett segélyhívó jeleket sugároz, majd egy robbanásban megsemmisül. Ezáltal az egész világ láthatta volna: a kubaiak lelőttek egy civileket szállító repülőgépet. Így a Kuba elleni invázióknak már semmi sem állta volna útját. Kennedy elnök elvetette a tervet, ami későbbi meggyilkolásának egyik kiváltó oka is lehetett.

Forrás: www.gwu.edu/~nsarchiv/news/20010430/doc1.pdf

A halottak azonosításának hiánya

TM: Ugyanakkor nem kételkedik abban, hogy tényleg voltak halottak...

GW: Persze, természetesen előfordulhat, hogy a World Trade Center mellett a repülőgépekben is tényleg meghaltak emberek – vagy legalábbis eltűntek. Szeretném ezen a ponton teljesen világossá tenni: ezek az emberek számomra nem haltak meg, csak eltűntek, mert mind a mai napig nem került sor hitelt érdemlően az azonosításukra. Közismert, hogy egy embert csak akkor lehet ténylegesen halottá nyilvánítani, ha eltűnése óta már nagyon hosszú idő telt el, vagy ha minden kétséget kizáróan azonosították a holttestét. Az azonosítást azonban katonai szervek végezték, nem független polgári intézmények, ezért az számomra nem hitelt érdemlő bizonyíték, hanem egy katonai művelet része. Emiatt továbbra is tényként kezelem, hogy nem került megfelelően sor ezeknek az embereknek a halottként való azonosítására. Ha azonban így van, akkor továbbra is eltűntként kell kezelni őket.

TM: Stull polgármester nem kételkedett a halottak genetikai vizsgálatokkal való azonosításában, nemde?

GW: Stull úr nem tekinthető a személyazonosítás szakértőjének. Úgy gondolom, ebben a dologban hisz a hatóságoknak. Másrészt: a gépeltérítőket miért nem azonosították? A pennsylvaniai járat esetében mind a négy gépeltérítő halotti bizonyítványára a "John Doe" nevet írták, ami annyit tesz, mint "ismeretlen holttest" vagy "Kovács János". Ez meglehetősen furcsa. Másrészt: állítólag sikerült pontosan rekonstruálni az elkövetők útját. Ismerjük a hotelszobájukat, megtalálták a kocsit, amit béreltek. Ezekben szövetmaradványokat is lehetne találni, például hajszálakat, hámszövetet vagy valami hasonlót. Akkor mégis miért nem tudták azonosítani és megnevezni az elkövetőket?

Kérdőjelek a Pentagon elleni támadás körül

TM: Ki készítette és juttatta el Önhöz a könyvében látható képeket, amelyek belülről mutatják a lerombolt Pentagont?

GW: Ezek a képek a Pentagon archívumából származnak. Ugyanakkor velük kapcsolatban én is azt mondanám: ha a védelmi minisztériumba belerepül egy hatalmas sugárhajtású gép, akkor bizony a helyszínen tartózkodva képesnek kell lennem rá, hogy a gépet vagy legalábbis annak roncsait le is fényképezem. De hol vannak a gépről készült képek? Ráadásul a képen három belövésből származó lyuk is látható. A falon látható egyik kilépési lyuk mindenképpen rakétáról árulkodik. Nem lehetséges, hogy lezuhanó repülőgép okozta, hiszen a repülőgép zuhanáskor elveszti a felhajtóerejét, és a földön szánkázik. [Az egyik fényképre mutat:] A Pentagon falán látható egyik kilépési lyuknál azonban a talaj érintetlen. Ráadásul ez a lyuk kör alakú. Ez azt jelenti, hogy az a tárgy, amely itt kilépett a falból, minden valószínűség szerint éppen repült, ellenkező esetben nem kör alakú, hanem inkább félkör alakú lyukat okozott volna. De vannak más dolgok is, amelyekről nem teszek említést a könyvemben.

TM: Például?

GW: Például arról a meglepő körülményről, hogy a Pentagonra zuhanó gép nagyon magas volt, függőleges kiterjedése majdnem eléri a Pentagon magasságát. Ugyanakkor lezuhanáskor a talajt sem érinti, és farkszárnya sem borul át az épület teteje fölött a túloldalra. Ez olyan bűvészműtárvány, amelyet hivatalos pilóta is nehezen

ismételne meg. Olyan, mintha e hatalmas repülőgéppel egy híd alatt repülne át. A pilótának tulajdonképpen már 100-200 méterrel a becsapódás előtt földet kellett volna érnie, hogy elkerülje azt a veszélyt, hogy elvétí vagy csak sűrölja az épületet...

TM: Egy utasszállító gép becsapódása után a homlokzatnak is máshogy kellett volna kinéznie.

GW: Természetesen. A World Trade Center esetében látható a gép kontúrja a homlokzatban, még a szárnyak csúcsai is kivehetők. Még ha feltételezzük is, hogy a szárnyak nem hatoltak be az épületbe, a homlokzatnak akkor is legalább két kaszacsapás alakú sérülést kellene mutatnia, eltekintve a középső kör alakú lyuktól – de akkor hol vannak a szárnyak? Hol maradtak a gép roncsai?

TM: Engedjen meg még néhány kérdést egyes légi kísérők nyilatkozataival kapcsolatban. Említést tesz egy bizonyos Danielle O'Brien légi kísérő tanúvallomásáról, aki a Pentagonra zuhanó gépet máshogy azonosította. A hivatalos vizsgálóbizottság nyilvános meghallgatásain kikérdezik ezeket a légi kísérőket is, akik a sajtónak már nyilatkoztak?

GW: Nem tudom. Természetesen a bizottságnak kutyakötelessége lenne ezeket az embereket is kihallgatni.

Bizarr dicséret a CIA-nek Bush-tól

TM: Mit szól a következő – Ön előtt bizonyára ismert – eljárásmodhoz: 1999 márciusában a német nemzetbiztonsági szolgálat információkat juttatott el a CIA-hoz egy Németországban tevékenykedő, állítólagos öngyilkos pilóta létezéséről. A CIA nem továbbította ezeket az információkat az FBI-nak, pedig ez ellehetetlenítette volna az illető beutazását az USA-ba. Most Amerika a szemére veti a németeknek, hogy azok úgymond nem voltak elég éberek.

GW: Nevetséges szemrehányás. Maguk az amerikai követségek is – még a Közel- és Közép-Keleten működő képviselők is – éveken át engedték gyanús személyek beutazását, és ezeknek a fundamentalista iszlám körökből származó személyeknek vízumot állítottak ki. Erről tanúskodhat például az egyik ilyen követség volt tisztségviselője. A www.unansweredquestions.org honlapon olvasható beszámolója szerint kézzel-lábbal tiltakozott az ellen a gyakorlat ellen, hogy ezeknek az embereknek vízumot állítsanak ki. Nevetséges dolog a németek szemére hányni, hogy nem tettek jelentést valamilyen gyanús alakról. Ugyanakkor nem szabad, hogy elkerülje a

figyelmünket, hogy megint egyfajta elterelő nőverről van szó: Itt lelepleznek egy látszólagos botrányt, és ezzel együtt eladják nekünk az arab gépeltérítőkről szóló történetet, amelyre ugyanakkor semmilyen bizonyíték sincs. Azáltal, hogy az állítják, Amerikát nem figyelmeztették erre vagy arra az öngyilkos pilótára, ráterelnek minket erre a csapásra, és egyidejűleg beadják nekünk azt is, hogy egyáltalán létezett ez az öngyilkos pilóta, eltervezte, és végre is hajtotta a bűncselekményt. Csak éppen Amerikát senki sem figyelmeztette. Ebben kételkednék, jobban mondva: erre semmilyen bizonyíték sincs.

TM: Német oldalról mért nem hangzik el semmilyen hivatalos tiltakozás az ilyen – ahogy Ön mondta – nevetséges vádaskodás ellen?

GW: Valóban, tiltakozást várnánk. Ugyanakkor azt hiszem – hozzátevé, hogy tényleg nem vagyok Schröder politikájának a barátja –, hogy a szövetségi német kormány politikai helyzete rendkívül bonyolult és meglehetősen veszélyes.

TM: Miben látja a veszélyt?

GW: Veszélyes dolog az Egyesült Államokat nemzetközi szinten diplomáciailag kompromittálni. Kérdés, hogy a német kormány megengedheti-e ezt magának. Hiszen láttuk, mi történt, amikor a németek a Biztonsági Tanácsban elhatárolódtak Amerikától az iraki kérdésben. Az USA hadat üzent minden olyan országnak, amely védelmébe veszi, támogatja vagy bújtatja a terroristákat. Azaz hadat üzent az összes országnak, hiszen egyetlen ország sem zárhatja ki, hogy a határain belül terroristák vannak éppen úton. Például ilyen fenyegetések állhatnak a háttérben. Tényleg komplikált helyzet.

TM: Maradjunk még egy pillanatra a titkoszolgálatoknál: mit szól Bush elnöknek 2001. szeptember 26-án a CIA főhadiszállásán tett látogatásához, ahol a jelenlétében egyfajta derűs partit csaptak, és ahol a CIA valamennyi munkatársának és azok főnökének, George Tenet-nek legmélyebb elismerését fejezte ki a CIA által végzett munkáért? A hír a Pentagon honlapján volt olvasható (lásd: Der Europäer, 2001. november), azonban mindmáig kritikus visszhang nélkül maradt. Nem volt ez is – hogy az Ön kifejezését használjam – egy "bizarr" esemény?

GW: Teljesen az volt, ha tényleg úgy történt, ahogy leírta. Nyilvánvaló, hogy az amerikai szolgálatok, a rendvédelmi szervek csődöt mondtak, különben nem következtek volna be a sajnálatos

események. Hogy az elnök ugyanazoknak az embereknek két héttel később menlevelet ad, meglehetősen bizarr fordulat. Tulajdonképpen minimum azt vártuk volna, hogy lecserélik a nemzetbiztonsági és rendvédelmi szervek valamennyi vezetőjét, hogy a feje tetejére állítják az egész szervezetet, és vizsgálati jelentések készülnek minden egyes hatóságról.

A másként gondolkodók pszichiátriai esetnek való nyilvánítása nem talál támogatásra a nyilvánosságban

TM: Milyennek ítéli Andreas von Bülow kutatásait, aki mélyrehatóan vizsgálta a szolgálatok tevékenységét?

GW: Úgy gondolom, mind von Bülow új könyve, mind pedig Mathias Bröckers könyvei jól kiegészítik a munkámat, illetve, hogy ne állapítsak meg hierarchiát, inkább azt mondanám, a könyvem jól kiegészíti a kutatásaikat. Úgy hiszem, minden könyvnek megvan a maga nagyon is fontos feladata. Tulajdonképpen a legfontosabb az, hogy szerzőik nincsenek egyedül. Hiszen ez a történet egy ember, egy szerző számára egyértelműen túl nagy kihívás. A könyvek hitelességének is jót tesz, ha egymással korábban kapcsolatban nem álló, különböző szerzők – amilyenekről jelen esetben is nyilvánvalóan szó van – egészen hasonló eredményre jutnak. Ez segít abban is, hogy fellépjünk a pszichiátriai esetnek való nyilvánítás tendenciája ellen, amelynek mottója: Ezeket valami téboly kerítette a hatalmába. Minden bizonnyal valami vírus, amely az országhatárokat átlépve gyorsan terjed! Rövid idővel ezelőtt az NDR "Panorama" című műsora megkísérelte, hogy Bröckers-t, von Bülow-t és engem jól megleckéztessen. Csak éppen a dolog nem működött. Végül a "Panorama"-ba meghívott valamennyi vendég teljesen elutasító álláspontra helyezkedett (a műsossal szemben), amelyet még sosem tapasztaltam. Hiszen normális esetben mindkét oldalt meghívják a fórumba. Kollégák, sőt New York-i nézők is írtak tiltakozó levelet, amelyben a "Panorama" beszámlóját teljesen tendenciózusnak nyilvánították (lásd erről a www.operation.de honlapot is). A Die Zeit szenzációs közvélemény-kutatása szerint egyébként időközben már a németek mintegy 20%-a véli úgy, hogy az amerikai kormánynak is benne volt a keze a terrortámadásban. A "Panorama", tehát a fenti elképzelést teljesen elutasító műsor által megkérdőjelezte pedig

több mint a 60%-a gondolta úgy, hogy az amerikai kormány maga adott megrendelést a merényletekre.

TM: A Der Spiegel egyik legutóbbi száma is megpróbálkozott vele, hogy von Bülow ellen felhasználja a bolondnak nyilvánítás trükkjét...

GW: Nagyon érdekesnek tartom, hogy az NDK-diktatúra kritikusai, akikről magukról is azt állították, hogy be vannak csavarodva, a Szövetségi Köztársaságban még néhány évvel ezelőtt is a pszichiátriai esetnek nyilvánítás keletnémet gyakorlatát állították pellengérré. Hiszen újabban a Szövetségi Köztársaságban is ezt a gyakorlatot alkalmazzák! Ez számomra Németország egyfajta elszovjetesítése, amely ki tudja hová vezet. Hiszen az NDK-ban és a Szovjetunióban is az volt a következő lépés, hogy az érintetteket pszichiátriai intézményekbe szállították be.

TM: Számomra úgy tűnik, hogy globális jelenségről van szó. Mindenhol meg fogják próbálni, hogy a másként gondolkodókat pszichiátriai esetnek kiáltás ki. Erről az a Michael Ruppert is tudna mesélni, aki Szeptember 11-ével kapcsolatban az elsők között lépett színre tárgyilagos megfigyelésekkel és releváns kérdésekkel.

Az alkotmány felszámolása ellen

TM: Engedje meg, hogy egy pillanatra visszakanyarodjak a RAF-ról írt könyvéhez. Ön már ott is éberségre szólít fel az alkotmányosságra leselkedő veszélyekkel szemben, amikor könyvének előszavát a következő idézettel zárja: "Polgárok, védjétek meg az alkotmányotokat!" A Szeptember 11-i események az Egyesült Államokban is, de Németországban is egészen különleges indokot szolgáltatnak, hogy szabadságkorlátozó alkotmánymódosításokat hajtsanak végre. Jelenleg készítenek például elő az amerikai Patriot Act (Hazafias Törvény) módosítását. Ha keresztül tudják vinni a kongresszuson, akkor elég lesz a leghalványabb gyanú is, hogy bárkit letartóztassanak.

GW: Ebben világosan megmutatkoznak az alkotmányosság elemi megszüntetésére irányuló tendenciák. Ezt a tendenciát Németországban is megfigyelhetjük. Szeptember 11. után a német belügyminiszter, Otto Schily is keresztülpasszírozott egy hasonló törvényt a törvényhozáson – ahogy most megállapíthatjuk, tulajdonképpen nem létező indokokkal, hiszen Szeptember 11. hatóságok által felállított modéllje ebben a formá-

ban nem is igaz. Emberbarátnak tekinthetjük egyáltalán Schily-t?

TM: Véleményem szerint az antropozófiához az alapítói szellemében az is hozzátartozik, hogy a kortörténeti tényeket realista módon dolgozzuk fel. Ugyanakkor Otto Schily-nél ennek fontos kérdésekben sincs semmi jele. Amikor ugyanis Schily Szeptember 11. után a nyilvánosság előtt annak a véleményének adott hangot, hogy legyünk hálásak az amerikaiaknak, hogy megszabadítottak bennünket a nemzetiszocializmustól, akkor ezzel ugyan nem hazudott, de amit mondott, az talán ennél is rosszabb hatással járó féligazság. Ha ugyanis kitakarjuk az igazságnak a másik felét, az azt, hogy a hitlerizmus hatalomra jutását angol-amerikai pénzügyi körök is támogatták, ahogy ezt Anthony Hutton is bebizonyította, akkor bizony végzetes hatású féligazságokkal van dolgunk. Schily a legtöbb jelenlegi európai politikushoz hasonlóan egyszerűen azért nem képes megfelelően kezelni az amerikai politikát, mert annak jelentős vonatkozásait tévesen ítéli meg.

GW: Ez így van. Másrésztől ugyanakkor én is nagyon hálás vagyok az amerikaiaknak azért a demokratikus alapvetésű neveltetésért, amelyben részem volt. Évtizedeken keresztül arra tanítottak, hogy demokráciában élek, rendelkezniem kell megfelelő civil kurázsival, ki kell nyitnom a számat, politikailag aktívnak kell lennem, ki kell vennem a részem mindenképp, és különösen fel kell lépniem az antidemokratikus jelenségekkel szemben. Most is ugyanezt teszem, méghozzá az amerikaiaktól és természetesen a britektől származó demokratikus neveltetésemnek megfelelően. Ők pedig természetesen nem tehetnek szemrehányást azért, ha ugyanazt a demokratikus mércét, amelyet korábban szívesen alkalmaztak például a németországi szélsőjobboldali tendenciákkal szemben, most mások velük kapcsolatban alkalmazzák.

TM: Az is kérdés természetesen, hogy Amerika politikai vezetése részéről mennyiben voltak pusztán üres frázisok ezek a demokratikus eszmények, amelyeket csak azért alkalmaztak, mert tudták, hogy az emberek ilyen ideálok után vágyódnak. Demokratikus placebo, homlokzat, amely mögött annál zavartalanabban űzhető a megsokszorozott hatalmi politika...

GW: Nem létezik olyan, hogy AZ amerikaiak. De valóban voltak olyan amerikai kormányok, illetve konkrét adminisztrációkban megtestesülő bizonyos hatalmi körök, amelyek kétféle célra is felhasználták a demokráciát: egyrésztől legitimá-

ciós forrásként a lakossággal szemben, másrésztől ideológiai fegyverként a Kelettel szemben. Ami pedig már a Berlini Fal leomlása utáni időkben is rögtön nyugtalanított, az az volt, hogy a demokráciát már csak ideológiai fegyverként sem alkalmazzák. Amikor léteztek még a kelet-európai szocialista államok, minden nyugatnémet politikusnak az NSZK "szabadelvű-demokratikus államrendje" volt a vesszőparipája. Alig omlott le a Fal, máris eltűnt ez a kifejezés a politikai szóhasználatból. Ezt már önmagában is veszélyesnek találtam. És sajnos a dolgok olyan irányba is haladtak tovább, amitől tartottam.

TM: Az előbb fontosnak tartotta, hogy utaljon az amerikaiak és az amerikai kormányzati, illetve hatalmi körök közötti különbségre. Ezt a különbséget próbáljuk meg mi is tudatosítani olvasóinkban e folyóirat első számának megjelenésétől fogva.

GW: Mindig különbséget kell tenni az egyszerű emberek és a hatalom gyakorlói között. Az utóbbi időben gyakran jártam az Egyesült Államokban is. Hihetetlenül kedves emberekkel volt alkalmam ott találkozni. Szívesen elutaznék újra Amerikába, de nem tudom Önnek megmondani, lehetséges-e még.

TM: Valóban számolni kell azzal, hogy a Guantanamo-i támaszponton köt ki az ember, ha elkapják egy vicces kanadai egydollárossal... De a tréfát félretéve, van valami, amit e tragikus eseményekkel kapcsolatban mégis pozitívnak talállok, és amit az Ön filmje és könyve is megmutat: Minél jobban terjed a nyilvánvaló vagy burkolt hazugság, annál inkább úgy tűnik, hogy a másik oldalon egyre több ember tekinti ezt kihívásnak arra, hogy pontosan szemügyre vegye a valós tényeket. Ez eddig mindenekelőtt az Interneten mutatkozott meg. Véleménye szerint várhatunk még ezen a téren egyáltalán valamit a hagyományos médiától?

"A mértékadó orgánumok mereven viselkednek"

GW: Nos, közismert, hogy ezen a területen a hatás-ellenhatás elve érvényesül, ahogy azt egyszer elnevezték. Ez az elv kimondja, hogy minden fegyver működése, így minden politikai akció is ellenerőt gerjeszt. Éppen ezért ügyelni kell arra, hogy az erőhatás előre hasson, és ne visszafelé. Szeptember 11. esetében azt tapasztalhattuk, hogy ez egyáltalán nem működött, és az esemé-

nyek által gerjesztett ellenhatás hatalmas ereje tovább hatványozódik. Az ellenreakciók először az Interneten jelentek meg, aztán Németországban is feltűntek, olyan orgánumokban, mint a WDR, a Zweitausendeins Kiadó és a Knauer Kiadó. Vagy említhetjük azokat a nyilvános rendezvényeket is, amelyeket mostanság tartanak sokfelé Szeptember 11-ével kapcsolatban. Először két valóság létezett egymás mellett – az előrefelé és a hátrafelé leadott lövés. Most azonban úgy tűnik, hogy az ellenreakció ténylegesen elkezdte elnyeli, veszélyeztetni az eredetileg várt hatást. Ez abban is megmutatkozik, hogy mértékadó sajtóorgánumok szinte kivétel nélkül hatalmas bizalmi válságban szenvednek. Ezt szűröm le például az ellenem vagy ellenünk irányuló, rágalmozó televíziós tudósításokra érkező nézői reakciókból, és ez az érzésem azok alapján a levelek alapján is, amelyeket nap mint nap kapok. Ezt érzem azokon a rendezvényeken, amelyeken ott vagyok, és ahol rögtön kitapintható a mértékadó médiumokkal kapcsolatos ellenérzés. Az emberekben szinte dühbe csap át a gúny és szarkazmus, ha a televízióról vagy olyan sajtóorgánumokról van szó, mint a Der Spiegel. Az ellenséges hangulat szinte csontig hatol.

TM: Ez legelőször is ahhoz vezet, hogy a közvéleményben általánosan Amerika-ellenes hangulat alakul ki. Ezt a jelenséget ugyanakkor erős fenntartásokkal kell fogadni (lásd negyedik kertes írásunkat). Az angliai események [miniszteri lemondások és Kelly halála] pedig még tovább erősítik ezt a folyamatot.

GW: Ez így van. És miközben a mértékadó média még mindig azt a látszatot igyekszik kelteni, hogy mi valami förtelmes dolgot állítunk, amikor azt mondjuk, hogy Szeptember 11. hazugság, addig ők maguk is beszámolókkal jelennek meg az iraki háborúval kapcsolatos hazugságokról, a Blair- és Bush-kormány hazugságairól, Powell külügyminiszternek az ENSZ BT előtt tartott előadásában előforduló hazugságokról és a meghamisított dokumentumokról. Ugyanakkor szerintük csak mi terjesztünk bolondságokat Szeptember 11-ével kapcsolatban! Ugyanakkor a döntő kérdés mégiscsak a meghatározó sajtóorgánumok bizalmi válsága. Az igazi baj az, hogy ezek a mértékadó orgánumok mereven viselkednek. Azaz rugalmatlanul válaszolnak az őket érő támadásokra. Ez azonban a nagy múltú médiumokra nézve is veszélyes, és végső soron ahhoz is vezethet, hogy felütik fejüket a bomlás jelei. Pedig a minket érő hatásokra rugalmasan, hajlékonyan kell reagálnunk. Ha mereven reagálunk, olyanok vagyunk,

mint egy üvegtábla, amely szilánkokra törik – darabokra törik, akárcsak a hitelességünk. Éppen ezért meg kell próbálnunk magunkba fogadni a bennünket érő hatásokat, meg kell tanulnunk bántani velük, ahelyett, hogy az "abszurd" jelzővel illetve őket egyszerűen elutasítanánk őket. Ez veszélyes stratégia, különösen akkor, ha a közvélemény széles körei által hangoztatott nézetről van szó.

A mit sem sejtők völgye

TM: Elképzelhetőnek tartja, hogy lassanként tudatosul a közvéleményben az, hogy a világ eseményeiről nemcsak a hagyományos médiumokból értesülhet, hanem egyéb forrásokból is, amelyek teljesen más oldalról világítják meg a dolgokat?

GW: Hogyne. És ez a két oldal, amelyet említett, jelenleg a mértékadó sajtóorgánumban és az Internetben testesül meg. Ezen a téren hatalmas szakadék osztja ketté, tulajdonképpen tudathasadásos állapot jellemzi a társadalmat. Azok az emberek, akik csak a hagyományos médiát kísérik figyelemmel, nagyjából azoknak a volt keletnémet polgároknak felelnek meg, akik az NDK idején Drezda térségében éltek. Ezt a vidéket a "mit sem sejtők völgyének" nevezték, mert ott nem lehetett

fogni a nyugati tévéadásokat. A mit sem sejtők völgye ma is létezik, de már nem földrajzi adottságok, hanem a médiával kapcsolatos fogyasztói szokások határozzák meg.

Fordította: Benedicty Gergely

Forrás: Der Europäer,
8. évf. 1. sz. (2003. november), 8-15. o.

Jegyzetek:

1. Utóbb mindkét merényletért a RAF-ot tették felelőssé (ford. megj.).
2. Az alsó-szászországi Cell városának büntetés-végrehajtási intézetében őrizték a RAF-val való együttműködéssel vádolt Sigurd Debus-t, akinek zárkafalába 1978-ban a szövetségi belbiztonsági szolgálat emberei lyukat robbantottak, hogy egy másik bűnözőt, akit később a "sikertelen szöktetési kísérlettel" megvádoltak, informátorként be tudjanak juttatni a RAF-ba (ford. megj.).
3. A Német Szövetségi Bűnüldöző Hivatal (az FBI-hoz hasonló Bundeskriminalamt) tartományi kirendeltsége (ford. megj.).
4. Az FBI-tól és a Bundeskriminalamt-tól (ford. megj.).

4. Ami nyugatellenes hangulatot gerjeszt

Rudolf Steiner 1918. december 1-én az Antropozófiai Társaság tagjainak tartott előadásában a nyugati, az európai és a keleti emberek három jövőbeli képességéről beszélt (Összegyűjtött írások, 186). Nyugaton a "mechanikai okkultizmus", középen a "higiéniai okkultizmus", keleten pedig az "eugenetikai okkultizmus" fog kifejlődni. Ezeknek az előadásban közelebbről is ismertetett képességeknek a kifejlődését azonban az európai és keleti emberek esetében hátráltatni vagy akadályozni fogja, "ha bennük erős antipátia támad a nyugati országok embereivel szemben, ha nem lesznek képesek objektíven szemlélni ezeket a dolgokat". Ugyanakkor a nyugati emberben a gépies okkultizmus képességét "erősíti, ha ez a gyűlöletre való hajlam táptalaján fejlődik ki". Ez érvényes a nyugati ember gyűlöletre való hajlamára éppúgy, mint az európai és keleti emberben a Nyugattal szemben éb-

redő antipátiára. Utóbbira példa az interjúban is említett, manapság igencsak felerősödő Amerika-ellenesség, az elsőre pedig az Amerikában eluralkodó "kereszteshadjárat-hangulat, mely szerint Amerika van elhivatva arra, hogy kiterjessze az egész világra a szabadságot, az igazságot és ki tudja milyen, hasonlóan szép dolgokat". A XX. század folyamán hol kisebb, hol nagyobb mértékben megmutatkozó kereszteshadjárat-hangulat közvetlenül a szeptember 11-i terrortámadások után különösen heves és gátlástalan formában lobbant lángra ("what's needed is a unifyied, unifying Pearl Harbor sort of American fury").

Az európai és a keleti embernek tehát meg kell tanulnia higgadtan és tárgyilagosan szemlélni saját kora legrosszabb és legfelháborítóbb történéseit is, ha nem akarja egyoldalúan csak a nyugati ember jövőbeli képességét erősíteni, és saját jövőbeli képességének fejlődését tartósan megzavarni.

Eugen Kolisko

AZ EMBERI SZABADSÁG FIZIOLÓGIAI ALAPJAI ÉS EZEK JELEN- TŐSÉGE A NEVELÉSBEN ÉS A GYÓGYÍTÁS MŰVÉSZE- TÉBEN*

Első benyomásra meglepőnek tűnhet, hogy úgy beszélünk az emberi szabadság lényéről, hogy a szabadság fiziológiai alapjait, azaz a testi alapjait vesszük szemügyre. Oly sokat beszéltek már az emberi szabadságról, különösen az ember belső életének szempontjából, abból a szempontból, ami a szabadság egy belső élményeként jelenhet meg. Az itt megtartott előadásokon is szó esett már arról, hogy milyen nagy jelentősége lehet a szabadság egy filozófiájának a nevelésre nézve. Épp Rudolf Steiner mutatta meg a modern ember számára "A szabadság filozófiája" című művében a szabadság problémájával való küzdelmet belülről – ha szabad magam így kifejeznem. Másrészt azonban azért, hogy egy újfajta embertant állított föl, megmutatta, hogy a belső szabadságnak ez az élménye, amire pont a modern embernek kell törekednie, csak akkor alakulhat ki, ha megvan a megfelelő alapja az ember testi természetében. És így a szabadság filozófiájának szükséges kiegészítése az emberi szabadság fiziológiai alapjainak a tana. Ugyanakkor ez az a tan, amit "antropozófiai embertan"-nak is nevezhetnénk.

Ha az embert a valóságban, a teremtés különböző birodalmainak egyfajta összhangjaként próbáljuk megragadni, ha valóban a szó legtágabb értelmében tudjuk érzékelni, hogyan kell az emberben az egész természetnek együttműködnie, hogyan kell az emberben együttműködnie mindannak, ami az égbolt legtávolabbi messzeségeinek erőiből és ami a Föld erőiből származik, és ha mindezt teljes kiterjedésében megragadjuk és át-érezzük, akkor ebből az emberi természetnek egy képe adódik, ami összecsenghet azzal a belső emberképpel, amit a szabadság egy filozófiája által nyerhetünk. Egy ilyen emberkép a gyermeki ter-

mészet fejlődésének szellemileg megfelelő szemléletmódja, és akkor jelenik meg leginkább a lelkünk előtt, ha a gyermekfejlődés első három évét vesszük szemügyre. Akkor láthatjuk, hogy kialakul a külső emberi alak, ami az ember belső szabadságának is az alapját kell, hogy adja. Láthatjuk, hogy ennek az emberi alaknak már az élet első három évében végbemenő kialakulása is egyfajta "létesülést" mutat a szó legnemesebb értelmében. A szabadság valami olyasmi, ami az ember bensejében és külsőleg is – ha magát az emberi alak fejlődését vesszük szemügyre – csak lassan, fokozatosan tud kifejlődni. Ugyanúgy, ahogy az ember belső lelki fejlődése – amire tegnap utaltunk – három lépcsőben megy végbe, ugyanúgy megtaláljuk ezt a testi fejlődésben is, és megtaláljuk az egész világ fejlődésében. Ennél fogva meg kell találnunk magának az embernek a fejlődésében is, és pont egy olyan korban, amikor a gyermek fokozatosan, mindenekelőtt az emberi voltát alakítja ki, amikor is a harmadik életév végén először ébred föl az emlékezete; azaz amikor eljön az a pillanat, ameddig vissza tudunk emlékezni, amikortól azt mondhatjuk: akkor lettünk csak tudatos emberré. Ez előtt az idő előtt először egyfajta emberré válás megy végbe. Ezt mindig is így találták, és mindenki újból érezheti, ha úgy tekint az embernek erre a legkorábbi gyermeki fejlődésére, hogy az első három év során, mialatt organizmusát kialakítja, valami lenyűgöző, valami átfogó dolog történik. Tulajdonképpen a teremtéstörténet és az emberi lény minden titka benne rejlik az embernek ebben a hároméves földi fejlődésében. Lelkünkben vallásos érzésekkel, belső áhítattal tekinthetünk erre a földi fejlődésre, amikor a gyermek, egyfajta ártatlanság állapotában,

* A Szabad Waldorfiskola 6. Nevelési Konferenciáján 1928. június 2-án elhangzott előadás jegyzete.

Megjelent E. Kolisko: Vom therapeutischen Charakter der Waldorfschule, Verlag am Goetheanum, 2002 Dornach/Schweiz

a testét kialakítja; kialakítja azokat az alapokat, amelyek rendkívül jelentősek az egész további emberi életre nézve, amikor a gyermek eléri, kialakítja emberi mivolta első lépcsőfokát. Novalis mondta egyszer ezeket a szép szavakat: "Ahol gyermekek vannak, ott aranykor van" (A gyermekkor aranykor), és ez különösen érvényes a gyermeki fejlődésnek erre az első, harmadik életévig tartó szakaszára. Ami ebből az emberi formából így kialakul, az egyelőre nem fejezi ki az ember teljes lényét. Hisz az ember, amikor megszületik, az állathoz vagy más élőlényhez képest még egészen messze van emberi alakjától, az emberé a leghosszabb fejlődés, és egyenesen azt mondhatjuk, hogy az ember szabadságát azáltal ragadhatjuk meg a leginkább, hogyha tisztában vagyunk azzal, hogy a legszabadabb lénynek kell a leghosszabban fejlődnie. Nem léphet az életbe egy adott útiránnyal, képességek megadott összességével, ismeretekkel, ezért aztán tanulnia kell, de emberi természetét egészen különös módon kell kifejlesztenie – azt is mondhatnám –, tragikus körülmények között, mert ez az emberi fejlődés valóban a szabadsághoz vezető utat mutatja. És hatalmas átalakulásnak kell végbemennie ahhoz, hogy ebből az egyelőre még megformálatlan emberi lényből, az emberi lénynek ebből a csírájából kifejlődjön maga az ember, hogy ebből az emberi csírából az jöhessen létre, amit Novalis gyönyörű szavakkal ír le a "Himnusz az éjszakához" című művében:

"Ha a természet minden birodalmát szemügyre vesszük és utána az emberre tekintünk, akkor a legcsodálatosabb jövevénynek találjuk, értelmes szemekkel, lebegő járással és finoman zárt, hangokban gazdag ajkakkal."

Ha megfigyeljük a három jellemzőt, amit Novalis az emberről ad, akkor láthatjuk, hogy az egyben utalás is erre az első korszakra, amikor az ember ezt a hármasságot kialakítja. Hiszen az ember életének első évében normál körülmények között járni tanul, életének második évében beszélni, a harmadik évben pedig a gondolkodás alapjait alakítja ki. Mert az emlékezetben tulajdonképpen benne rejlik valami, ami mintegy a további gondolkodás alapja. Ekkor ragadja meg magát először az Én. És így fejlődik ki az első három évben lépésről lépésre az emberi természet. Az ember tulajdonképpen átjárja a szervezetét. Először is átéli a felegyenesedést. A felegyenesedés egy olyan folyamat, ami nagy jelentőséggel bír az ember egész további fejlődésére nézve, mert az összes természeti erőtől függetlenül megy végbe, elsősorban egy olyan természeti erő

legyőzésében, ami azt fejezi ki, hogy az ember a földhöz kötött; a nehézségi erőre gondolok. A nehézségi erő az első erő, amit az ember legyőz, és ezáltal egy olyan élményhez jut, ami nem kerül a tudatába. Minden emberi lélek mélyén ott nyugszik ennek az élménynek a nemtudatos emléke, hogy egyszer legyőzte a nehézségi erőt. Ott nyugszik mélyen az ember akarati természetében, mint az ember első akarati tettének az emléke, amit az ártatlanság állapotában vitt véghez.

Ha kívülről szemügyre vesszük a felegyenesedő gyermeket, akkor a szabadság egy első képe jelenik meg előttünk. Az akarati szabadság tulajdonképpen nem képzelhető el a szabad felegyenesedésnek e nélkül a fiziológiai alapja nélkül. Saját szervezetében át kell élnie az embernek azokat az élményeket, amik aztán később oda vezethetnek, hogy egy magasabb tudati állapotban, öntudatában olyas valamivel rendelkezzen, ami aztán akarati erőként lép föl; hogy egyáltalán szabad emberként tudjon cselekedni. Szabadság csak ott létezhet, ahol az ember nem rabja a szervezetének, és az ember végtag-organizmusa először is ebben az első életszakaszban válik szabaddá. Az egész emberi alak erre a felegyenesedésre orientálódik. Nincs az emberi szervezetnek egyetlen része sem, egyetlen legapróbb része sem, amit ne határozná meg az, hogy az ember egy felegyenesedett lény. Minden megváltozik a felegyenesedő képesség által, ez az ember vérében van, saját szellemi erejéből szabadon egyenesedik fel, minden természeti erő ellenére. Tulajdonképpen ebben rejlik a testi ellenpárja annak, hogy később az ember morális területen is szabad lehet.

Rudolf Steiner rámutatott arra, milyen rendkívül fontos, hogy az egészen kis gyermek szabadon egyenesedhessen fel, hogy ne tornáztassuk ebben az életkorban. Az, hogy az egészen kisgyereket kívülről akarjuk mozgásokra megtanítani, ez a legnagyobb mértékű leckéztetés, azokra az istenekre és arra a korra is kiterjesztve, amikor valóban isteni erők hatnak magában az emberben, és kialakítják azt, ami később "én-hez akar jutni, az ént akarja hordozni. Így nemcsak a szellemet, hanem a testet is egészen reálisan úgy mond "spanyol csizmába kényszerítjük", ott, ahol a legintenzívebb kapcsolatban van a szellemi erővel. A gyermeknek saját erejéből kell valamit tennie, ne segítsük külső támasszal, ez az embernek egy testi szabad cselekedete. A felegyenesedett tartás az egész emberi természetet meghatározza. Az embernek másmilyen a feje, mint az állaté. Mivel az ember felegyenesedik, agyának építménye fölfelé irányul. Szervezetére egy

szervet ültet, ami olyan, mint egy tudatos, fénylő korona: azaz az emberi agy. Ez egy a sötét erőket beárnyékoló/szemmel tartó, de tudatosan ragyogó korona. Az idegi szubsztancia ugyanis alapvetően fény. Az antropológiai embertan alapigazságaihoz tartozik, hogy megmutassuk, hogyan áramlik egymásba az emberben [belül és kívül] – ez az idegi szubsztancia áramló fényként, ami mindent beragyog, valamint hogy hogyan találjunk hidat a kettő között, különben az ember bensője, és a beragyogott külvilág is sötét maradna az emberi megértés számára. Ez is a felegyenesedett tartás egy következménye: ha az ember nem fordítaná fejét a csillagokhoz, sose bírhatna morális impulzusokkal. Ennek az az alapja, hogy az emberi szervezet egy olyan irányra szerveződött, ahonnan a morális impulzusokat felfoghatja. A morális világok a szellemi világban találhatóak, körülveszik az embert, de ha nincs, amit ez az irány át- meg átszervezett, akkor nincs meg annak a lehetősége, hogy fogadjuk ezeket az impulzusokat. Minden szellemi dolog, amit az ember megvalósít, objektíve itt van, ezeknek a világoknak azonban alulról egy alapra van szükségük az emberi szervezetben, a szabadság egy fiziológiai alapjára, mert a szabadságot maguk az istenek nem tudják megvalósítani. Az ember segít nekik azzal, hogy úgy alakítja ki a szervezetét, hogy az egy ilyen tevékenység alapja lehessen. A szellem szabad, a szellemi Én-tevékenység és a szabadság tulajdonképpen egy és ugyanaz.

Aztán beszélni tanul az ember. Azáltal, hogy felegyenesedik, egészen megváltozik a Földhöz való viszonya. Ez az alapja annak, hogy az embernek táplálékban is másra van szüksége, mint az összes többi lénynek. Ez az élő bizonyíték egy olyan táplálkozás[ra], ami az ember számára szükséges. A gyermek ugyanis még egészen másképp táplálkozik, mint a felnőtt. Amikor az ember felegyenesedik, akkor egyidejűleg megvan a lehetősége arra, hogy olyan táplálékra térjen át, ami a Föld erőiből származik. Ez is egy fiziológiai természetű szabad tette az embernek. Arról, hogy az emberi táplálkozás szabad, az oly eredményes természettudományból kifejlődött mai tudatunkkal még sincs helyes elképzelésünk. Hogy ilyen nehéz megérteni a szabadság természetét, annak részben az az oka, hogy nem vagyunk tisztában azzal, hogy az ember teljesen átalakítja azt, amit tápanyagként felvesz, mindent elpusztít; tehát hogy anyagi területen mindenekelőtt szabadon kell tevékenykednie. Különben a Föld erőinek az uralma alatt állna, és ezek elnyomnák őt, ha nem szabadítaná fel a táplálékból

a szellemi erőket, melyek minden tápanyagban megtalálhatók. Legkevésbé a materializmus tud azokról a szellemi erőkről, melyek a természetben rejlenek. Egy materialista tudomány soha nem fog rátalálni egy a helyes táplálkozástanhoz vezető útra. Ehhez ismernünk kell az élelmiszerekben rejlő szellemi erőket, ami a lényeg; az anyagot csak felveszi az ember, hogy szétrombolhassa azt, és kiszabadíthassa belőle a szellemi erőket. Ezt más lények nem teszik, őket az anyag táplálja, rájuk egy anyagi táplálkozástan vonatkozik. Az emberre semmi más nem vonatkozik, csak amit maga megalkotott, és ez érvényes kell legyen a táplálkozás is. Filozofálhatunk a szabadságról, de nem fogunk olyan átfogó fogalmakat találni, amik egészen az életbe vezetnek, ha nem tudjuk, hogy tulajdonképpen mi történik mindazzal, amit az ember nap mint nap táplálékként magához vesz. Az ember eme szellemi táplálkozási folyamatának az alapja is ebben a legelső időben alakul ki. Ugyanebben az időben érkezik el az ember oda, hogy fel tud egyenesedni, hogy kialakulnak benne a hő-erők, hogy egész életén át állandó hővel rendelkezhet. Ez is egy fiziológiai alapja az emberi szabadságnak. Ha nem történe meg ez a különös, minden természeti törvénynek ellentmondó dolog, hogy az ember megtartja saját hőjét, hogy Én-lény[ként] izolálja magát, akkor sohasem hathatna benne a szellem. A szellem csak ott tud individualitásként hatni, ahol a fizikai-anyagi, a hő [individualizálódik]. Amint valami megzavarja az ember hőmérsékletét, amint az túl alacsony vagy túl magas lesz, azonnal megváltozik a tudatállapota; fantáziaképeket él át, vagy a lelki élet egészen jelentős felerosódását.

Az első években megteremtjük a felegyenesedés és a táplálkozás jellegének első alapjait, ekkor alakítjuk ki az anyagcsere-végtag-rendszert – ez az első lépés.

És mi történik akkor, amikor a beszéd alakul ki? Az ember először is szabaddá válik a földi erőktől, szabaddá kell válnia tőlük, de még más erőktől is meg kell szabadítania magát. Mi is tulajdonképpen a beszéd? A beszéd egyfajta uralása a légzésnek. Tulajdonképpen akkor beszél a legjobban az ember, ha a légzés és a beszéd nem kerül összeütközésbe egymással. Az összes beszédzavar onnan ered, hogy a légzés valahogy összeütközésbe kerül azzal, ami a szellem irányából formálni akar. Az ember nemcsak magáért a lélegzésért lélegzik; úgy lélegzik, hogy az magában foglalja annak a lehetőségét, hogy meg is formálja a légáramot. Azt az alakot, amit a légáramból

formál, amit kívül alakít ki, újra láthatóvá teszi az euritmia úgymond az egész emberre visszavetítve. Az ember "euritmiazza magát" a nyelvi folyamatban, egy magasabb embert hoz létre. Ezért olyan megragadó, és ezért hat pedagógiailag olyan erősen az, ami minden beszéd-folyamattal összefüggő dologban benne él. Az ember beszéd-tanulása ismét azzal függ össze, hogy kezei szabaddá váltak. Mint ismeretes, a nyelv az úgynevezett jobb- és balkezesség kialakulásával egyidőben alakul ki. A gyermekek az első évben először szimmetrikusak, aztán aszimmetrikussá válnak.

Ez a szimmetrián kívüliség mélyen benne rejlik az ember középső részében (a középső emberben). A középső ember nem szimmetrikus, pl. egyik oldalon van a szív, a másik oldalon a máj, és a tüdőnek is más ott a formája. Csupán a fej, ez az örök kétkedő feszül a "nem tudom eldönteni, hogy jobbra vagy balra" között. Nos, a szív-szerve nem szimmetrikus az embernek, egészen aszimmetrikus felépítésű, és így is hat bele az élőbe, az elevenbe. És az emberi beszéd-folyamat, ami a vérkeringés és a légzés ritmusából áramlik ki, és kívül testet ölt a levegőben, ez a beszéd-folyamat is a jobb és a bal ellentétéből született, és ezáltal a jobbkezeseknél bal oldalon, a balkezeseknél jobb oldalon alakul ki a fejben a beszéd-központ, mint egy tükörképeként annak, ami lent van, az alsó résznek. Az ember nem az agyból kiindulva tanul beszélni; agya akkor válik alkalmassá a beszédre, amikor fogni kezd. A dolgok megragadásából fejlődik ki a beszéd.

A beszédre jól megfigyelhetjük, hogy minden tanulás csakis tevékenység útján megy végbe. Olyan nagyok a beszéd megtanulásának nehézségei, hogy tulajdonképpen csak a későbbi iskolák során van meg az ember bátorsága, hogy ehhez hozzájárjon. Voltaképpen csodálkozunk, micsoda bátorsága van a gyermeknek, hozzáfogni (a beszédhez – ford.) és felépíteni (a nyelvet – ford.). Ez az a bátorság, aminek a visszaszerzésére ma törekszünk. Ha meg lenne ez a bátorságunk, ez a szellemi bátorság, hogy engedjük, hogy a szellem áthasson és erősítsen bennünket, akkor tökéletesen benne állnánk az életben. A szellem itt még teremtetten hat, ekkor fejlődik ki a beszéd-folyamat, ami a karokkal függ össze, a karokból kiindulva születik meg, reflektálva az (egész – ford.) emberre. Amivel a beszédfejlődésben rendelkezünk, az egy mellkas-szerv, egy kifelé fordított mellkas-szerv. Az ember a mellkasában lévő erőkből kiindulva lélegzik. Rendelkezik egy második mellkassal is, ami mozgékony. Gondoljanak csak

a bordákra és a karokra. A karok tulajdonképpen mozgatható bordák, amik fel tudják venni a bordák helyzetét. [mozdulat] A kar-szervezet egy kívül elhelyezkedő mellkas, amire kozmikus erők hatnak, melyek [azt eredményezik?], hogy az embernek innen kell ösztönzést merítenie ahhoz, hogy megragadjon valamit és hogy visszahúzódjon, ezt kell átvinnie a beszéd-organizmusra. Az ember úgymond kívülről befelé tanul, amíg az istenek tanítják. Ha ezt megpróbáljuk utánózni, akkor azt mondhatjuk, hogy a beszéd-tanulás az egész szervezetet erővel hatja át. Semmi sincs az emberben, ami ne változna meg, ne formálódna át azáltal, hogy az ember rendelkezik a beszéddel. Az embernek más a ritmikus rendszere, mint az állatnak.

A harmadik évben ehhez még az emlékezés is hozzájárul, hogy az ember újra megragadja magát az emlékezésben; ettől kezdve vissza tud tekinteni emberi életére, és arra nem, ami az előtt történt, mielőtt egészen kialakította volna az agyát, úgy, hogy az az emlékezete számára egy tükör lehessen.

Így az ember három lépésben járja át a szervezetét. Először a végtagjait ragadja meg, és ezáltal egész anyagcseréje úgy organizálódik, hogy később azt is fel tudja venni, ami morális impulzus. [...] Ha csak a Föld hatna, akkor a moralitás nem tudna inkarnálódni, hanem vissza kéne húzódnia a Földtől. A moralitás nem az emberben létezik először, már előtte is hat, de csupán az emberben inkarnálódhat. Az embernek el kell idáig [jutnia], lépésről lépésre kell ezt véghezvinnie.

Aztán [a beszédet?] ragadja meg az ember azáltal, hogy (ő maga) összefügg a levegővel. A beszédet a szeretetben vesszük föl a többi embertől. A beszéd megtanulása sokkal szociálisabb, mint a járásé. A járás az emberi Én-akarát egy hatalmas tette, ami önmagáért létezik, és az istenek ajándékaént hull az ember ölébe. A beszédet a többi embertől lessük el; itt a zenei elem is közbelép, és az ember ezen is úrrá lesz/ezt is elsajátítja. Így alakítja ki fokozatosan az agyat, és eljut az emlékezésig. És így járta át saját testét, ezáltal élményekhez jutott az élettést mindhárom területével, és ugyanakkor a világ mindhárom területével kapcsolatban. Megküzdött azzal, ami az élelmiszerek révén a táplálkozással kémiai erőként kívülről áramlik a testbe, a Föld külső mechanikus erőivel, a nehézségi erővel, aztán a légkör erőivel a beszédben. A beszéd az embernek a légkör fölött aratott csodálatos győzelme. Azáltal, hogy a külső megfigyeléseket nem csak átveszi, hanem magában kiküzdözi az absztrakt gondolatot, hogy

valamit magára vonatkoztat, ezáltal Én-élményhez jut, ami a harmadik életév végén lép föl először. Ez egy olyan élmény, ami a későbbiekben mérvadó lesz az ember számára, amihez minden más kapcsolódik. Azt mondhatjuk, hogy ez egy háromszoros is figyelemreméltó szellemi lépés, amit a saját szervezetén keresztül véghezvisz az ember. Ezt először a balról jobbra tartó irányban éli át, aztán a föntről lefelé tartóban, amikor a gondolkodást és észlelést a szemmel és az aggyal köti össze.

Így éli át magát az ember a három térirány által, saját testén éli meg a teret – a teret nem absztrakt módon értjük – , amikor gyermekként saját testén keresztül élte meg saját magát. Ezáltal az Én belül jelenik meg, a világ pedig kívül. Ettől a pillanattól kezdve a külső világ is térben jelenik meg számára. Kívülre veti a teret és ezzel egyidőben felmerül benne: tudja, hogy van idő; most már vissza tud emlékezni.

Óriási benyomást tett rám, amikor Rudolf Steiner Stuttgartban először mondta ki, hogy az ember életének első három évében tulajdonképpen végigjárja a saját testét és ott végül is azt éli át, ami az Én-élményének és a külső térélményének az alapja. Ez az, amit Kant a priorinak hív, nevezetesen a tér és az idő, ez az, amit az ember a vérével meghódít, amikor testét lépésről lépésre átjárja. Semmit sem tudna az ember az időről, ha nem járta volna át a testét, semmit sem tudna a térről, ha nem járta volna be azt a teret, amelynek kialakításán az összes istenek együttműködtek.

Így talán átélhetik ezeknek a fejtegetéseknek a segítségével, hogyan adódik az ember első három életévének fejlődéséből az ember hármas tagozódásának a szemlélete. Az ember egy hármas tagozódású lény, és ezáltal nyeri el szabadságának előfokát. Ilyen az organizáltsága, és ezért örködni kell lépései fölött, hogy azokat a helyes módon tegye meg. Az ember szabadságának fejlődése valóban azon múlik, hogy ezeket a különböző születéseket a helyes módon vigye véghez.

Ez az első, amit jellemezni akartam. Ezt követi a másik korszak, amiről itt már többször hallottak. Az embernek meg kell szabadulnia hét éves korában attól, amit szülei hagytak rá, attól, amit Dr. Steiner modellnek, az öröklés összességének nevezett. Ne higgyék, hogy az ember ezzel tovább élhet, akkor ugyanis megbetegedne. Ezt szét kell rombolnia. A tudomány tud arról, hogy hét év alatt minden anyag átalakul, kicserélődik az emberben. Ennek megvan a maga konkrét valósága. A régít ki kell taszítani. Ez egészen egyértelműen megmutatkozik az első fogak kilökésében.

Akkor vívta csak ki az ember a saját életét, amikor elérkezik az a pillanat, hogy kiteszítja az első fogakat. Akkor vívta csak ki a saját életét, ezt megelőzően az életet csak az öröklés hagyja rá. Olyan ez, mintha csupán ásványilag élne. Saját életét a fejből kiindulva vívja ki, ez az, amit az ember második születéseként írhatunk le, de az első olyan, amit külsőleg önállóan kell vezetnie. Tulajdonképpen egy új test születik ekkor az emberben. Ez az az életorganizmus, ami ugyanakkor az emlékezet megerősödéséhez is vezet. Először alulról felfelé halad. Nagy lépésekben halad aztán föntről lefelé, és amikor azok az erők, melyek a második fogakat kilökik és az egész szervezetet megformálják, túl erősen vagy túl gyengén hatnak, akkor rögtön betegség jelentkezik. Azonnal betegség lép föl, amint ez a három lépés nem a megfelelő módon zajlik le. Ha például egy gyermeknél visszamarad a fogváltás, úgy ezzel egyidejűleg az emlékezet-erők is visszamaradnak. Semmi sem tud szabaddá válni a szellemi fejlődés, a szellemi tevékenység számára, mert tulajdonképpen csak a fogakból és az ember többi plasztikus formájából – a fogak csupán a legkeményebbek – válik szabaddá az, ami szellemileg szabadon működik.

Itt is az emberi szabadság egy fiziológiai alapjával találkozunk. Az ember fel kell hogy építsen magának egy testet, ami ebből a csupán fizikai öröklésből származik. Ezzel aztán eljut oda, hogy egy élettest születik, ezzel találkozik a tanár, amikor a gyermek iskolába kerül és azt mondja: nevelj engem. Minden születésnél szükség van valakire, aki segít, aki fogadja azokat az erőket, amik szabaddá akarnak válni.

Ezt követi az a másik születés, amit már itt is megbeszéltünk: amikor az ember a nemi érés korába érkezik. Ekkor születik meg az, ami a tulajdonképpeni lelki lény az emberben. Itt is úgy van, hogy valamit meg kell ölni, le kell rombolni. Tulajdonképpen azt a csodálatos, harmonikus működést romboljuk le, ami elsősorban a hetedik és tizennegyedik életév között áll fenn. [Ebben az időszakban] az ember a növényhez hasonlóan él, ekkor egészséges is. Dr. Steiner azt mondja: A hetedik és tizennegyedik életév közti idő az a korszak, amikor az ember a legegészségesebb. Ez azért van, mert az ember még az egészséges életorganizmus uralma alatt áll. Aztán szétrombolja azt a harmóniát, amit öntudatlanul kialakított. Szét kell rombolnia, hogy a szabadsághoz vezető útra lépjen, és egy hatalmas belső ellentmondásba kerül. Ez oda vezet, hogy az emberi természet felső és alsó erői küzdenek egymással. Az ember az örömet és bánatot diszharmonikusan éli meg.

A fejben fönt – különösen a nemileg érett férfiaknál – tulajdonképpen a világfájdalom lakozik, másrészt pedig egy olyan tevékenységgel találkozunk, amit mindig az a veszély fenyeget, hogy örömtelen vagy ösztönös tevékenységgé válik. Az, ami örömben és fájdalomban nyilvánul meg, az mintegy rögzül, nem jut el a harmonizálásig. Ezért a tanárnak úgy kell közbeavatkoznia ebben az időszakban, hogy a világfájdalom világmegismerésbe menjen át. Minden megismerés eredetileg tulajdonképpen fájdalom. Amikor fény éri a szemünket, akkor a fénynek megvan az a képessége, hogy fájdalmat keltsen, de az érzékszervek olyan önzetlenek, hogy az ember már a fájdalom élményét is külső észleléssé tudja formálni. A fájdalmat a világ iránti érdeklődéssé alakítja, a világ iránti érdeklődés átalakul a világszemlélés iránti szeretetből fakadó szabad megismeréssé, amit az ember nem valami szubjektív dologként, hanem a kozmosz és a világ közötti reális közvetítésként fejleszt ki. Ez oda vezet, hogy az ember a világfájdalom által a világ megismeréséhez jut.

A másik oldalon a művészetnek kell hatnia, amennyiben a művészet megakadályozza, hogy tulajdonképpen a cselekvés mélyen belecsúszson az emberi természetbe, hogy ez mintegy föl lesz tartóztatva, hogy fényesebbé válik, mindenütt benne tud maradni abban, ami a tettbe beleviszi a lelki-szellemet. Ha bármely korra érvényes, hogy azt mondhatjuk: aki tudománnyal és művészettel bír, az vallással is bír, úgy ez érvényes erre a korra. Ez az a két faktor, ami ebben a korban számításba jön: hogy a nevelő segít a nemileg érett embernek megtalálni a közepet, hogy aztán várhassa az ember harmadik születését, az Én megszületését. Ez abban áll, hogy a fény és sötétség átélésének helyébe a fény és sötétség közti harmónia megélése lép, úgy, ahogy a színek esetében is a fény és a sötétség között harmónia jön létre. A színben benne él a ritmikus elem, harmóniát és kiegyenlítődést eredményezve, amire már utaltunk a különböző előadásokon. Ugyanakkor ez az, ami a legszentebb az emberben.

Leírtam itt Önöknek az első három évet. Az emberi szabadság fiziológiai alapjaival találkozhattak, amit soha nem érthettek meg a mai természettudományos fogalmakkal, annak ellenére, hogy ezek tökéletesek a materiális dolgokra, a technikára és más egyszerű dolgokra nézve. A szabadság fiziológiai alapjait azonban csak az antropozófiai embertan segítségével érthetik meg. Akkor láthatják, ahogy az ember áthalad a három születésen, ahogy három új testet alkot magának, és ez a szabaddá válás gyakran

rettentő tragikus konfliktusokba viszi bele, és aztán ismét bekövetkezik a gyógyulás. Az ember eredetileg mindig egészséges, aztán egy új testet alakít ki magának, és a lelki szabaddá válás szétrombolja a harmóniát és az egészséget, aztán újra más gyógyító erőket teremt az ember, átmegegy a betegségen, és aztán ismét meggyógyul. És mert épp a modern ember sokkal erősebben éli át ebben a korban a betegség aspektusát, ezért a modern emberiség egészen más feladatok előtt áll a nevelés területén, mint ahogy az korábban volt. Akkor egyáltalán nem volt ilyen intenzív ez a feladat, hogy segítsük az embert, mert nem betegedett meg ennyire a fejlődése során. Az emberiség épp a mi korunkban egyfajta bűnbeesésen megy keresztül az absztrakt megismerés által. Az absztrakt megismerés, a földi alászállás, a megmerevedő tevékenység az, ahol hiányzik a gyógyító, a harmónia. Amikor az ember háromszor új organizációt hoz létre, egy testit, egy lelkit és aztán egy Én-organizációt, akkor szüksége van valakire, aki segíti őt; először a szüleire, aztán a tanárra, amikor az iskoláskorba érkezik, különösen arra a tanárra, aki az osztálytanítója lesz. Ez egy belső törvény, hogy jó, ha ez így van. Az általános iskolás kor után különböző individualitások általi vezetésre van szüksége, amit aztán maga a tanári közösség ismét egybefog. Ez az, ami belsőleg átérezhetővé válik, ami úgy hat, hogy a gyerekek egy olyan atmoszférában érzik magukat, ahol az egészen különböző személyiségeknél, akik tanítják őket, a tanáraiknál, mégis a világról és az emberről való közös felfogással találkoznak. Nem egyfajta világszemlélet-propagandaként, hanem objektíve, ami önmagáért beszél. Tulajdonképpen önmagában gyógyító az egész iskola és a tanterv. Újra és újra észrevesszük, hogy azok a gyerekek, akik nehéz körülmények közül és másik iskolából érkeznek az iskolánkba vagy más iskolákba, amelyek a különböző országokban ilyen módon dolgoznak, hogy már egyedül azáltal is gyógyulnak, hogy benne élnek ebben az atmoszférában. Gyakran egyszerűen azáltal kiegyenlítődnek olyan dolgok, amikkel különben komolyan küzdenének, hogy benne állnak az iskolában. Betegség esetén nem szükséges túl sokáig felmenteni a gyermeket az iskola alól; az a benyomásunk, hogyha valamit elhagyunk, az megbetegítő a gyermek számára. Ha elhagyjuk például az euritmiát, rögtön betegség lép föl. Iskolánk szervezete érzékenyen reagál mindenre, amit mi tanárok teszünk. Ezt azonnal észre lehet venni, minden visszahat az iskola egész állapotára; a fegyelemre, és mindenre, amit nem lehet kívülről

szabályozni, aminek úgy kell önmagát irányítani, mint az emberi szervezet szerveinek, ha azok helyesen működnek. Úgy van ez, hogy az iskola egész szervezetében valami gyógyító rejlik. A gyógyászat tulajdonképpen azon alapszik, hogy az emberi szervezetben olyasvalami rejlik, ami mintegy egyensúlyt tart a fönt és lent között, valahogy egyensúlyt tart két irány között. Abban, amit mondtam, mindenhol benne rejlik a betegség lehetősége. Az egész emberi fejlődés olyan, hogy ide-oda ingázik két szélsőség között. Az ember nem más, mint a nagy szélsőségek, az ég és a Föld, fény és sötétség, dúr és moll stb. közti kiegyenlítődség. Mindig van valami, ami között az embernek meg kell tartani a közepet. Ezért a nevelés egyáltalán nem lehetséges az emberi lény hármas tagozódásának a szemlélete nélkül, mert hisz a nevelés a mértéktartásban, a közép megtartásában áll. Ez vonatkozik a gyógyászatra is. Csak akkor érthetjük meg a betegséget, ha azt az emberi természet eltévedt szélsőségeként szemléljük. Ha az emberi fej a maga törvényszerűségeivel lefelé akarja magát érvényesíteni, akkor túl sok keménység hat az emberben és megbetegszik. Másrészt akkor is betegség keletkezik, ha az anyagcsere felfele akar érvényre jutni. Betegség keletkezik, ha az akarat és a képzelet túlteng, akkor ezek kényszerképzetekké válnak. A lelki és a testi életben mindenhol benne rejlik tehát a tulajdonképpeni egészség, ami azáltal jön létre, hogy két betegség egyensúlyban tartja egymást. Így egyik sem jelenik meg betegségként, hanem az egészség jelenik meg azáltal, hogy a betegségek kölcsönösen kiegyenlítik egymást. A szabadság és az egészség azonosak. Az az ember, aki valóban egészséges, az ugyanakkor szabad is. Szabadság kiváltképpen ott létezhet, ahol valahogy két törvényszerűség jut kifejezésre. Ha egy mérlegre két azonos súlyt helyezek, akkor jobboldalt és baloldalt minden a súly befolyása alatt áll, de a középpont szabad. A szabadság nem a természeti törvények kereszteződésében keletkezik, hanem [ott?], ahol ezek kiegyenlítődnak. A növény a maga módján úgy válik szabaddá, hogy az ég és Föld erői együttműködnek. Ezáltal szabad a növény, természetesen bizonyos korlátok között. Az állat egy magasabb szabadsággal rendelkezik, és az ember egy olyan szabadsággal, hogy az állatvilágot [egyesíti és ezáltal] visszaszorítja. Mindig azt látjuk, hogy az ember, amikor például az állatvilág pólusait magában összehozza és még a harmadikat is hozzáveszi és ezeket egybeolvasztja, akkor a többi [erőt?] is érvényre juttatja. Azáltal teremti meg a szabadságot, hogy az egész állatvilá-

got [egyesíti és?] visszaszorítja. Az állatok ellentéteessége közt, melyek kölcsönösen féken tartják egymást, az ember szabad az Énjében. A szabadság fokozatosan alakul ki az emberi törvényszerűségekkkel ellenkező hatások legyőzése által, a növényi és állati törvényszerűségek ellenében. A szabadságot megtalál[hat]juk az ellentmondásban – úgy van ez ugyanis, hogy a hézagok között, melyek itt megtalálhatók, a szabadság átbújik a következő törvény hézagaiba. Végül egy magasabb szükségszerűség jelenik meg a goethei értelemben, az a szükségszerűség, ami a szellemi világból hat; ha ezt megtalálja az ember, akkor szabad. Ezt a szabadságot megtalálni azt jelenti, a szellemi világot a Földön megtalálni. Ez adja az egész alapját a gyógypedagógiának, a gyógyeuritmiának és az orvostudománynak is.

A gyógyászatban [ezért] arról van szó, hogy iskolázzuk magunkat, hogy felismerjük ezeket az ellentéteességeket. Vannak gyerekek, akiknél az alsó erők túl erősen hatnak fölfelé és nem kerülnek egyensúlyba azzal, ami föntről érkezik. Itt minden kaotikus-vulkanikus – az alakító erők ellentéte. Ott, ahol minden kaotikus, ahol a külső testi formát még nem alakították át ezek az anyagcsere-erők, ott egy álmodó lelki élet él. Akkor a káosz hat, nincs valódi figyelem, a gondolatok egyik tárgyról a másikra ugranak (szangvinikusok). Másrészt vannak olyan gyerekek, akik már erősen megformáltak arcvonásokkal rendelkeznek, többnyire kicsi a fejük, a végtagok [dominálnak?], a technikai eszközök iránt mutatnak érdeklődést, az autók és a repülőgépek vonzzák őket... Láthatják itt ezt a két ellentéteességet. Ezek az ellentétek néha szeretetreméltó módon léphetnek föl. Azok, akik itt voltak az egyik előadáson, bizonyára át tudják érezni, ha azt mondom, ezeket az ellentéteességeket úgy is nevezhetnénk: bogár és tücsök.

Láthatjuk tehát egy gyermekben, akinek olyan az alakja, amint azt először leírtam, és egy másikon, akinek más az alakja, hogy hova vezethetnek az egyoldalúságok, és tudni kell, hogy hogyan gyógyítsuk azokat. Az egyiknek olyan tanításra van szüksége, ahol sok anyagot kap, a másiknak pedig egy fantáziadús tanításra. Talán elérhetjük ugyanezt, ha az egyik gyermeknek sok gyümölcsöt adunk, a másiknak pedig túlnyomórészt sós ételeket. Tehát egy egész diétát alakítunk ki, és amit ezáltal elérünk, azt összekötjük azzal, amit az oktatás útján teszünk. Az egyiket a tanár teszi, a másikat az orvos. Az egyik gyermeknek inkább azt adjuk, ami a növény alsó részén működik, a gyökérszerűt, a sószerűt, a másiknak inkább azt,

ami a virágban hat. [Így egy] megértés [alakul ki] az orvos és a tanár között [és ugyanakkor?] egyfajta kezelése annak, ami a materiálisban szellemi. A nevelő tudja, hogy minden lelki egészen a testi-ségig hat. Az orvos tudja a flegmatikus gyermekről, hogy inkább a mirigyek megbetegedésére hajlamos, ezzel szemben a szangvinikus gyermek inkább a légzés megbetegedéseire. Mindaz, amit embertanként tanítunk, az orvosi módszer kiindulópontja. Az orvos és a tanár, a gyógyító művészet és a pedagógia között egyfajta megértés lehetősége alakul ki a azáltal, hogy megvan a közös pont az emberi természet megértése révén, amely természet a szabadságra, ugyanarra a fiziológiai és szellemi szabadságra épül.

Arról van szó, hogy ez esetben egyfajta valódi együttműködés jöhet létre a gyermekért. Ha megértjük ugyanis, hogyan megy át mindenhol a nevelésművészet a gyógyítás művészetébe, másrésztől azt, hogy a gyógyítás csak akkor hatékony, ha az ember lelki lényét is figyelembe veszi, az emberi fejlődést mindenekelőtt a szellemi-lelki és a fizikai-testi közti összefüggéseiben megéri, és így lehetővé válik egy együttműködés a gyógyászat, a művészet és a nevelés között, akkor juthatunk el egyfajta gyógyításához annak, ami tulajdonképpen megbetegítően hathat. Azt mondtam, hogy ott, ahol a fény és a sötétség tulajdonképpen hamis módon hatja át egymást, ott betegség keletkezik. És ahol az ember ebbe harmóniát tud vinni, legyen az nevelés vagy gyógyászat útján, ahol bele tud merülni a színek lényébe és abba, ami szélsőséges ellentétességként jelen van, abba harmóniát tud vinni, ahol a tulajdonképpen zenei kiegyenlítést is bele tudja vinni, ott létrejön annak a lehetősége, hogy a szabad emberi lélek élni tudjon. Ahol a szabad emberi lélek élni tud, ott tulajdonképpen egészség van. A szabad emberi lélek csak ott tud élni, ahol az egészség működik.

Arról van szó, hogy megtaláljuk a lehetőségét annak, hogy az emberi szervezetet a világmindenség nagy ellentéteiből, az ég és a Föld erőiből megértsük. Megpróbáltam leírni erőtlen szavakkal az emberi természet működését, ahogy az az ég és Föld erőinek együttműködéseként mutatkozik meg. Ha megnézzük az ember testi képét, másrészt a szabadság filozófiáját, azt, ami a szabad tevékenység belső szellemi alapja, akkor láthatjuk, hogy ezek kölcsönösen megvilágítják egymást. A világban összesűrűsödik az emberben, az ember megvilágítja az egész világot. Magában az emberi szervezetben, az emberi szellemben a szellemi világ törvényszerűsége nyilatkozik meg. Megtalálhatjuk ezt a törvényszerűséget a

"Szabadság filozófiája" által, ami ugyanakkor [érthetővé?] teszi, hogy hogyan működnek együtt az emberben az egész világ erői, hogyan dolgozik az egész világ az isteneivel az emberen, hogyan jöhetett létre az, ami a szabad szellemi lénynek otthont adhat. Így ez újra és újra egy összekapcsolódás egyrészt a szellemivel, másrészt azzal, ami éppen a földiségben tud praktikusán működni. Rudolf Steiner mindig ezt tartotta a tanterv feladatának: megmutatni az összefüggést a szellemi és a között, ami a földiben működik, amik maguk a Föld-erők. Valóban azoknak a szellemi hatalmaknak a követe volt, akik a szellemi legbensőbb kapcsolatát keresték azzal, ami épp a Földön tud hatni. Az, hogy megvan a lehetőségünk, hogy megértsük pont ezt a jellemző dolgot Rudolf Steiner munkálkodásában, ez ad számunkra kulcsot ahhoz is, hogy hogyan tudott pont a pedagógiára hatni, pont ott, ahol a legnagyobb szükség van az emberi természet megértésére, hogy hogyan hathatott ilyen rendkívül jelentős módon, ő, a nagy emberbarát! Mégis megérezhetjük itt, hogy alapjában véve újra és újra az a követelmény szolgál alapul, hogy megtaláljuk a hidat a szellemi világokban ható erők és a között, ami magát a Földet alakítja. Az csupán rajtunk múlik, hogy a mai tudatunk úgymond ne vegye el az erőket attól, hogy meglássuk, hogy tulajdonképpen hogyan áll benne az ember az egész világmindenségben, és hogy hogyan fogadja azokat az erőket, amelyeket az egész természet, és azokat, amelyeket a szellemi világ ad az embernek. Természettudomány az egyik oldalon és szellemtudomány a másik oldalon – ha ezt a kettőt összekötjük, akkor tudunk kezdeni valamit az emberrel, akkor tudunk valamit tenni az emberért, tudunk valamit tenni az ember neveléséért, aki a két világ vendége a Földön. Valóban csupán magán az emberi lélek korlátoltságán múlik, ha nem találjuk meg ezt az utat. Ezt Goethe is kimondta, és ezekkel a szavakkal szeretném zárni ezt az előadást. Ezt mondta ki a következő szavakkal:

A szellemi világ nem zárult be,
Az érzékeid vannak zárva, A szíved halott,
Rajta, tanonc, fürdesd fáradhatatlanul
Földi kebledet a hajnali pírban.

(Die Geisteswelt ist nicht verschlossen,
Dein Sinn ist zu, Dein Herz ist tot,
Auf, Schüler, bade unverdrossen
Die ird'sche Brust im Morgenrot.)

Fordította: Wyborny Hanna

Ertsey Attila

TÁMADÁS A WALDORF-PEDAGÓGIA ELLEN

"SZARUMÁN ELINDÍTOTTA HADAIT KÖZÉPFÖLDE ELLEN..."

Ez az írás minden bizonnyal vitákat fog kiváltani, egyesek talán e cikket támadásként fogják értékelni, ez nem lesz meglepő. A támadás kifejezése nem túlzó, inkább egy hadjárat végső ütközetéről van szó. A hadjárat Európa ellen folyik, a támadó fél eddigi fő eredményei: az európai államok gazdasági integrációja az USA irányításával; a gazdaság uralmának kiépítése az államszervezet felett az egyes államokban és az EU szuperállamában; a globális gazdasági hatalom kiépülése.

A háború új szakaszához érkezett: a cél a szellemi élet állami irányítás alá vonása révén a gazdaság totális befolyásának megteremtése a szellemi élet – az oktatás, a kultúra – területén, vagyis a szellemi élet eddig is korlátozott szabadságának teljes felszámolása. Ennek a szakasznak fontos lépcsője a Waldorf-pedagógia meghamisítása és meggyilkolása.

A cikk megírására az "Európai Master program a (Steiner) Waldorf-pedagógia számára" című írás készített. Az írás az Interneten is hozzáférhető (www.lap.hu), azonban a Magyar Antropozófiai Társaság lapjában, az Új Impulzus ...számában is megjelent, kommentár nélkül. A kommentár hiányát én tragikusnak és megdöbbentőnek értékelem. A némaság nem jelent mást, mint a szellemi mélyalvás állapotát, melyjel a lap elfogadja és ezzel legitimálja a Waldorf-pedagógia ellen indított eddigi legrafináltabb és legalaposabb támadást. Világossá szeretném tenni, hogy ezzel az írással nem kívánom az Új Impulzust, netán az Antropozófiai Társaságot támadni. Ha átaludták a történet eddigi fejezeteit, spongyát rá. Baráti kezet nyújtok az ébresztő mellé, mert a baj nagy és nem egymással kellene foglalkoznunk.

Súlyos szavak ezek, és magyarázatot igényelnek. Ha valaki elolvassa az említett írást, furcsa terminológiával találkozik, egy sajátos hangulattal, mely idegen az antropozófiai mozgalom vagy a Waldorf-pedagógiával foglalkozó emberek közlésmódjától, beszédstílusától. Egy személytelen, bürokrata szöveg, melynek forrására könnyen rábukkanhatunk, ha bármely EU-propaganda kiadványt fellapozunk. Az olvasó valami hivatalos szövegnek vélheti, amelyet rövid borzongás után gyorsan átlapoz, pedig érdemes tüzetesen végigolvasni. Az írás végére a düh és a tehetetlenség érzése kerítheti magába az embert. Mi ez? Honnan és kik indították ezt a "folyamatot", amiben már jócskán

benne vagyunk, miközben még azt sem tudjuk, mi az? Az érzelmi felindulás ugyan jogos lehet, azonban a megértéshez kevés.

Kérdéseket próbálok megfogalmazni, s itt-ott talán válaszokat is adni. Mielőtt bárki kompetenciámat vitatná, közlöm: nem vagyok Waldorf-tanár, sem szakértő. Ember vagyok, európai, magyar és emellett még egyetemi oktató és Waldorf-szülő is. Ezen öt minőségemben ér támadás engem is és ez megalapozza jogom a szóláshoz.

Mi az a Master Program?

Az írás elején megtudjuk, hogy létezik egy ú.n. Európai Master Program, mely egy a Steiner Waldorf oktatási rendszerben már *alkalmazott* valami (így, múlt időben), mely *elő fogja segíteni* az ilyen irányú kutatómunka művelését.

A Program (még nem tudjuk, mi az) "ötletét" a Bolognai Nyilatkozat **sugallta**.

E nyilatkozatot 29 miniszter írta alá, kinyilvánítva azt a célt, hogy létrehozzák a felsőoktatás európai terét 2010-ig. Idézzük: "a tanulási folyamatok és vizsgák általános keretfeltételei fokozatosan közelednek egymáshoz egy nyitott európai felsőoktatási rendszer keretein belül olyan rendszerben, amely két képesítési szintet elkülönítő(...) vizsgakövetelmény-rendszert teremt meg: undergraduate elővégzettség (Bachelor fokozat) és graduate végzettség (Master és doktor fokozatok). Az eredményesség mérésére egy transzferálható teljesítmény-pont-modell rendszert (credit) vezet be, valamint a fennálló akadályok elhárításával eljut a végzettségek egyetemes elismertetéséig, s ezáltal a mobilitás, a kooperáció és a minőségbiztosítás **ügyét** előmozdítja az **európai térségben**." Miről is van itt szó?

Az EU-n belül elindult egy egységesítő folyamat, melynek eredendő célja az egységes, vámhatárok nélküli gazdasági térség megteremtése. Ez a törekvés bizonyos értelemben pozitív és szükségszerű, mert a gazdaság maga is erre törekszik. Már a gazdasági területen is tettenérhetőek azonban nemkívánatos törekvések, melyek a túlzott egységesítés, szabványosítás irányába hatnak. Sok olyan területet is csereszabatos szolgáltatásként kívánnak átalakítani, amely helyi, vagy akár regionális karakterre épül. A folyamat a tőkeerős társaságoknak és a sztenderdizált tömegtermelésnek kedvez, legyen szó akár az iparról,

szolgáltatásról, vagy mezőgazdaságról; általános jellemzője a kívülről (és felülről) irányítotttság és az alkalmazkodási kényszerek. A deklarált cél a tőke, a munkaerő és a szolgáltatások szabad áramlása. Mi van emögött valójában?

A gazdaságban sokszerűen zajló folyamatok pro és kontra elemzésére most nincs időnk, noha szorosan összefügg azokkal a folyamatokkal, amelyek a kultúra és az oktatás területén zajlanak. Az egységsítő törekvések ugyanis másutt is megjelennek.

Az idézett részletben felismerhetjük az angol-szász oktatási rendszer kifejezéseit, nyilvánvaló, hogy ennek már régóta zajló adaptációjáról is szó van. Hazai gyakorlatban kevésbé ismerjük a rendszer milyenségét, de amit már tapasztaltunk belőle, az is beszédes.

Kreditrendszer

Mi a kreditrendszer lényege és eredménye?

A kreditrendszer a hallgatók mobilitását, csereszabatos képzsét hivatott megvalósítani. A hallgatóknak be kell gyűjteni a kreditpontokat, azonban ennek hely- és időbeli korlátja nincs. A hallgatók így mozoghatnak évfolyamok és egyetemek között is, akár egész Európában. Ez így jól hangzik. Mi a valóság?

A pontrendszer révén a hallgatók annyira mobilá váltak, hogy feloldódtak az évfolyamok, a tanuló körök. Az egyetemi közösségeket észrevétlenül felrobbantotta, atomizálta a folyamat. A hallgatók saját karrierjüket építik, akár évekre eltűnnek külföldre. Az előadásokon egymás mellett ülők nem ismerik egymást. A hallgatók magányosan bolyonganak az egyetemek, évfolyamok között. A szisztéma mintegy mellékterméke a diákélet felszívódása, nyilván ennek is megvannak a maga "előnyei".

Észrevétlenül személytelenné válik az oktatás: az oktató szenved, mert a félévente cserélődő hallgatókkal nehéz kapcsolatot teremteni, a hallgató is elszenvedi ugyanezt. A személytelen értékelés rendszerét az USA-ban tökélyre fejlesztették: a végzett hallgatókat pontszámuk alapján számítógépes rendszer közvetíti ki a munkahelyekre. A rendszer valóban ipari gyártósorként üzemel, amellet, hogy az élet utóbb – ma még – korrigálja az élettelen rendszer emberellenességét.

Amiről senki nem beszél: a kreditrendszer a tömegképzés része.

Minőségbiztosítás

A minőségbiztosítás eredete az ipari sorozatgyártáshoz köthető. Az iparban korábban is meglévő "meót", azaz a végtermék minőségellenőrzését a

nyolcvanas évektől fokozatosan felváltotta a gyártási folyamat egészére ügyelő minőségbiztosítási rendszer. Ezzel valóban eredményesen szorították vissza a selejt mennyiségét. Az iparban kidolgozott módszereket az azzal üzletelő cégek kitűnő lobbytevékenységük eredményeképpen – elsősorban politikusok révén – el tudták adni az ipari termeléstől távol eső területeken is, és sikeresen megteremtették ennek jogi feltételeit. A technokrata EU-bürokraták és politikus partnereik a kilencvenes években elérték, hogy a minőségbiztosítás az élet minden területére kiterjedt, az egészségügyre éppúgy, mint az oktatásügyre. A csavargyártás analógiája azonban tökéletesen alkalmatlan az iparon kívül bármilyen, az élő természettel vagy az ember kulturális-szociális létével kapcsolatos tevékenységre. A beteggyár-szerűen, a gyógyítást technológiai sorrendre redukálás elvén működő kórházak, melyek nagy tempóban épültek a '70-es, '80-as években, mára súlyos kritika alá esnek, előtérbe kerültek az ember- és természetbarát gyógymódok és a hatalmas kórházkombinátok helyett a pavilonos elrendezés hagyományos formái.

"...Pontosan definiálták az élet fogalmát, úgy tűnt, a tudatlanság és a babona többé nem kezdheti ki a tudományt. De talán túl sok volt a gögből, a szellem következetes tagadásából: mintha a hideg és a nedvesség visszatérőben volna. A kifáradás apró jeleit látni a tudomány egyébként oly masszív és modern építményén. Még nincs élő, aki tudná, de a Birodalom kapuja lassan ismét kitarul..."

Lars von Trier, A Birodalom, 1997

Az ipari szemlélet, a minőségbiztosítás betörését az oktatás területére az érintettek kezdettől fogva kritizálták ugyan, de többnyire nem jutottak tovább keserű kifakadásoknál és rezignált akasztófahumornál, végül ismét győzött az alkalmazkodás. Sikerült a rendszert úgy megvalósítani, hogy az ember belső igényessége, megismerési vágya és fejlődési törekvése helyére külső vizsgakényszerek és kíméletlen versenyhelyzet került. Ezek után érthető a cikk szóhasználata: "Miért ne próbálhatnánk tehát meg azokat a képességeket kiemelni, illetve azokra koncentrálni, amelyek egy Master program keretein belül a folyamatos hivatásbeli fejlődést célozzák meg." A minőségbiztosítás az ember természetével ugyan szemben áll ("az én vezérem bensőmből vezérel"), viszont annál jobban illeszkedik az "élethosszig tartó tanulás" elvéhez.

Élethosszig tartó tanulás

Az ipar területén már megismerkedhettünk e kifejezéssel. A befektetői tőke jóvoltából a hazai munkaerőből bérmunkás és kizsigerelt alvállalkozó lesz, akinek alkalmazkodnia kell, hogy ha a befektető gyors sakkhúzásait követően elveszti munkáját, gyorsan és csereszabatosan át tudja képezni magát és akár teljesen más szakmában el tudjon helyezkedni. A csereszabatos, arctalan munkaerő képzését nevezik élethosszig tartó tanulás néven.

Beszédes a következő szövegrészlet is:

"Bár a program pontos struktúrája és tartama még vita tárgyát képezi (???), néhány elv már kirajzolódik. A tanulmányoknak három egymásra következő, ám mégis független szintjével számolunk. Ezek neve e pillanatban: Postgraduate Certificate, Postgraduate Diploma és Master of Arts (magyar fordításuk esetleg: posztgraduális tanúsítvány, posztgraduális diploma, bölcsészmagiszter /a ford./). Az adott szinten szükséges előírások (???) teljesítése esetén a hallgató önálló elismerésben (???) részesül. A teljesítmények elismerése *kimenet alapú* (sic!)..."

A szöveg szerint a kibocsátandó termék (diplomás humán erőforrás) minősítése a végtermék meőja alapján készül, a felhasználó (a Waldorf-iskola) kap róla tanúsítványt (diploma-fokozat). Arról nem szól, bár bizonyára ezt is kidolgozták, hogy a selejtes terméket becserélik-e, vagy le kell vásárolni.

A szöveg hemzseg a tudományos-technológiai kifejezésektől: innováció, minőség, kihívás (challenge), kutatás, tervezés, rendszer, kimenet (output), projekt, stb.

Európai Felsőoktatási Térség (EFT)

Az EU-s szövegek előszeretettel használnak rövidítéseket, melyekről könnyedén asszociálhatunk Orwell Newspeak-jére. Az EFT egy olyan térséget jelent, ahol a csereszabatos humán erőforrás bárhol alkalmazható, nyelvi és regionális különbségek akadályai nélkül. Könnyű tettenérni az ipar által alkalmazott bérmunkás analógiáját, melynek mintájára, az ipar (esetünkben az oktatás-technológia) igényeinek megfelelő munkaerő vethető be, a térség teljes területén. Ugyan sietve nyugtat meg a szöveg: "A nyelvi különbségeket tiszteletben tartja a program (???), s az összejövetelek (helyileg is) hallgató és hallgató-csoport központúak lesznek...", de vajon mi szükség van minderre? A külföldi gyakorlat és hospitalás ma is működik, mindenféle Master-program nélkül is, a pedagógusoknak azonban elsődlegesen a helyi nyelvi és

kulturális közösségbe kell belenőni, az élethosszig tartó csereszabatos mobilitás csak gyökértelenséget és felszínességet eredményez, végső soron pusztító hatású. Az EFT tehát egy pedagógiai Közös Piac, vagyis egy gazdasági-ipari, és a maga területén talán jogosult gondolat exportálása egy ettől teljességgel idegen területre. Most ne beszéljünk arról, hogy a munkaerő miért nem áru, de a szellemi tevékenységet végző ember – példánkban a pedagógus – pedig még kevésbé az.

Elitképzés és tömegképzés

Az angolszász oktatási rendszer az elitképzés és a tömegképzés kettősségére van felépítve. Az elitképzés zárt intézményeket jelent, a bentlakásos iskoláktól (Eton) kezdve az elit egyetemekig (Oxford, Princeton, stb.). Az elitképzés intézményei adják a vezető réteg, a gazdasági és politikai elit utánpótlását. Egyes iskolákba csak születés, másokba csak pénz révén lehet bejutni. Az elitképzésben megmaradt minden valódi tanulás alapja, a személyesség, a Mester és Tanítvány viszony. Ismert formája a tutori rendszer (ennek egy formája a Waldorf-pedagógiában is megjelenik). A tanítványokat, az elitet megóvjá mindazon hatásoktól, melyet a tömegképzés alanyai számára megenged, sőt célszerűnek tart.

A tömegképzés nivellált oktatást feltételez. A vezetettek intézményei nem lehetnek túl jók. A tömegképzés másik, nyilvánosan is deklarált célja a munkanélküli tömegek egy részének felszívása: ha munkájuk nincs, vagy esetleg nem is lesz, addig is tanuljanak, de legalábbis töltsék az egyetemeket. E cél teljesítéséhez pedig teljesen felesleges az egyetemek színvonalas mivolta, a megfelelő finanszírozás.

A tömegképzésben gyakorlatilag nincs realitása a középkori egyetemeken még meglévő és a Mester-Tanítvány viszony feltételének tekinthető szabad tanár- és diákválasztásnak. A konzultáló, vagy szemináriumot vezető tanároknak kötelező befogadni a hallgatók tömegeit, ennek eredményeképpen egy tanárra gyakran 60-80 diák jut. A magyar egyetemi oktatók gárdája későn kapcsolt. Az egyetemek, főiskolák tömegesítését enyhe vagy direkt nyomásgyakorlással, valamint világbanki pénzek beígéréssel hajtották végre a minisztériumok. Mindenki ugrott a mézesmadzagra, alkalmazkodott, noha sokan megfogalmazták, hogy a felsőoktatás színvonala aggasztó mértékben zuhan. A kreditrendszer kritikáját is sokan megfogalmazták, de nem akadt egyetlen intézmény sem, amely szembehelyezkedett volna a bevezetésével. Az egyet nem értők panaszkodnak, vagy otthagyják a

virsligyárrá váló iskolákat.

Egyre több oktató emeli fel a szavát a szisztéma ellen, de kritikájuk ténykritika, az okokat és a folyamat eltervezettségét mindmáig nem ismerik fel. Pedig a folyamat lassan befejezéséhez közeledik. És itt nemcsak a Waldorfról van szó.

Európa szellemi szabadságharcának napjainkban zajló drámája Németország újabb szellemi kapitulációja. Schröder kancellár bejelentette, hogy a jövőben Németországban is létre kívánnak hozni elit felsőoktatási intézményeket. Az amerikai mintára létrehozandó rendszer szükségességét a versenyképesség fokozásával indokolta. Ez az átalakítás a szellemi-kulturális szféra területén a még máig megmaradt európai karakter felszámolását jelenti.

Az elit- és tömegképzésre épülő oktatási rendszer – amint Rudolf Steiner utal rá, – az ú.n. "páholy-népek", azaz elsősorban az angolszász népek hagyományos társadalmi formájának egyik, mára jogosulatlaná vált megnyilvánulása. Szellemi, gazdasági és politikai arisztokráciát nevel, és a demokrácia látszatát megőrizve a háttérből irányít. Ugyanúgy a keleti, ú.n. "egyház"-népek formái, melyek a centrumból, a tekintélyelv alapján irányítanak – ha nyilvánosan tették is –, idejétműltnak tekinthetők. Mint ilyen, lényegét tekintve mindkettő idegen Közép-Európa szellemétől, az európai Közép minőségétől, az egyik a Nyugat, a másik a Kelet terméke. A jelenkor Európájában a páholy-népek princípiuma jutott uralomra. Érdeemes idézni Helmuth von Moltke Rudolf Steiner által közvetített közléseit: "Európa szellemileg szét van zúzva; a Nyugati Ember ül az európaiak helyén."

Waldorf-pedagógia és az európai Közép

A Waldorf-pedagógia a Közép eszméjéből született. A felvázolt integrálási folyamat a Waldorf-képzést és ezzel közvetve a pedagógiát is a felsőoktatásban általánossá váló tömegképzés formái közé utalja. A Waldorf-pedagógia pedig nem tartozik sem az elit- sem a tömegképzés formái közé, e polaritást elutasítja. A "Vagyok, mint minden ember, fenség..." gondolatát teszi konkrétá, más megfogalmazásban: nem szellemi arisztokráciára van szükség, hanem arra, hogy mindenki szellemi arisztokratává váljon. A társadalomnak vezetőkre és vezetett tömegekre való felosztása az antropozófia alapvetésével ellentétes. Rudolf Steiner az antropozófiát abból a felismerésből hozta felszínre, hogy a XIX-XX. század fordulóján élő emberiség elérkezett a felnőtté válás korszakába. Az iskola alapításától kezdve a társadalmi egyenlőségnek, a szociális mobilitásnak igyekszik szociális formát

teremteni azzal, hogy nem köt ki egyéb – társadalmi réteghez, vagyoni helyzethez, stb. kötődő – feltételt a felvételhez, mint a gyermek alkalmasságát és a szülőknek a pedagógia szándékaival való egyetértését; az iskola fenntartásának módszerében pedig igyekszik – talán egyedülálló módon – a szolidaritást érvényre juttatni, ha mégoly küzdelemben és kudarcokkal tarkítva is.

Mit jelent a Szabad Waldorf Iskola?

Magyarországon ugyan nem ez a kifejezés honosodott meg – talán nem véletlenül, vagyis a "Szabad" jelző értelme, jelentősége hazánkban kevésbé tudatosodott. Mire is vonatkozik a Waldorf-intézmények szabadságigénye? Vajon csak úgy általában értjük alatta a szabadságot, melyre joggal tüzelhetnek csípőből a kritikusok: ez az az iskola, ahol mindent szabad; az ú.n. "liberális" iskola? Nem, a szabadság igénye többsíkú és konkrét.

Egyik aspektusa pedagógiai: valamennyi Waldorf-szülő tudja, még ha nem is rendelkezik mélyebb pedagógiai ismeretekkel: ez az iskola szabadságra nevel. A szabadság elsősorban filozófiai értelemben igaz; a pedagógus oldaláról nézve ez azt jelenti: a szellemi törvényeket felismerve, azokat szabadon elfogadva nevel, tanít. A diák oldaláról nézve a szabadság a képességek szabad kibontakoztatásának lehetőségét jelenti, a saját magában megismert törvények elfogadását, amely folyamatba nem szól bele semmilyen, az emberi felépítettség törvényeire épülő pedagógia szempontjain kívül eső tényező, politika, pénz, vagy bármi más.

Másik aspektusa szociális és világszemléleti jellegű: a pedagógia mögött egy ember- és világkép áll, megismert és átélt valóság, mely nem ideologikus, vagy vallási jellegű. Az emberképben a test-lélek-szellem hármassága áll. A hármasság szervező ereje az én, a szabad individuum belső magja. Nincs két egyforma ember, s az individualitásnak szabadon kell kifejlődnie, hogy képességtőkéje csorbítatlanul és kreatívan bele tudjon áramolni a szociális egészbe. Hogy a pedagógia ezt a folyamatot segíteni, végigkísérni képes lehessen, ehhez a társadalmi közegnek befolyásmentes, szabad teret kell biztosítania.

A Waldorf-pedagógia alapja a társadalmi szervezet hármasságának felismerése. A hármasság egyik eleme a szellemi élet, mely csak szabadságban képes létezni. Területén nem demokrácia, hanem hierarchia uralkodik. Nem tűr külső befolyást, érkezzon az bár a gazdaság, vagy az állam oldaláról.

A hármasság másik eleme a gazdaság. A gazdaság eredendő feladata szükségletek kielégítése. Tulajdonságai az opportunitás, de a mindent

bekebelezni vágyás is. Az emberek a gazdaság területén szociális igazságosságra törekednek. A gazdaság korlátozható és korlátozandó is, a jog eszközeivel.

A hármasság harmadik eleme a jogi élet. Ez az előbbi kettőt köti össze, egyensúlyozza. Ez a demokrácia, a kiegyenlítődség terepe. Az emberek a jog területén az egyenlőséget igénylik.

A három terület természetes elkülönültségben, de kiegyensúlyozott összműködésben létezik, ekkor egészséges. Ha a hármasság egyik eleme túlsúlyra tör, az a másik kettő elsovadásához vezet.

A Waldorf-pedagógia funkcionálisan a szellemi élet területéhez tartozik, jóllehet ugyanúgy része a jogi és gazdasági területnek. A pedagógia csak szabadságban képes betölteni feladatát, nem tűri a beavatkozást. A pedagógia szabadságát két oldalról fenyegeti veszély: a gazdaság és az állam oldaláról.

A gazdaság – ha túlnövekszik eredendő feladatán és hatalmi pozícióra tör – igyekszik befolyása alá vonni az államot és a szellemi életet egyaránt. A gazdaság által uralt államgépezetről, az érdekcsoportok által bábként mozgatott politikusokról mindenkinek van tapasztalata, ha erősen emocionális színezetű is. Kevésbé látjuk át az okokat: a gazdaság uralmát a demokratikus, jogi intézmények felett. A kommersz kultúra terjedése, a profitérdeknek alárendelt, az emberi méltóságot áruvá alakító gazdaság mibenléte szintén nem-tudatos szinten átélte, mindennapos tapasztalatunk. Ebben sem ismerjük fel a gazdaság illetéktelen betolakodását a szellemi-kulturális területre.

Az állam túlnövekedéséről a szocializmus évtizedei alatt kielégítő tapasztalataink lehettek: az államilag irányított és szabályozott kultúráról, központi bizottságokról, a cenzúráról, stb. De megismertük azt is, milyen, ha az állam akar gazdálkodni: ez volt a központosított, tervutasításos gazdaság.

Hol veszélyezteti a gazdasági és az állami befolyás a pedagógia autonómiáját?

A rendszerváltás után sikerült az állam oktatási monopóliumát megtörni, létrejöttek az alternatív iskolák. Az állam azonban nem mondott le befolyásolási törekvéseiről. Ennek példái a Nemzeti Alaptanterv, mely tartalmi előírás az iskolák számára; a pedagógusi képesítések, az akkreditációk kényszerei, az állami finanszírozás megmaradása, a "fosztogatásból osztogatás" elve, az iskola adókedvezményből való támogatási lehetőségének korlátozása.

A némileg önkorlátozóvá lett állam mellett lassan felerősödött, s mára dominánssá vált a profitérdekelt gazdaság hatalmi szerepe kicsiben és

nagyban. A gazdaság saját érdekeinek megfelelően igyekszik befolyást gyakorolni az oktatásra is. A nagy cégek az egyetemek támogatóivá válnak, cserébe beleszólnak az oktatás tartalmába. Megkövetelik a "leszállított áru", az "output", azaz a végzős diák megfelelő minőségét. Az egyetem így apránként elveszti a középkor óta megőrzött autonómiáját és termelőüzem lesz, a pályakezdésből állásbörze, hús piac. A gazdasági lobbyk által befolyásolt politikusok pedig meghozzák az ehhez szükséges törvényeket:

"Az ipari termelő cégeknek be kell kapcsolódnuk az oktatás finanszírozásába. A hallgatók többségét ők kell, hogy támogassák. Az a kisebbség, aki ebből nem részesül, hátrányos helyzete következtében az állam segítségére szorul."

(Magyar Bálint, 1998)

Az iskolák közt pedig megjelennek az ún. elitiskolák. Ezek az iskolák az ún. "elit" gyermekeit hívatottak begyűjteni. Az elit ma a gazdasági-hatalmi elitet jelenti, a "gazdag embereket". A Waldorfiskolák alapvetésével szemben itt a társadalmi szolidaritás sérül, az elkülönülés nő.

"...tudomásul kellene végre venni, hogy a felsőoktatást a társadalom elitje használja."

(Horn Gábor, 1997)

Az "elit"-hez tartozó, a "gazdag szülő" gyakorta szeretne befolyást gyakorolni a pedagógia tartalmi kérdéseibe is. A Waldorf-pedagógia elkülöníti a szülői részvételt és a pedagógia tartalmát. A szülő véleményt alkot és kommunikál, de tartalmi kérdésekbe nem szól bele.

A gazdaság és az állam felől érkező befolyási kísérletek bénítóan hatottak a Waldorf- és más, nem állami pedagógiák autonómiájára. Sok eredményes csatát is megvívunk e téren, nem vitás, de közben lassacskán hozzászoktunk az alkalmazkodáshoz, megpróbáltuk belegyömöszölni az életidegen jogszabályokba az életet egyrészt, hogy jogszerűen működhessünk, másrészt, hogy fenntarthassuk az intézményeket. Lemondtunk arról, hogy kiküzdjük az élethez jobban idomuló jogszabályokat, adórendszert, ahol az a pedagógus oktathat, akire rábízom a gyerekeket, s nem az, akinek papírja van róla, ahol a legális jövedelmemből szabadon tarthatom fenn az iskolát, az ajándékpénznek legalább a római jog óta definiált formája szerint. Kisstílű, közmegegyezéssel csalásokat követtünk el a kényszerek kivédése érdekében, s lemondtunk a megszüntetésükért való tiszta küzdelemtől.

Az Európai Unió keletkezés-történetéről lapunk korábbi számaiban számos írás található, ezekre utalva mégis érdemes röviden áttekinteni a történet főbb mozzanatait, hogy lássuk, hol is tartunk.

A XIX. század végén Európa a szociális kérdés megoldatlanságával szembesült. Közép-Európa mulasztott. A keletkezett vákuumba az angolszász népek világhuralmi tervei szívódtak be. A közép-európai birodalmi rendszerek békés újjáalakítása elmaradt, az első világháború győztes hatalmai a birodalmakat szétzúzták. Két elgondolás ütközött: a wilsoni elvek alapján született békeszerződés a népek önrendelkezését igyekezett megvalósítani. A Steiner által megfogalmazott Memorandum Közép-Európa újjáalakítását a hármas tagozódású társadalom- és emberkép alapján javasolta. A középpontban a szabad individuum, az egyén felszabadítása állt. Steiner szerint az egyén felszabadítása az elsődleges, a népek szabadsága ebből következhet. A wilsoni elvek győzelmével a népek együttélésének meglévő és javasolt formái helyére egymással acsargó, apró nemzetállamok kerültek, etnikai alapon meghúzott határokkal. Közép-Európa még létezett, ha súlyosan megrongált állapotban is.

A második világháború a szociális kérdést nem oldotta meg, viszont az európai Közép helyére a Kelet-Nyugat polaritását helyezte. A Közép fizikailag is megszűnt. A duális, fekete-fehér princípium jutott uralomra, mely az erőegyensúly elvén politizálva uralta Európát. A második világháborútól az ezredfordulóig Churchill terve valósult meg, az egyesült Európa fokozatos kiépítése, mert mint megfogalmazta: egy hatékony világkormányhoz az egyesült Európán keresztül vezet az út. A '89-es fordulat után a Közép helyreállítását az európai népek elmulasztották. Az európai polaritás megszűnt ugyan, de az Euroatlanti integráció égisze alatt létrejött huntingtoni Euroamerika a globális szintérré tárgult erőegyensúly-politika egyik elemévé vált.

A megvalósult EU, mely kezdetben gazdasági integrációként jött létre, esélyt adott a gazdaságon belüli egészséges együttműködésre, asszociációkra. Ehelyett tőkekonzentráció, a befektetői spekulatív tőke uralma jött létre. Az EU létrejöttében aktív gazdasági hatalom ezt követően kiterjesztette befolyását az államapparátusokra, majd utolsó lépcsőként a kultúrára. E folyamat zajlik most, melynek hulláma elérte a Waldorf-mozgalmat is.

A civil szervezetek fogalomtárából származik e két szópár. Az egyik a felülről lefelé, míg a másik az "alulról" kezdeményezett, vezérelt folyamatokat jelenti. Elvben mindkettő részvételről beszél, azonban nagy a különbség. A felülről irányított folyamatokat a létező szocializmus korszakából jól ismerjük, itt az állam irányított, kezdeményezett, s a kiskorúnak minősített állampolgárok törekvéseit legjobb esetben "támogatta", többnyire "tűrte", vagy tiltotta. Mivel az állampolgárok részvételére szükség volt, ezért "be kellett vonni" őket, "tudatosítani a célkitűzéseket", melyeket leginkább a Központi Bizottság alkotott meg; meggyőződni az "ügy" iránti "elkötelezettségről", stb., stb., a szófordulatokat jól ismerjük mindannyian. Részvételről az államszocializmus idején csak formálisan lehetett szó. A helyzet némi átmeneti javulás után nem sokat változott: ma, a parlamentáris demokráciák korszakában a részvétel leginkább a négyévenkénti választásokra korlátozódik.

Az "alulról jövő" kezdeményezés alapja az egyéni iniciativa. A szociális formáknak alkalmasnak kell lennie arra, hogy az egyéni kezdeményezés utat találjon a megvalósulás felé. "Bevonásra" ez esetben nincs szükség.

A kezdeményezés individuális. Az állam nem lehet individuum. A felülről indított kezdeményezés legfeljebb egy politikustól, vagy legitímen választott személyek csoportjától eredhet, s alapja egy vagy több egyéni iniciativa, melyet a kezdeményezők hordoznak és érte teljes felelősséget vállalnak.

A gondoskodó állam uralma alóli kitörés kezdetleges formái a népszavazás, a népi kezdeményezés intézményei, melyek gyerekcipőben járnak, s az állam könnyedén manipulálhatja működésüket. A részvételi demokrácia korunk központi kérdése. Az EU szótárában gyakori, s inkább frázisként hat a szubszidiaritás gondolata. A részvétel mai gyakorlata nem sokban különbözik a pártállami időktől: az EU pályázataiban kötelezően előírják a civil szervezetek "bevonását", de erre csak a folyamat végén kerül sor, kezdeményező szerepük nincsen. Röhejes az az igyekezet, amikor a leadási határidő előtt lázas telefonálásba kezdenek a pályázó szervezetek, hogy kerítsenek egy civil szervezetet, ami az űrlapba beírható.

Melyik az üdvözítő? Felülről lefelé, vagy alulról fölfelé, esetleg kombinálva a kettőt? A kérdés csak az: individuális, szabad iniciatíváról van szó, vagy ennek mezébe burkolózó, arctalan és illegitim érdekcsoportok törekvéséről? Ki kezdeményez és ki nek a nevében? Ez itt a kérdés.

Kitől származik a Master Program ötlete, kik kezdeményezték és képviselik, kiknek a megbízásából és nevében?

Az ötlet kezdete homályba vész. Nem köthető személyekhez, helyhez, minden szereplő később kapcsolódik be. Mint olvastuk, a Program "ötletét" a Bolognai Nyilatkozat **sugallta**. Hogy a folyamatot értjük, ki kell nyomoznunk, mi is ez a nyilatkozat, mi az előzménye?

1988. Bolognai Egyetemi Magna Charta: az Európai Felsőoktatási Térség (EFT) alapelveinek elfogadása.

1998. Sorbonne Nyilatkozat: az EFT létrehozása melletti állásfoglalás. Aláírói: oktatási miniszterek.

1999. Bolognai folyamat: "...a folyamat célja a felsőoktatás ésszerű harmonizációja...", "eredményképpen az egyes országok felsőoktatási rendszerei...az Európai Felsőoktatási Térség részeivé válhatnak." Főbb céljai: mobilitás, kreditrendszer, két fokozatú képzés, összehasonlítható oklevelek, minőségbiztosítás, "tudásalapú társadalom". Aláírói: 29 oktatási miniszter.

2001. Prágai Nyilatkozat: a bolognai folyamat újraélesztése. A két cikluson alapuló képzési rendszer bevezetése, a "munkaerőpiaci igényekhez" való hozzáidomulás érdekében. Aláírói: 32 oktatási miniszter.

2001. Az Európai Bizottság oktatási szakemberei (???) tárgyaltak az ECSWE (Európai Tanács a Steiner Waldorf Pedagógiáért) szervezet képviselőivel. Itt született egy szándéknyilatkozat, mely méltatja a Waldorf-pedagógusokat, mint akik az "élethosszig tartó tanulás folyamatában érintettek", melyet a Prágai nyilatkozat hangsúlyoz. A szándéknyilatkozat tényleges tartalmáról az írás nem tudósít, sejtethető azonban, hogy egy az EU és a Waldorf-pedagógia közötti kapcsolatfelvétel történet, ismeretlen kötelezettségvállalásokkal.

EU Comenius projekt: "...olyan csoportoknak nyújt támogatást, akik a "felsőoktatási kezdeményezésekben felvállalják a kutatást és tervezést." A Plymouthi Egyetem vezetése alatt alakult csoport öt országból érkezett, köztük Magyarországról: Waldorf Pedagógiai Intézet, Solymár, Sam Betts. Céljuk a Masters Program "kutatása, tervezése és útra bocsátása a Waldorf-pedagógia területén." A támogatást elnyerték, mint kiderült, 2002. szeptemberében a hároméves program második évébe léptünk. Résztvevői közt van Christopher Clouder, az ECSWE elnöke, valamint Christof Wiechert, a dornachi pedagógiai szekcióból.

Az írás átveszi a korábbi nyilatkozatok EU-zsargonját: "sugall", "javasol", "elkötelezettség", "elfogadott kihívás", "felkérés", stb. A folyamatból kiolvasható, hogy a "kezdeményezés" nem alulról jött, hanem felülről és kívülről, eredete pontosan nem kimutatható. Minden nyilatkozat következetesen hivatkozik a korábbira, amit már valakik elfogadtak. Így lesz belőle folyamat. Az aláírók mindig oktatási miniszterek, akik a megfogalmazott irányelveket saját országaikban végrehajtják, felülről lefelé. Jellemző kifejezés a Prágai nyilatkozatból a "nyomatekkel bátorítás".

A szövegek egységes stílusa, csalogató, minden lehetséges ellenérvre kitérő, körmönfont fogalmazása profi PR-munkát mutat. Nem véletlen a nyilatkozatok helyszínének kiválasztása, a híres európai egyetemek (Bologna, Sorbonne) neveinek mantraszerű ismételtetése.

A folyamatot eltervezték és végrehajtatják, nem vitás. Valamennyi nyilatkozat sűrűn ismételteti az "elkötelezettség" kinyilvánítását. Ez is ismerős, mai formájában egyszerűen önfeladásnak fordítható.

A tervezési és végrehajtási folyamatban 2001-ben a magasabb akarat elérte az érintettek szintjét, a Waldorf-mozgalmat. Megdicsérték őket, a horgot bekapták, a folyamat elindult. Nem mi kezdeményeztük, bevontak a folyamat közepébe. Lassan szembesülünk ezzel is, újfent mibe keveredtünk. Mulasztásaink beértek, az ördög benyújtja a számlát.

Mi lenne az EU-Master nélkül?

Tulajdonképpen semmi. Maradnánk küzdelminkkel, mulasztásainkkal. Minden működne, úgy és annyira, amennyire erőnkből, mulasztásainkból futja. A mobilitás annyira, amennyire szükségünk van, megmaradna, nemzetközi kapcsolataink is élénének, amint most is élnek, embertől emberig, EU-bürokraták és pénzek nélkül. Nem kellene a gazdaság mindenható uralma alá hajtani a szellemi élet szabadságát, az egyetemek autonómiáját. A megismerésből nem lenne "projekt", gyermekeink nem a munkaerőpiac igényei szerint tanulnának, hanem saját, belső késztetésük szerint.

A különbség látszólag nem nagy, de talán van benne valami.

Mit tehetünk? Egyszerűen mondjunk nemet.

A szerkesztőség várja az Olvasók véleményét.

A drogok története – a suméroktól a mai diszkóbárokig – legalább 5000 éves. Ki gondolná, hogy a népmesék sem drogmentesek? Nem véletlen, hogy a királykisasszony éppen a békát csókolja meg... A békák egy csoportja ugyanis hallucinogén anyagokat termel a bőrmirigyekben. A nevezetes csók után ezért érkezik meg hát a királyfi a királykisasszonyhoz, természetesen hófehér paripán.

Az ember már ősidők óta törekedett a szellemi és testi jólét utáni vágya kielégítésére. Az ősember, miközben félelmének oldására különböző növényeket, azok főzeteit, gőzeit használta, észrevette, hogy közülük nem egy részegséget, gyönyörködtető kábulatot teremt. Náluk az egészség-betegség és az orvoslás játszotta az egyik főszerepet, mely összefonódott a mitológia, a vallás, a kultikus hit szövevényével. A titkot csak a beavatottak (varázslók, sámánok, bálványistenek papjai) ismerték. Ők határozták meg a "varázsital" adagját és a titkot hét pecsét alatt őrizték. Így történhetett meg, hogy néhány mexikói hallucinogén növény hatóanyagát csak az 1950-es években sikerült meghatározniuk a kutatóknak.

Az első kábítószer-élvezők valószínűleg a mostoha természeti körülmények között élő népek voltak. Az Andok indiánjai vagy a kínai teherhordó napszámosok nehéz életkörülményeik elviselhetőbbé tételére használták a drogokat tartalmazó növényeket, amelyek levelei, gyümölcsei és főzetei színes álmokat adtak vagy éppen élénkítettek, illetve csökkentették a kínos éhséget.

De mit jelent ma a drog?

Minden anyagot drognak nevezünk, amelyet kábulat előidézésére használnak, és amelynél fennáll a függőség veszélye. A hangsúly a használaton van, azért lehet drog egyszerre a heroin és a Technokol ragasztó. Szembe kell néznünk azzal a ténnyel, hogy nincs és soha nem is volt olyan társadalom, amely ne választott volna drogot magának. Teljesen legális drog ma az alkohol és a nikotin. Vajon nem vagyunk-e farizeusok, amikor a szívünkhez kapunk, ha meglátunk egy marihuánát

szívó fiatalot, de szemünk se rebben az utcán részegen tántorgó apuka láttán?

A drogok tehát mindig itt voltak velünk. De használatuk szakrális eseményekhez, ünnepekhez, gyógyításhoz kapcsolódott. Természetesen mindig előfordultak visszaélések is, amelyek azonban csak az utóbbi 40 évben váltak tömegessé és társadalmilag veszélyessé.

Mi történt?

A gyarmatosítás és az iparosítás szétzilálta a régi, zárt társadalmakat, a tradicionális drogok szelleme kiszabadult a palackból. A globalizáció összecsúsztatta a különböző kultúrákat. Az egyes népek megkapták egymás hagyományos kábítószerait, elkezdtek fogyasztani azok pontos ismerete és tapasztalata nélkül. A vegyipar már szintetikusán állítja elő a drognövények hatóanyagait. Kis „térfogat”- nagy koncentráció. A kábítószer csempészés óriási üzlet, a fiatalok életformája pedig olyan, hogy óriási a kereslet. Tökéletes marketing. És ez az igazi probléma. Valószínűleg itt lesz a megoldás is, ha ugyanis nincs kereslet, hiába a kínálat. Nemzetközi egyezményekkel 1906 óta próbálják visszaszorítani a kábítószer-fogyasztást. A sok-sok tiltó és büntető megállapodás után igazi áttörést az 1971-es Bécsi Egyezmény hozott, amely a megelőzést és a rehabilitációt is a kormányok feladatává tette. De sajnos ez nem oldja meg a drog-kérdést. Hollandiában például már ott tartanak, hogy a hangsúlyt nem arra fektetik, hogy a gyerek mondjon nemet a drogra, hanem már miután kipróbálta, tudja azt mondani, hogy nem.

A ma legismertebb drogok nemzetközileg elfogadott csoportosítása a következő:

- ópium, opiátok
- stimulánsok vagy gyorsítók
- kannabis, egyéb hallucinogének
- altatók, nyugtatók vagy lassítók

Az ópium a máknövény tejnedve. Bemetszik az éretlen mákfejet, a kicsorduló fehér folyadék a levegő hatására megszikkad és megbarnul. Ez a nyers ópium, ez a morfingyártás alapanyaga. A heroin pedig a morfin

félszintetikus származéka. Az ópium bölcsője Közel-Kelet és Kis-Ázsia. Elterjedésében, szándéka ellenére, Mohamed prófétának jelentős szerepe volt. Az ő idejében az arab törzsek még méregerős pálmabort ittak. A próféta féltette népe egészségét, véget akart vetni a részeskedésnek, ezért megtiltotta az alkohol fogyasztását. A nép pedig keresett magának egy másik drogot. Kéznél volt a mák, az ópium. A Korán ugyanis konkrétan az ópiumról nem rendelkezik. Fontos megjegyezni, hogy ma már az iszlám követői a Koránt – drog vonatkozásában – nem betűje, hanem szelleme szerint értelmezik, így a Próféta tilalmát ugyanúgy vonatkoztatják az ópiumra, mint az alkoholra. A XI-XII. században az arab és a perzsa kereskedők India felé vitték az ópiumot. Európa lett volna a cél, de a szárazföldi kereskedelmi utakat lezárta a mongol invázió. A *mogulok* a XVI. században óriási mákföldeket telepítettek Indiában. Őket szorították ki az angolok, pontosabban a brit Kelet-Indiai Társaság. A társaság épp a csőd szélén állt, amikor megkaparintotta az indiai ópium monopóliumot. Nemcsak megkaparintotta, de 100 évig meg is tartotta. Az akkor hivatalos brit kormánypolitika maximálisan támogatta a jól jövedelmező ópium exportot olyan országokba, amelyekhez Angliának úgymond "semmi köze". Ilyen ország volt akkor Kína.

A XVI. században Kína még teljesen elzárkózott a világtól, és nem tudni hogyan, de 1557-ben a császár engedélyt adott, hogy a portugálok, majd később az angolok kereskedelmi bázist létesítsenek *Makaón*, ill. *Whampoa* kikötőjében. Innen áramlott azután a kínai selyem, porcelán, ezüst, drágakő és tea Európába. És áramlott az ópium a Mennyei Birodalomba. Az európaiak ugyanis az Indiában bagóért vásárolt ópiummal fizettek.

Kínában gomba módra szaporodtak az ópiumbarlangok.

Az 1800-as évek közepére már az ópium képezte a kínai import 60 %-át. Legkevesebb 12 millió kínai szívta az ópiumot, ezért hiszik sokan, hogy az ópium élvezetét a kínaiak fedezték fel. Drogfüggő volt a kínai nagyvárosi hivatalnokok és katonatisztek 90 %-a. A kínai császárok próbáltak ellenintézkedéseket tenni, ez robbantotta ki a sikertelen ópium-háborúkat. A lázadók célja az volt, hogy Kína szabaduljon meg az európaiaktól, ópiumukkal együtt. Hozzátartozik még az igazsághoz,

hogy az angol értelmiség egy része is felemelte szavát a brit ópiumpolitika ellen, megalakult az ún. Antiópium Liga. Csepp a tengerben. 1920-tól kezdett csökkenni az "ópiomozás" Kínában, nem utolsósorban a kereskedelmet szabályozó nemzetközi egyezmények hatására.

Amerikába a kínai vendégmunkások vitték az ópiumot az 1800-as évek közepén. Amerika munkaerőt keresett a nagy vasútépítésekhez, olyanokat, akik igénytelenek és jól bírják az éhezést és a szomjúságot. A feketék ugyanis nem tudtak víz nélkül dolgozni. Jöttek a kínaiak és hozták magukkal az ópiumpipáikat és természetesen az ópiumot is. Kezdetben az amerikaiak nem ismerték fel a veszélyeit, egymás után létesültek óriási extraprofitál az ópiumfinomító üzemek.

Tiltó rendelkezés 1909-ig nem létezett. A 60-as évekre az ópium fellegvára New York lett. Akkorra már Manhattan fiatal, afro-amerikai férfi lakosságának 30 %-a élt heroinnal. A fehér teenagerek körében a 70-es évektől lett divat a heroin. Csak 1973-ban legkevesebb 30.000 heroin-függő katona érkezett hazá Vietnámból. Ma kb. 1 millió regisztrált heroin-függő van az Egyesült Államokban.

A világ számos más országában is óriási probléma az ópium és a heroin. Afganisztán, Pakisztán, Irán, Törökország és a Balkán államai, Nyugat-Európában Németország, Kelet-Európában Lengyelország és Ukrajna a legfertőzöttebb terület. Kína, Vietnám és Thaiföld határainál van az ún. Arany Háromszög, a Mekong folyó medrében. Itt termelik a világ illegális ópium szükségletének 60 %-át. Őserdő, óriási mákföldek, kobrakígyó, zsoldosok és csempészbandák, partizánok és mákföldjeiket életük árán is védő parasztok. Nincs az a hatóság, amely bemerészkedik ide. Egy kg nyers ópium a laoszi törzseknél 12 dollár, ugyanez kicsit tisztítva Hongkongban 1800 dollár. Még mindig ugyanez heroinná alakítva New Yorkban 1 millió dollár. Ez a három szám mindennek az alfája és omegája. Ennél nagyobb üzlet ma nincs a világon.

A kokaint 1859-ben izolálták. A cserje őshazája Kolumbia. Termesztett növény, vadon nem él meg. A kokalevél rágása évezredes hagyomány az Andok fennsíkain. Csökkenti a fáradtságot és éhségérzetet, enyhe eufóriát is okoz. Nélküle valószínűleg nem is lehetne

dolgozni 4000 m feletti magasságban. Az inkák istenként tisztelték a cserjét. Az arisztokrácia és a papság korlátlanul fogyasztotta, a köznép azonban csak hadjáratok és nagy építkezések esetén kapott belőle. A spanyol hódítók viszont szigorúan tiltották a levél fogyasztását, mert a hozzá kapcsolódó szertartások akadályozták a kereszténység terjesztését, ugyanakkor titokban mégis újabb és újabb ültetvényeket telepítettek. Sok-sok spanyol gazdagodott meg a kokainból. Jellemző volt II. Fülöp spanyol király esete, aki 1569-ben úgy rendelkezett a legszigorúbb tilalom ellenére, hogy az ezüstmányákban robotoló indiánoknak adjanak kokaint, hogy jobban dolgozhassanak. A király elrendelte, hogy a munkások bérének egy részét fizessék kokalevéllal. Ez még ma is gyakran előfordul. Dél-Amerikában ma legkevesebb 4 millió ember rágja a kokalevelet. A kokaint a spanyolok hozták be Európába. Eleinte francia művészkörökben volt

divatos, majd a XIX. század végén gyógyszerként is sikeres lett. A kokain érzéstelenítő hatása forradalmasította a szemműtétet.

Kezdetben Freud is a drog lelkes híve volt, később azonban csalódott a drognak tulajdonított gyógyító hatásban. Világsikert aratott viszont egy kokainos gyógybor, amelyet egy vegyész, Angelo Mariani hozott forgalomba Franciaországban, 1870-ben. A Mariani-féle kokainos bor kedvenc itala volt Edisonsnak, két pápának, a spanyol királynak és az USA akkori elnökének. Ezt a sikert irigyelte meg egy atlantai gyógyszerész, bizonyos Pemberton. 1885-ben egy hasonló készítményt dobott piacra. Ez volt a Coca-Cola. A frenetikus sikerű kóla 22 évig tartalmazott kokaint! A drogot 1907-ben kellett kivonni az italból, a konkurencia ugyanis megfúrta Pembertont a hatóságoknál. Hosszú téli álom után a 80-as években támadt fel újra a kokain az Egyesült Államokban, 1982-re már 22 millió amerikai próbálta ki és 4,5 millió hasznalta rendszeresen a drogot.

Az óriási kereslet miatt ez a terület a szervezett bűnözés paradicsoma lett. Néhány évvel később éppen Budapesten lőtték le Kolumbia igazságügy-miniszterét, mert szigorú intézkedéseket követelt. A csodával határos módon élte túl a merényletet.

Az amfetamin szintetikus stimuláns. 1932-ben Benzedvin néven hozták forgalomba Németországban. Az igen veszélyes anyagot a kezdetekben ártatlan szernek gondolták, főleg diákok, sportolók, kamion sofőrök használták a fáradtság leküzdésére, és a nők milliói fogyókúra céljából. Talán nem köztudott, hogy a katonaság volt a legnagyobb fogyasztó. A német katonáknak adták először 1938-ban. Angol adatok szerint a brit haderő 72 millió energiatablettát nyelt le a II. világháborúban. A japánok a hadiüzemekben is kötelezővé tették a stimulánst.

A kender az emberiség legősibb kultúrnövénye. A Himalája lábánál vadon élő növényből lett termesztett növény Kínában kb. 5000 évvel ezelőtt. Ez a növény alapozta meg Kína textiliparát és a papírgyártást. A kendernek két variánsa van: a rostkender és az indiai kender. A rostkenderben gyakorlatilag nincs kábulatot előidéző anyag (THC), az indiai kenderben anélkül inkább, igen veszélyes az ágvégek gyantája,

a hasis. A marihuána a növény különböző részeinek keverékéből készült cigaretta.

Indiában a kannabis több ezer éve része a kultúrának, a hindu vallásnak és a hétköznapi életnek. Ma is élő ázsiai szokás az esti kannabis szívás, különösen nehéz fizikai munka után. Ez olyan természetes, mint az európai munkások esti sörözése vagy boroztatása. A füvet Napóleon hozta elsőként Európába Egyiptomból, de akkor még teljes volt az érdektelenség. A fekete rabszolgák Afrikából a vadkendert vitték magukkal az USA-ba. Tőlük vették át a déli államokban dolgozó mexikói vendégmunkások. Mindez senkit nem zavart addig, amíg nem a jött a 20-as években a nagy gazdasági válság. A déli államok vállalkozói szerettek volna megszabadulni a vendégmunkásoktól. A cél érdekében drámaian eltúlozták a kannabis jelentőségét. Úgy informálták a washingtoni honatyákat, hogy a marihuána a bűnözés fő forrása, gyilkos hajlamokat ébreszt, az őrületbe kerget. A drogosokat ki kell toloncolni vagy börtönbe kell csukni. A Fehér Ház nem érdekelte igazán a dolog, legyen törvény, ha a déliek annyira akarják, és 1937-ben határoztak: az első szál marihuána két év, a második öt év. Ennek a törvénynek később drámai következményei lettek. 1960-ban jött a hippis mozgalom. Új zene – új ideológia. Divatosá vált egy másik földrész, India hitvilága a hozzátartozó kannabisszal együtt.

1970-re már 25 millió amerikai próbálta ki a füvet és 12 millió volt rendszeres fogyasztó. Letartóztattak egymillió fiatal marihuána birtoklása miatt, de további milliók számára kellett volna új börtönöket építeni, a diákság 30 %-át pedig rács mögé zárni. Összeomlott az amerikai igazságszolgáltatás! A gordiuszi csomót Nixon elnök ú. "dekriminalizációs" törvénye oldotta meg. Ennek szellemében továbbra is szigorúan büntetik a kábítószer-termelőt és kereskedőt, de elnézőbbek a fogyasztóval szemben. Ma a marihuána a legdivatosabb és legkeresettebb drog Európában.

1938-ban az anyarozs alkaloidját kutatta a Sandoz cég egyik vegyésze, Albert Hofmann. Sikerült előállítani egy félszintetikus alkaloidot, a lizergsav-dietil-amidot, az LSD-t. Kezdetben alkoholista és skizofrének kezelésére használták, de a terápia csődöt mondott. Meglepő eredményt mutattak az állatkísérletek. A szer hatása alatt álló pók össze-vissza szötte a hálóját, a macska pedig remegve menekült az

egér elől. A szert 1960-ban a Harvard Egyetem professzora, Timothy Leary vette elő újra. Az LSD ún. "tudatszélesítő" hatását vizsgálta. A professzort 63-ban eltávolították az egyetemről, de akkor már híre ment az LSD hallucinogén hatásának. Ez a "felfedezés" gyakorlatilag egybeesett a hippis mozgalommal, az hozta meg a szer világsikerét.

A nyolcvanas évek elejére – John Lennon szavaival élve – "az álom véget ért". Az LSD-t felváltotta az új diszkódrog, az ecstasy. A tabletták karrierjét mutatja, hogy Európában 1989-ben 51 000 dózis ecstasyt foglaltak le a hatóságok, nyolc évvel később már 6,4 milliót. Ennek egy gyorsabb változata a "Speed", valamint frissen megjelent egy újabb designer drog tervezett molekuláival, amely egyetlen használat után függőséget okoz.

Rémisztő hírek, tudom. Tudunk-e ellene valamit csinálni? Igen. Védettek-e a Waldorf iskolák a drog ellen? Nem. Melyik korosztálynál kezdődik? A 12-13 évesek már kipróbálták a füvet, főleg a nagyvárosi iskolákban. Miért fűveznek a gyerekek? Akaratgyengeség? A nem megfelelő családi környezet? Leleki bajok? Kortársi nyomás? Kíváncsiság? Rossz tanár? Nem megfelelő iskola? Esetleg sok zsebpénze van és unatkozik? Ideológiai eszmék? Egy misztikus, szellemileg gazdag világ felfedezése iránti törekvés?

Nehéz ezekre a kérdésekre megtalálni a választ. Közben pedig a gyerek függővé válik.

Itt idézni szeretném Bayer István gondolatait "A drogok történelme" című könyvéből. "Nem áll szándékomban senkit oktatni, csupán azt ajánlom mindenkinek, hogy kerüljék el azokat, akik azt hirdetik, hogy ők megtalálták a drogprobléma megoldásának egyedül üdvözítő módszerét. Nem a "megoldást" kell keresni, hanem szervezni a megelőzést és segíteni mindenkinek, aki arra rá van szorulva."

Szeretném, ha ez lenne írásom üzenete.

A vélemények megoszlanak, hol történik az igazi megelőzés. Az iskolában vagy a családban. Azt mondom, hogy a kettő szoros együttműködése által. Fontos, hogy az iskolák felkészültek és tájékozottak legyenek a mai droghelyzettel. Ki kell alakítani az ún. drogpolitikát, melynek keretében létre lehet hozni egy drogcsoportot orvossal, tanárral, pszichológussal. Ez a csoport irányítja az iskolában a drogmegelőzést, felvilágosít, tanácsot ad,

segítséget nyújt, további szakembereket is bevon, ha szükséges. Nem dughatjuk homokba a fejünket, bizakodva abban, hogy nálunk biztosan nem fordul elő ilyesmi. Ismerni kell a jelenleg épp divatos szereket, fel kell tudni ismerni a szer okozta tüneteket. (Az sem árt, ha nemcsak a külső tüneteket ismerjük, hanem van fogalmunk a szer okozta hatásról is.)

A megelőző és felvilágosító munka azonban korosztályonként változó, az adott kornak megfelelően kell kezelni a problémát. Az általam tartott előadások a 14-15 éves korosztálynak szólnak, ez az az időszak, amikor felbukkannak a drogok. Nem túladagolásról vagy tünetekről beszélgettünk, nem lelki problémákról, terápiáról, hanem arról, hogy "Hogyan mondjunk NEM-et."

Egy ilyen jellegű beszélgetéshez meg kell teremteni egy bizalmi légkört, amelyben a gyerekek szabadon és őszintén nyilvánulnak meg. Ekkor számos lehetőség van arra, hogy a "nem" kimondásának a körülményeit körbejárjuk, hogy a gyerekek megtölthessék "nem" történetüket a legkülönbözőbb helyzetekre vonatkozóan. Mit tegyen akkor, ha ülnek körben egy buliban, valaki bedobja a köztudatba, hogy van egy spanglija, szívják el együtt, vagy megállítja az úton egy dealer és felkínálja neki a cuccot. Kínos-e nemet mondani? Hányszor mondjon nemet? Mit jelez ezzel? Miről tesz tanúbizonyságot, ha nem hagyja magát befolyásolni? Vagy mit tesz abban az esetben, ha a barátját látja veszélyeztetett helyzetben? Mit tegyen vita esetén? Hogyan fordítsa meg a helyzetet? Ezekről a dolgokról Waldorf-gyerekekkel lehet és kell beszélni! A drámaórák pedagógiai lehetőségeit is maximálisan ki lehet használni.

Fontos lehet ugyanakkor a hit kérdése is. A gyerekekkel történt beszélgetés kapcsán a kiderült, hogy az az ember, aki hitben erős, nem nyúl droghoz. (Minderről akár vallásóra keretein belül is lehet beszélgetni, pl. Pál apostol története kapcsán.)

Ugyancsak nagyon fontos, hogy a tanárnak mindent, abszolút mindent tudnia kell a drogokról, amikor erről a gyerekeknek beszél. Nem kerülhet olyan helyzetbe, hogy a feltett kérdésre nem tudja a választ, vagy ami a legrosszabb, a gyerek többet tud a drogról, vagy épp "kioktatja" őt. Tudnia kell a szlengokról, hatásokról, tünetekről, hogyan használják, miért használják, tudnia kell a veszélyekről, jogi problémákról, hogy a törvény szerint mi lesz,

ha kábítószerrel találkoznak nála, stb.

Ismert és használt módszer, hogy egykori drogosokkal találkozhatnak a gyerekek és beszélgethetnek vele. (Egykori drogfüggő: ez a fogalom gyakorlatilag nem létezik. Csak két éve, 5 éve, 8 éve "nem szívok", "tisztá" vagyok. Mert ők, akik megtapasztalták a függőséget, pontosan tudják, hogy csak időlegesen abbahagyták, de a veszély mindig körülveszi őket.) Itt az élet mélyét megjárta emberek döbenthetik rá a gyerekeket saját példájukkal, hova vezethet az első marihuánás cigaretta.

Azonban nemcsak a drog okozta emberi szenvedéseket kell elrettentésként bemutatni. Az élet sötétségei mellett fel kell mutatni annak szépségeit is. Meg kell hívni olyan embereket is, akiknek pozitív életútjuk példaként állhat a gyerekek előtt. Ők is elmesélnék esetleges megkísértéseiket, küzdelmeiket, és sikereiket, követendő példaként jelenhetnek meg előttük.

"Hogyan mondjunk nemet?" Ebben kell a gyerekeknek segítséget nyújtani. Ha születéstől fogva nem történik egy egészséges akarati gyereknevelés a családban, akkor nehéz 12-13 évesen megtanítani a gyereket a "nem" kimondására. A szülő sokat tehet azért, hogy gyermeke hogyan viselkedjen, mit tegyen és mit ne tegyen. A legnagyobb hatást ő érheti el a gyermekénél. Beszélgessen vele és hallgassa meg őt. Sajnos már elkerülhetetlen, hogy gyermekeink ne találkozzanak a kábítószerrel. Nagyon sok fiatal csak kíváncsiságból vagy kalandvágyból próbálja ki, és az esetek nagy százalékában tragédiával végződhet a "csak kipróbálok" mondat.

A drogkérdés tehát egyben akarati kérdés is.

A cél az, hogy mindenki tájékozott legyen a drogokkal kapcsolatban, és a vele való találkozásakor tudjon okosan nemet mondani. Gondoljunk bele a köztudatban liberális drogpolitikájáról ismert Hollandia helyzetébe. Itt "már" ott tartanak, hogy a hangsúly nem az első lépcsőfokon van. A "próbán" már átestek. A megelőzés a próba utáni második fok, hogy ne akarja még egyszer kipróbálni.

Mert ha nem képes valaki nemet mondani, a "csalpa szép lány" elvezeti a fiataalt az általa "keresett" világba, amely előbb vagy utóbb csalódást okoz. A lejtőn elindulva pedig nincs megállás, a lejtő neve pedig pusztulás.

Paul Emberson

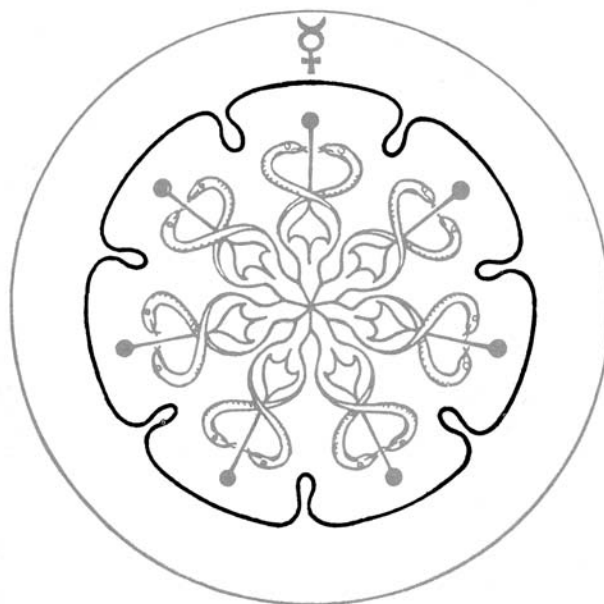
A KLÓNOZÁSRÓL ÉS AZ ELVESZTETT HIERARCHIÁRÓL

IV. rész

Az Ember jövője

A mai nap szeretném egybe vezetni a jelen konferenciánk első három előadásán felmerült különböző gondolati szájakat. Az ember nemi úton történő szaporodásának kozmikus szempontjait vizsgáltuk a szellemtudomány szemszögéből nézve. Azzal kezdtük, hogy áttekintettük azokat a történelmi eseményeket, melyek Rosslyn, mint a Templomos Lovagok, majd később mint a Szabadkőművesek legfontosabb központjának felbuklásához vezettek. És láttuk, hogy ezen a rendkívül sajátos helyen hogyan jött létre egy géntechnológiával foglalkozó intézet, mely néhány éve azáltal tett szert világhírré, hogy az ott dolgozóknak sikerült egy juhot klónozással előállítaniuk. Felhívtam a figyelmüket, hogy megfelelés tételezhető fel az embriológia és az asztronómia felfedezései között – ezek közül kiemelhetők Oort felfedezései, így a galaxisok spirál alakjának megállapítása, vagy az üstökösök születési helyének, az Oort ködnek a felfedezése. Ezek a felfedezések, amint erre emlékezhetnek, megfelelnek Crick és Watson megállapításának, miszerint a DNS-molekula 'kettős spirál' alakú, valamint Howard és Pelcnek a sejtosztódás hétfázisú struktúrájáról szóló meghatározásának.

Az üstökösök mindig félelemmel vegyes bámulatot és csodálatot váltanak ki az emberekből – néha rettegést is. A XX. század utolsó néhány éve az üstökösök tevékenységének rendkívüli időszaka volt. Itt a hegyekben a levegő nagyon tiszta, és ahogy azt talán tapasztalták, az éjszakai égbolt gyakran igen fényes. Sosem fogom elfelejteni a Hyakutake üstökös

látványát 1996 tavaszán. Mint százezer, vagy talán milliónyi más ember, én is megfigyeltem ezt a hatalmas jelenést fénylő szakállával és izzó csóvájával, mely majd félmillió kilométerre terjedt ki az égen. Milyen csodálatra méltó, hogy egy ilyen hatalmas üstökös szinte észrevétlenül képes belépni a Naprendszerünkbe és egészen közel tud jutni a Naphoz és a Földhöz anélkül, hogy bárki tudna róla. A Hyakutake-ot sem fedezték fel egészen 1996. január 31-ig, és ekkor is csak véletlenül. Már elhaladt a legkülső bolygók mellett és belül került a Jupiter orbitáján, amikor a japán csillagásznak, J. Hyakutakénak sikerült észlelnie, habár a mérete és a fénye ekkor már igencsak jelentős volt. A világ csillagászait megrázta a dolog: hogyan

történhetett meg egy ilyen eset? A csillagászok egy másik látványos üstökös megjelenését várták, melyet hat hónappal azelőtt fedeztek fel. Ez az üstökös a Nyilas csillagkép irányából közeledett, és úgy tartották, hogy az eddig látott üstökösök közül a legnagyobb lesz, lévén hogy a magja több mint 40 kilométeres átmérővel rendelkezik. A Hale-Bopp néven ismert üstökös szabad szemmel való láthatóvá válását 1996 késő nyarára jelezték előre – ahogyan az meg is történt. Fénye folyamatosan növekedett egészen 1997 tavaszáig, majd ugyanaz az év nyarának folyamán lassan elhalványult, míg el nem tűnt egészen.

Ilyen volt az 1996 tavaszától az 1997 tavaszáig terjedő év szokatlan égi szignatúrája: a két legjelentősebb üstökös tűnt fel ugyanabban az időben a Naprendszeren belül. És így fel kell tennünk a kérdést: mi történt ez idő tájt a Földön?

Egészen bizonyosan nem véletlen, hogy Dolly, a klón az üstökösök megjelenési időszakának a közepén, 1996 nyarán jött világra. Dolly több szempontból is jelentőségteljes. Jelentőségteljes, mivel Dollyt egy felnőtt emlős egy elkülönített sejtjének klónozásával állították elő, és egy felnőtt ember klónozása ugyanezen gondolat mentén alkalmasint keresztülvihetőnek tűnik. Ám Dolly különleges jelentősége mégis abban a tényben áll, hogy az egész világ figyelmét felhívta az ember klónozásának a lehetőségére, és számos kutatót – komolyakat és kevésbé komolyakat – arra sarkallt, hogy foglalkozzanak ezzel a kihívással. A problémát igazából nem az önteremtés sikerességének a kérdése jelentette a továbbiakban, inkább az, hogy Dollynál komplikációk merültek fel a korai életszakaszában, és ehhez hasonlóak. Dolly egy olyan területre való behatolásnak a jele, ahol a génmanipulációt egyre nagyobb mértékben használják fel az ember és a természet egyéb birodalmainak a befolyásolására. Az emberi embrió klónozásának témája kikerült a science fiction és a titkos kutatások anyagai közül, és a világ színpadának közepére került. Nem lehetséges, hogy ezek az égi hírnökök, a Hyakutake és a Hale-Bopp, arra akartak ráébreszteni minket, hogy mit jövendöl mindez az emberiség számára?

Roslin kutatóinak a következő teremtménye, a Pollynak elnevezett bárány, megkoronázta az összes addigi munkájuk eredményét. Polly akkor született, amikor a Hale-Bopp éppen visszahúzódóban volt, 1997-ben.

Polly nemcsak klón volt, hanem egyben genetikailag is módosították. A tejében a IX. humán faktort állította elő, amely az olyan embereknek jelenthet segítséget, akik haemophiliában szenvednek. Mégis Dolly vált világhírűvé, és nem Polly.

Mi áll ezeknek a roslini fejlesztéseknek a hátterében? Milyen karmikus összefüggést fednek fel? Ez, kedves barátaim, mind közül a legfontosabb kérdés, legalábbis én így hiszem. Hogy megpillanthassuk, mit is foglal magában ez a kérdés, még egyszer az emberi nemzésre kell tekintenünk.

Mindannyian ismerjük a bibliai teremtéstörténetet, ahogy azt a Genézis, az Ótestamentum első könyve elbeszéli. Az Ótestamentum – ez a kijelentés egy-két tudós számára megrázó lehet – a genetika szövegekönyve. Hagyjunk meg mindenkit a maga hitében a modern tudományos gondolkodás elválásáról a régi vallásos ideáktól, ám egy gondos tanulmány alapján rögtön láthatja bárki, hogy az alapvető elképzeléseink az öröklésről – a szelektív szaporítás és a genetika –, közvetlenül az Ótestamentumból származnak. Mint tényanyag, a Genézis két különböző történetet tartalmaz: a világ teremtését Isten által – akit héberül 'Elohim'-nak neveztek, amely többszámú megjelölés –, és ezután a Paradicsom és Ádám teremtését az Úristen által, aki Jehova. Jehova egy Eloha. Tehát, a Genézis először leírja, ahogy a hét Eloha teremti az egész világot, és ezután azt, ahogy közülük egy, Jehova, teremti az Édenkertet és formálja Ádámot a föld porából.

Egyébiránt van egy harmadik teremtéstörténet is a Bibliában. Az első kettőt Mózes, a Genézis írója adta az emberiségnek, aki Rudolf Steiner szerint, a kornak megfelelő módon, mély beavatásban részesült az ősi misztérium tudományba. A harmadik teremtéstörténet sokkal később, a kereszténykor kezdetekor, a János Evangélium szerzője által jött létre. Ő írja le, hogyan keletkezett minden a Szó által, és a Szó Istennél volt, és a Szó volt az Isten. ("Kezdetben vala az Ige, és az Ige vala az Istennél, és Isten vala az Ige." Ján 1.1, Károli Gáspár fordításában. – a ford. megj.) Azt lehet mondani, ez a szám szerinti harmadik isteni világteremtés a legfennköltebb.

Ám a Középkor végén egy szám szerint negyedik, emberi teremtéstörténet eredt útjára a keresztény kultúrán belül. Ha szabad ezt mondanom, ez ugyanabból a szellemi forrásból származik, mint a János Evangéliuma.

Az úgynevezett 'Templom Legendára' hivatkozom, amely Rudolf Steiner szerint Christian Rosenkreutz által adatott az ő tanítványainak a tizennegyedik vagy tizenötödik században.

A templom legenda Káin történetével kezdődik, aki megöli a 'testvérét', Ábelt. A legenda azonban elbeszéli, hogy Káin nem Ádám gyermeke volt – a Genézis valójában nem állítja, hogy az volt – hanem azt, hogy egy korábbi időben lett teremtve, mielőtt az Úristen, Jehova, megalkotta Ádámot. Így nem Jehova volt Káin teremtője. Káin egy másik Eloha és a Földanya (akit az ezoterikus tradícióban szintén Évának neveznek) egyesüléséből keletkezett. Gondolkodjunk csak el ezen egy kissé! Káin a Napisten és a Föld gyermeke. Mit jelent ez? Ez azt jelenti, kedves barátaim, hogy Káin a sötét csillogó éterikus föld-magvak Nap általi átragyogása révén született. Káin ember volt, ám sem férfi, sem pedig nő nem volt szexuális értelemben véve. Egy igazi emberi lény volt, egy lény, aki a Negyedik Hierarchiához tartozott. Így a Templom Legenda – amelynek, ha szabad ezt így mondanom, a legnagyobb jelentősége van a modern ember spirituális fejlődése szempontjából, és amely a magját képezi a Rudolf Steiner által alapított ezoterikus iskola tanításainak – lényegében a Káin-ember története, a Nap-szülte ember története.

Ádám szintén férfivá és nővé lett teremtve, amikor a Holdisten, Jehova, megalkotta őt a föld porából. Ám ekkor Jehova elvette Ádám egyik oldalbordáját és megalkotta a nőt, Évát, ami által Ádám férfi lett, Éva pedig nő. Ábel, Ádám és Éva természeti gyermeke, volt a szexuális szaporodással létrejött első utód, és a természet legmagasabb birodalmának, az emberi birodalomnak az első tagja. Ám Káin, a Negyedik Hierarchia lény, megölte Ábelt, a természet emberi birodalmának lényét.

Salamonnak, a zsidó nép királyának idejében létrejött egy hatalmas összeütközés Káin és Ábel – vagy helyesebben az Ábel utódlására, Ádám és Éva fiaként megszületett Seth – leszármazottai között. Salamon a legbölcsebb ember és az Ábel-Seth vonal legkiválóbb képviselője volt, aki Jehovát tisztelte. Jehovától kapott egy látomást, amelyben egy tökéletes épület, egy fenséges templom formáját és arányait pillanthatta meg. Ám Salamon és követői nem rendelkeztek azzal a képességgel, amely egy ilyen templom megépítéséhez szükséges: az iparosok és a művészek képességeivel. Azokkal a képességekkel, amelyeket Káin utó-

dai fejlesztettek ki. Így a király kötelezve érezte magát, hogy felkeresse Káin fajtáját annak érdekében, hogy megtalálja azt a mesterépítőt, aki a látomását valóra tudja váltani. Ezért tanácsot kért apja régi barátjától, Hiram királytól, Fönícia uralkodójától. Hiram, aki fát szállított a templom építéséhez, elküldte hozzá a föníciai mesterépítőt, Hiram-Abiffot.

Hiram-Abiff egyébként eléggé különös ember volt: magába forduló és gőgös, mint aki más halandókkal szembeni felsőbbrendűségének tudatában van. Egy olyan képességet birtokolt, amelyet egyedül ismert, és a Biblia szavaival élve, melyet idéztem Önöknek az első előadásban, "telve volt bölcsességgel és tudással, és ügyes volt minden bronzműves munkában". Azokban az időkben a bronzra, az ónnak, mint a Jupiter és a bölcsesség fémének, és a réznek, mint a Vénusz és a szerelem fémének az ötvözetére tekintettek. Ennek a mesterépítőnek tüzes, hajlíthatatlan akarata volt. Buzgón érdeklődött a régi mesterek és művészek minden tudása és technikája iránt. Egyáltalán nem érdekelték a nők – ez egy lényeges jelleg. Röviden szólva, a karaktere Káinra, a művészet és a mesterségek atyjára, emlékeztet minket – Káinra, a Nap-születtre, a Negyedik Hierarchia lényére, aki ember volt, de sem férfi, sem nő nem volt. Bizonyos mértékig felidézem ezt a történetet, mivel több, mint pusztán egy "legenda"; számos dolgot fog meghatározni, ami a mi huszonegyedik századunkban és az azt követő időkben történni fog. Úgy gondolom, ez mindjárt egészen világossá fog válni.

Amint azt tudják, amennyiben ismerik a Templom Legendát, Shába Királynője, minden asszonyok legszebbike, Jeruzsálembé ment, hogy meglátogassa Salamon Király udvarát. Ma már tudjuk, hogy Shába királynője – Balkis vagy Balquis volt a neve – történelmi személy volt. Egy német archeológus csoport, mely jelenleg ásatásokat végez Jemenben (Shába modern neve), elegendő bizonyítékot tárt fel, hogy a létezését érintő minden kétség eloszoljon. A történet szerint azért ment Jeruzsálembé, hogy Salamon bölcsességét próbára tegye. Salamon olyan mély benyomást gyakorolt rá, hogy amikor az feleségül kérte – első feleségül, ha hozzátehetem, mivel Salamonnak tucatszáros felesége volt már ekkor, valamint több száz ágyasa –, elfogadta a kérést. Ezután eljegyezték egymást. Ám a házasság előtt Shába Királynője rávette Salamont, hogy mutassa be neki a neves művészt, aki irányítja a templom

építését és kiöntötte a csodálatos oszlopokat, Jákint és Boázt. Salamon vonakodott a kérést teljesíteni, de végül elvitte jegyesét az épülethez, ahol találkozhatott Hiram-Abiffal. Abban a pillanatban, amikor a mester pillantása találkozott az övével, a királynő azonnal hatalmas szerelemre gyulladt iránta. Ami Hiram-Abiffot illeti, aki addig lenézte a nőt – és ez egy rendkívüli változás – szintén szerelemre gyulladt, mivel a gyönyörű királynő lánggra lobbantotta a szívét.

Van egy rész a Genezisben, amelynek értelme számos spekuláció tárgyát képezi. Az özönvíz előtti időkről van benne szó: Noé, a bárka építőjének koráról. Ez a kérdéses rész így szól:

"Lőn pedig, hogy az emberek sokasodni kezdenének a föld színén, és leányaik születének.

És láták az Istennek fiai az emberek leányait, hogy szépek azok, és vevének magoknak feleségeket mind azok közül, kiket megkedvelnek vala.

És monda az Úr: Ne maradjon az én lelkem örökké az emberben, mivelhogy ő test; legyen életének ideje száz húsz esztendő.

Az óriások valának a földön abban az időben, sőt még azután is, mikor az Isten fiai bemenének az emberek leányaihoz, és azok gyermekeket szülének nékik. Ezek ama hatalmasok, kik eleitől fogva híres-neves emberek voltak."

Többet is megtudhatunk az óriásokról más megközelítésből. Azért kívántam ezt példaként megemlíteni, mivel ami a Templom Legendában történik, az egyfajta visszhangja ennek az eseménynek. Hiram-Abiff, aki olyan, mint egy istenfiú, látja az ember lányát, Shába Királynőt, és látja, hogy szép, és elveszi őt feleségül. A történet szerint a királynő felbontja a jegyeséget Salamon királlyal, és titokban hozzámegy Hiram-Abiffhoz. Salamon királyt pedig eszi a féltékenység és a harag. Ekkor felbérel egy építő segédet – aki haragot táplál Hiram-Abiff iránt –, hogy hiúsítsa meg annak mesterművét, az ércenger kiöntését. És amikor végül Hiram-Abiff győz, és kiönti az ércengert, a király felbiztatja a segédet, hogy titokban ölje meg a mestert. Hiram-Abiffot megölik – ez Ábel bosszúja Káinon – és átmegy a halál élményén. Így az ősi ellentét Ábel vére és Káin vére között ismét, soha nem látott erővel lángol fel.

Ez az ellentét az emberiség hanyatlását eredményezheti a közeljövőben, ha nem

tanuljuk meg megérteni és leküzdeni azt. Néhány pillanaton belül bizonyos karmikus megfontolásokat fogok érinteni, amelyek bemutatják, hogy a roslin intézeti eredmények intímen kapcsolódnak ehhez a problémához.

Mi az alapvető különbség Káin és Ábel faja között? Ábel-Seth leszármazottai természetüket tekintve femininek, függetlenül attól, hogy fizikailag férfiak, vagy nők. A lelki karakterük intuitív, befogadó, nyitott a magasabb kinyilatkoztatások felé. Úgy tekintenek a világra, mint valami szentségre – Isten művére –, amely nem sérthető meg az ember beavatkozásával. Ábel pásztor volt, a dolgok isteni rendjének a gondnoka. Ezzel szemben Káin földet művelt. Átalakította a földet. Tőle származnak a művészek és a kézművesek, a tudományos kutatók és a mérnökök. Káin utódai úgy tekintenek a világra, mint egy kísérleti helyre, egy kihívásra, amelyen lemérhetik saját kreatív képességeiket. Természetükben ők maszkulinok, függetlenül attól, hogy fizikailag férfiak, avagy nők. A maszkulin lelki alkat a Naphoz tartozik; Ábel fájának feminin természete pedig a Holdhoz.

Az összeütközés a két faj között az élet minden területén megtörténik. Vegyük a géntechnológia esetét! Vannak, akik a kísérleti munkát a végső következményig akarják vinni: fel akarnak fedezni mindent, amit lehet, és uralni akarnak mindent, amit csak a saját irányításuk alá tudnak vonni. Mások úgy érzik nem helyes az emberi természettel babrálni. Talán úgy érzik, ez Isten ajándéka, vagy esetleg más szempontból szent. Ez a két alapvető nézőpont keveredik minden lehetséges árnyalatban és változatban, kifejezve számtalan módon a különbséget Káin és Ábel fajtája között. Minden emberi lélek egyik vagy másik fajhoz tartozik, függetlenül attól, hogy éppen férfiként vagy nőként inkarnálódott.

Az Egyház az Ábel-Seth áramlat folytatása. Ezért van az, hogy úgy találták, a római katolikus templomba a feminin elemet kell bevezetni, hogy kiegyensúlyozás a maszkulin Atya és Fiú természetet. És így a hívő papok egyre fokozottabban hívták fel az emberek figyelmét Szűz Máriára, Isten anyjára. A római katolikus templom egyre inkább Mária templomává vált, ahogy az ma a gyakorlatban megjelenik, még ha elvekben nem is.

Ellenben a szabadkőműves páholy eredetileg kizárólag férfiak számára állt nyitva. És egy későbbi időben zord háború támadt az Egyház

– különösen a jezsuita papok – és a szabadkőművesek között. Ez a háború valami potenciálisan veszélyesnek a kifejeződése volt, amely a középkorból ered. Ez pedig nem más, mint hogy a valós elkülönülése a femininnek és a nőinek, illetve a maskulinnak és a férfinak, elveszett. A feminin lelki természet – az 'Örök Nő' az ő ideális formájában – egyre fokozottabban egyenlővé vált a női nemmel, és a maskulin lelki természet a hím nemmel. Amíg ez a zavar tart, elkerülhetetlen következménye a háború – egy különösen végzetes fajtájú háború: a nemek háborúja. Már most is vannak jelei, hogy a dolgok ebbe az irányba tartanak.

Ezzel kapcsolatban szeretném a figyelmüket a Roslin Intézet tevékenységének egy fontos szempontjára irányítani. Dolly számos okból fontos volt, ahogy azt már említettem. Az egyik ok ez volt: Dolly anyja egy skót feketefejű juh volt, az anyja pedig egy hatéves finn dorset juh. Nem, kedves barátaim, ez nem hiba. Dollynak két anyja volt. Nem volt apja. És ha ezt a technikát az emberi lényre alkalmazzák, akkor lehetségessé válik, hogy klónokat állítsanak elő apa nélkül. A férfiak feleslegessé válhatnak.

Kérem önöket, ne becsüljék alá annak a jelentőségét, amire most hivatkozom! Ma, mélyen a női lélekben él az az impulzus, hogy nélkülözze a férfit. Beszéltem önöknek arról a természetes antipátiáról, melyet a nők táplálnak a férfiak iránt, és vice versa. És leírtam, ahogy egy ennél az antipátiánál sokkal hatalmasabb erőt ültettek az emberi természetbe a lemúriai időkben, hogy biztosítsák a szaporodást, amely ekkor jött létre. Ez az erő állati magnetizmus volt: kozmikus magnetizmus. Ám napjainkban a szaporodás mesterségesen elválk a férfi és nő egyesülésétől, és az állati magnetizmus öncélúan hasznosul – a testi vágyak kielégítéseként. Sőt, egyre inkább elválk a férfi és a nő természetes polaritásától, és egy még mélyebb erő köreibe merül alá.

Ez az antipátia nő és férfi között legnagyobb mértékben még mindig tudattalan, de az emberi lélekben működnek olyan impulzusok, amelyek hamarosan felszínre hozzák azt. Ezek összefüggenek az egyik lehető legnagyobb jelentőségű okkult igazsággal. Tegnap leírtam Önöknek, hogyan fog a jövőben az emberi nemzés mindenképpen egy, a szexuális szaporodástól teljesen eltérő formát öltetni. Beszéltem a fülek és a gégefő jövőbeli fejlődéséről. Ma az első, erre a változásra utaló jel, hogy a

fiúk hangja megváltozik a pubertással. Az emberlény éteri magja nem jeleníthető meg, sötétten ragyogva, kizárólag Föld által, csak az élő emberi szó szőheti meg azt. Ennek a lehetősége pedig nem a női gégefőben székel. A férfi, és nem a nő, fogja az utódokat a világra hozni a jövőben. A fejlődés természeti vonulatából a női forma el fog tűnni. Csak férfiak lesznek a természetben.

A földi teremtés kezdetekor az ember a nő által született. Egészen a nemekre való szétválásig az emberi lény korai fizikai formája sokkal inkább a női felé hajlott, mint a férfi felé. Rudolf Steiner ezzel kapcsolatban jelezte, hogy az Istenek a legrégebb ábrázolásokon – például Zeusz – gyakran nőként, mellekkel jelentek meg. Az Istenek kétneműek, illetve hermafroditák voltak. Mielőtt az emberi lény férfivá és nővé vált volna szét, külsőleg szintén nő volt, és hordozott magában egy férfi, termékenyítő princípiumot. Természetesen nem szabad azt gondolnunk, hogy ugyanaz a fizikai test létezett akkor is; az ősi emberi lény még éteri volt. Ám a legtagabb értelemben azt mondhatjuk, az inkarnálódó emberi lény a nő által született.

Ezért most tulajdonképpen a fizikai emberben bekövetkező változásról beszélünk. Az idők folyamán az öregebb nem, a női, el fog tűnni. Ez, minden egyéb mellett, a fejlődés normál menetéhez tartozó folyamat lenne. De, ahogy azt el tudják képzelni, létezik egy erős ellenállás is ezzel a változással szemben. Bizonyos irányokból kísérlet fog történni, hogy eltüntessék a férfi nemet, mielőtt ez a változás bekövetkezik. Ez a folyamat előre fog törni, de nem a természetes fejlődés által, hanem a biotechnológia révén. Rudolf Steinert mélyen érdekelték ezek a dolgok. Tudta, az egyetlen lehetőség, hogy a katasztrófa elkerülhető legyen a közeljövőben, ha az emberiség tud a reinkarnációról és a karmáról. Ha tudjuk azt, hogy Ábel vagy Káin áramlatába tartozunk, és felváltva férfiként és nőként inkarnálódunk, akkor a nemek közötti háború abszurditás. Ha különbséget tudunk tenni a feminin és a női között, a maskulin és a férfi között, akkor a veszély elhárítható. Akkor tudni fogjuk például, hogy a nő eltűnése nem jelenti egyben a feminin lélek eltűnését is.

Hogy elkerüljük a félreértést, hozzá kell tennem, a férfiak és nők homoszexualitása nem kapcsolódik közvetlenül a férfi által kimondott szó erejével való nemzés kialakulásához. Az nem képezi részét a Rudolf Steiner

által leírt jövőbeli fejlődési iránynak, mint ahogy azt néha hiszik. Említettem, hogy a mágnesesség és az elektromosság hogyan lett az ember állati természetébe oltva annak érdekében, hogy az ellentétek vonzása révén a férfi közel kerüljön a nőhöz. A mágnesesség megfelel a kozmikus Szónak, végtelenül megsűrűsödve, összenyomva egészen addig, amíg fizikai erővé nem válik. A testi természetünkben ez az erő heteroszexuálisan működik a fizikai férfi és a fizikai nő között. A homoszexualitás akkor jelenik meg, köszönhetően egy erős materialista karakternek, amikor egy fokozottan aktív természeti impulzus – amelynek egészen tudatosan kéne működni az asztrálestben –, tudattalanul belehat egy alacsonyabb területbe, az éteribe. Ezáltal egy harmadik erő – amely nem a mágnesesség, sem pedig az elektromosság – képes működésképpen jönni. Számos esemény a mai világban összefügg ezzel az okkult ténnyel, amelyre Rudolf Steiner több alkalommal is utalt. Ám ez egy nehéz, érzelmekkel átítatott téma, és ezért nem is kívánok mélyebben belemenni most.

Így egy olyan jövő felé haladunk, amelyben az asszony, a nőnemű emberi lény, el fog tűnni a természetből, és a nemzés sokkal szellemibbé válik, mentes lesz az állati élvezetektől és a szexuális energia vonzásától. Ennek érdekében, a helyes úton, egy átmeneti fázis lett előirányozva, amelyben a nemi szaporodás jelenlegi formáját tudatosan hozzák harmonikus viszonyba a kozmikus szférákkal, melyekből az inkarnálódó lélek ereszkedik alá. Ez a tárgya az úgynevezett "eugenetikai okkultizmus"-nak, amelynek az ázsiai és a kelet-európai országokban kell megjelennie. A kifejezést, "eugenetikai okkultizmus", Rudolf Steiner használta egy újfajta természetes tisztánlátó képesség leírására, amely a keleti embereknek egy olyan képessége lesz, amellyel vissza tudnak majd tekinteni az embrionális kor előtti életre, és képesek lesznek érzékelni azt a birodalmat, amelyből az emberi lélek az inkarnálódásakor leszáll. Akik ezt a képességet birtokolják – amelynek előre láthatólag 1933-tól kezdődően kell megjelennie Kelet-Európában –, képesek lesznek befolyásolni az inkarnálódó lelket, segíteni vagy akadályozni tudják, a körülményektől függően. Az ilyen személyek arra is képesek lesznek, egészen természetesen, hogy harmóniát teremtsenek a nemi élet és az inkarnálódó lelkek igényei között. Érzékelni fogják, hogy mely férfiakkal és nőkkel kell

összekeverülniük egy bizonyos időpontban, egy bizonyos konstelláció alatt, annak érdekében, hogy a gyermek lelke meg tudja találni azt a testet és emberi környezetet, amely sorsának betöltéséhez szükséges. A nemi úton történő szaporodás szublimálódni fog, ami azt jelenti, hogy az mentessé válik az egoista vágyaktól és egy új módon egyesül a szerelem erejével: a szerelem az inkarnálódó lélek felé fog irányulni. Ez az átmeneti fázis a szaporodás természetében szükségszerű, abból az okból, hogy a férfi lény jövőbeni képessége, amellyel ki tudja majd mondani a gyermekét, teljesen önzetlen és morális legyen.

A középkorban az igazi Szabadkőművesség vállalkozott az éteri gégefő jövőbeli fejlődésének az előkészítésére. Ezt az előkészítést az emberiség hatalmas individualitása irányította, akinek az volt a feladata, hogy az emberiséget fejlődésének abba az irányába vezesse, amelyben a Káin és Ábel fajai közötti összeütközés elkerülhetővé válik. Kedves barátaim, nem könnyű számomra ezekről a dolgokról beszélni, mivel olyan dolgokat érintek, amelyek a szó legnemesebb értelmében szentek. Ám hiszek abban, hogy ezeknek a dolgoknak ma szélesebb körben is ismertekké kell válniuk. Az individuum, aki ezt a feladatot magára vállalta, Hiram-Abiff volt, akit Rudolf Steiner egyszer az első igazi embernek nevezett. Egyébként Steiner az 1924-es karmáról szóló előadásaiban egyáltalán nem beszélt Hiram-Abiff későbbi inkarnációjáról, viszont az első ezoterikus iskolában a személyes tanítványainak adott néhány utalást erre vonatkozóan. Ezek alapján az utalások alapján Hiram-Abiff mint Lázár született újjá, aki Márta és Mária bátyja volt, és akit Krisztus maga avatott be, majd ezután kapta a János nevet. Ő volt a szeretett apostol, aki sokszor nyugodott fejét Krisztus szívére hajtva. Ő volt a János evangélium és az Apokalipszis szerzője, a legmagasabb krisztus-beavatott, akit a Középkortól kezdve Christian Rosenkreutznak neveztek. A későbbi századokban ismét a külső világban működött Saint Germain grófjaként, egy nagyon rejtélyes személyként, aki évszázadokon át élt anélkül, hogy valamennyire is megöregedett volna. Ő volt az, aki irányította az igazi Szabadkőművességet, és megadta annak megfelelő rítusait a modern kor számára.

A XII. századtól kezdődően, Rosslyn a Szabadkőművesség centrumává vált. A régi tradíció szerint a rítusokat, melyeket később a

szabadkőműves páholyokban is alkalmazták, először a Krisztus előtti időkben, Egyiptomban celebrálták. Kr.u. 46-ban Szent Márk és tanítványa, Ormus bevezették azokat a keresztény ezoterikus testvériségekbe. Jóval később, az 1150-es esztendőben a rítust a skót lovagok 'Edinburgh'-ba vitték, ahol fokozatosan kifejlesztették belőlük a Skót Memphis-Misraim rítusokat, melyeket Saint Germain a végső formájukban vett át.¹ 'Edinburgh' egyébként Rosslyn volt, amely a jelenlegi Edinburgh városnak közvetlenül a déli részénél feküdt, és amelynek akkoriban sokkal nagyobb jelentősége volt mind szellemi, mind pedig a külső élet területén, mint a későbbi időkben. Még nem találtam történelmi feljegyzést a 'skót lovagok' kilétére vonatkozóan. Minden valószínűség szerint ők voltak Saint-Clair lovagjai; tudjuk, hogy századokon keresztül a rosslyni Sinclair-ek voltak a legmagasabb rangú Nagymesterei a Szabadkőműves mozgalomnak. Rosslyn így vált a maskulin spirituális áramlat bástyájává Európában a késő Középkor során. A nő jövőbeli eltűnéséről és a férfi gégefő nemzőszervvé történő átalakulásáról való ismereteket itt tanították.

Ezután eljött az idő, amikor Christian Rosenkreutz elkezdte az igaz szellemi szabadkőművességet a végső cél felé terelni: meg kell előzni Káin és Ábel faja, a maskulin és a feminin bölcsesség hordozói, valamint a nő és a férfi közötti harcot. És ezzel kapcsolatban emlékeztünkbe idézhetjük a Rosslyn Kápolna jelentőségét, amelyben a Mária Temploma és a Szabadkőműves Páholy lett egyesítve. Amikor a Santiago de Compostellából induló zarándokok követték a Szent Jakab utat Rosslyn felé, és megőrlték a kagylóhéjaikat, hogy maltert készítsenek a kápolnához, akkor segítettek egy olyan korra vonatkozó szimbólum megalkotásában, amikor mind a maskulin, mind a feminin lelkek férfi testekben fognak inkarnálódni és utódaikat a Szó kreatív erejével fogják kimondani.

(Az a gondolat jutott az eszembe, hogy valami finom maradványa ezeknek a kalciummal telt kagylóhéjaknak – talán sokkal inkább étéri, mint fizikai módon – még mindig áthatja az atmoszférát Roslin körül, ahol a kutatók felfedezték, hogy a kalcium igen apró mennyisége az a kontroll faktor, amely szükséges a klónozáshoz. Kalcium hozzáadása az oocytához sejtosztódást provokál, valamint a második poláris test (a kis Hold) kibocsátását

eredményezi, függetlenül attól, hogy a megtermékenyítés megtörtént, avagy sem. A kalcium hiánya gátolja a sejtosztódást. Mellesleg a kalcium sokkal gyakoribb a Holdon, mint a Földön. De ez csak tünődés volt.)

Amikor a kutatóintézet, amelyet később Roslin Intézetnek neveztek el, nem messze a kápolnától, az első világháború után felépült, itt egy, a szabadkőművesektől és a templomos lovagoktól merőben eltérő impulzus vert gyökeret. Állatfiziológiai és genetikai vizsgálatokat folytattak. Azután, a nyolcvanas évek vége felé, egy projekt alakult ki, amely Dolly klónozásához vezetett. A két kulcsfigura ebben a kutatásban Ian Wilmut és Keith Campbell volt. Feltűnően ellentétes sajátságokat mutatnak: Wilmut, ötvenes évei végén járó, kopasz, szakállas férfi, fölényes stílussal és középszerű érdeklődésekkel, akire az egész kutatócsoport volt bízva. Campbell, tíz évvel fiatalabb, vállára omló hosszú hajjal, kissé feminin (de nem nőies) karakterrel és különös érdeklődési körrel. Ők ketten egészen közel dolgoztak egymáshoz az Intézetben, de ritkán látták egymást a munkaidőn kívül.

Látszólag a sors rendelte ezt a két embert, hogy vezessék a kutatást. Egyikük sem lett volna a saját önszántából az Intézetben a döntő pillanatban. Wilmut 1973-ban ment oda, mint rangidős kutató, hogy kutatásokba kezdjen annak érdekében, hogy miért pusztul el annyi embrió a méhben. A munka jól haladt, és Wilmut elégedett volt. Ám ekkor egy új igazgatót neveztek ki az Intézet élére: Robert Landet. Landet a szaporodás genetikája érdekelte. Közölte Wilmuttal, hogy hagyja abba az addigi munkáját és gyártson genetikailag modifikált sejteket ahhoz a projekthez, amit kitalált. Wilmut ingerülten és mérgesen tiltakozott. De Land nyersen közölte: vagy csinálja amit mondok, vagy elmegy! Wilmut legszívesebben ment volna, de úgy tűnt, a családi körülményei nem teszik lehetővé, hogy feladja az állását abban a bizonyos időpontban. Végül lenyelte a mérgét és maradt. A kocka el volt vetve.

Tíz évvel később Keith Campbell – aki 1991-ben csatlakozott az Intézethez – volt azon a ponton, hogy elhagyja Roslint a kollégáival való nehézségei miatt, akik törtetőnek tartották őt. Ám ő is maradni kényszerült, tekintettel a családi körülményeire. Ha elment volna, Dolly talán sosem jött volna világra.

Megkísérem, hogy felvázoljam önöknek

– lehetőségeim szerint, nem túl hosszan –, hogy mi vezette ezt a két rendkívül eltérő karakterű és érdeklődésű embert Roslinba, hogy elvégezzék Dolly klónozását.

Ian Wilmut gyermekkorában farmer akart lenni. A marhák érdekelték. Miután elvégezte a gimnáziumot, a Nottinghami Egyetem mezőgazdasági karára jelentkezett. Főiskolai éveinek vége felé nyert egy ösztöndíjat a Sertés Iparág Fejlesztési Hatóságtól, hogy töltsön nyolc hetet a cambridge-i Állattenyésztési Kutatóállomáson, E.J.C. Polger munkatársaként. Ott tanulta meg kezelni az embriókat. A Polgerrel való munkája meghatározó volt a karrierje szempontjából. A diploma megszerzése után visszament az Állattenyésztési Kutatóállomásra, ahol Polger felügyeletével sikeresen megvédte a PhD címet, melynek témája a kansperma hűtése volt. Egyre mélyebben bonyolódott bele a fagyasztás technikájába, mellyel rabul lehet ejteni az életfolyamatokat.

Volt egy másik tényező is Wilmut életében, amely befolyásolta a pályáját. Az édesapja, akit rendkívül csodált, nagyon súlyos cukorbeteg lett. Megvakult, ezért fel kellett adnia matematika tanári munkáját, és számítógépes programozásból volt kénytelen megélni. Ám az állapota gyorsan romlott: elveszítette az egyik lábának egy részét, később pedig mindkét keze használhatatlanná vált. Az ifjú Ian Wilmutra mély benyomást gyakoroltak apja szenvedései, és úgy érezte, léteznie kell a cukorbetegség valamilyen gyógymódjának. Még ma is keresi ezt a gyógymódot, habár az édesapja már tíz éve halott.

1973-ban Wilmut lett az első tudós, akinek sikerült lefagyasztani, majd élve felolvasztania egy szarvasmarha embriót – az embriót beültették egy tehénbe, amely kihordta, majd világra hozott egy normális vöröstarka Hereford-Fríz borjat.

Wilmut munkái a kansperma, borjú embrió és egyéb sejtek fagyasztásával előkészítésül szolgáltak a későbbi kutatásaihoz a Roslin Intézetnél. Úgy vélem, ez jelentőségteljes tény. Lefagyasztunk élőlényeket, hogy fogságba ejtsük az életfolyamataikat – hogy úgymond lefűgesszük az életműködésüket – annak érdekében, hogy hosszabb vagy rövidebb időre konzerváljuk őket, és a megfelelő időben ismét felébresszük őket. Azt hiszem, fel fogják ismeri ennek összefüggését az emberi lények tetszhalál állapotba hozásával. Embereket különös álomállapotba juttatnak, hogy lefagyasszák,

annak reményében, hogy amikor ismét életre keltik őket, az orvostudomány már olyan fejlett lesz, hogy a betegségük gyógyíthatóvá válik, vagy a szerzett sérüléseik orvosolhatók lesznek. Néhány ilyen technika egészen drasztikus: amikor a személyt a tetszhalál mélyalvó állapotába juttatják, csak a feje kerül lefagyasztásra, amelyből levezetik az illető vérért és krioprotektív folyadékkal töltik fel. Ez lényegét tekintve egy különös procedúra, mivel a fej esszenciálisan az előző inkarnációval függ össze. A testet, amely a jelenlegi inkarnációval függ össze, leválasztják. A tetszhalálba merülőnek hinnie kell abban, hogy a tudomány annyira előre fog haladni, hogy képes lesz egy új testet adni neki, amikor a felébresztés ideje elérkezik. Az új test klón lesz, természetesen.

Habár ezek a dolgok fantasztikus álmodásnak tűnhetnek, óvatosnak kell lennünk, nehogy elutasítsuk őket azért, mert lehetetlennek látszanak a számunkra. Különösebb dolgok is meg fognak jelenni a nem is távoli jövőben.

Valami áll ezeknek a fizikai halhatatlanságról szóló álmoknak a háttérében – mivel lényegében erről szólnak –, valami, amit a következő, júniusi konferenciánkon fogunk megvizsgálni. Ez nem más, mint a Nagy Misztérium: a Halál misztériuma. Különösnek tűnhet, hogy az olyan emberek tevékenysége, mint Ian Wilmuté, számottevő jelentőséggel bír ebben az összefüggésben az emberiség jövőjére vonatkozóan. Habár Wilmut saját tudatossága ebben a tekintetben eléggé prózai, és legfőbb motivációja, hogy a lehető legtöbb szabadságot hozza létre annak érdekében, hogy a biotechnológiát pénzre váltsa, mégis, mélyebb erők működnek ezeken a kutatásokon keresztül, melyekben az életfolyamatokat akarják rögzíteni a fagyasztás révén. Megtanuljuk rögzíteni az időt. Az élőlények térbeli formákba rögzítődnek. Előre haladó fejlődésüket becsüntetik. Az idő megáll a számukra.

Ian Wilmut tudásával a halál-folyamatról a tetszhalál állapotában, valamint a képességével, amellyel sejtek anyagából részeket tud át-helyezni az egyik sejtbe a másikba, még nem jöhetett volna létre Dolly. Dolly megalkotásához szükség volt a Genézis ősi tudására is – a női princípiumra, mellyel a sejtosztódás megismerhetővé válik. Ezért került a képbe Keith Campbell.

Van egy betegség, amely majdnem járványszerű méreteket ölt napjainkban, amely éles kontraszttal mutatja az életfolyamatok rabul

ejtését: ez a rák. A rákban az életfolyamatok teljesen összekuszálódnak. Ahol a rák kialakul, ott eltűnnek a formák, és a növekedés a normál mérték fölé gyorsul. Rudolf Steiner a rákot ahrimáni megbetegedésnek nevezte, mivel alapvetően fájdalommentes (természetesen vannak fájdalmas formái) és egy egészen előrehaladott fázist érhet el, mielőtt felismernénk. A rák tanulmányozása adott Keith Campbellnek egy ideát, amely megdöntött néhány makacs félreértést a genetikában, és ezen idea képezte a kulcsát Dolly klónozásának.

Úgy gondolom, egyet fognak érteni, ha idézek néhány képet Campbell biográfiájából, amely nem hétköznapi és rendkívül érdekes. Campbell egy magkereskedő fia volt, így állandóan a magokat érintő kérdésekbe botlott, függetlenül attól, hogy azok állati vagy növényi magok voltak-e. Miután megúsza a vizsgáit az iskolában, egy kórházba ment dolgozni, ahol először egy általános, majd később egy magasabb állami bizonyítványt szerzett az orvosi laboratóriumi tudományok tárgykörében. Ez azt jelenti, hogy közvetlenül a gyakorlati munkába került, és szemtől szemben találta magát a betegségek sejtek szintjén megjelenő valóságával. A tanulmányai miatt otthagyta a kórházat, és a Queen Elizabeth College-ba ment, Londonba, ahol felvételt nyert a mikrobiológia szakra. A gyakorlati tapasztalatai nagy előnyt jelentettek itt a számára, és 1978-ban, huszonnégy éves korában diplomát szerzett. És most az élete egy olyan fordulatot vett, amely a témánk fényében lenyűgözően hat, hogy csak a legenyhébben fejezzem ki magamat.

Diplomája megszerzése utáni első levele Keith Campbellt keletre vezette... Shábába. Igen, valóban: Shábába – mai nevén Jemenbe, ahol a születés titkáról való káld misztérium bölcsességet megőrizték egészen az Újtestamentum idejéig. Campbell ott egy patológiai intézetben dolgozott, és szakmájához értékes tudást és betekintést szerzett. Amikor visszatért Angliába, kapott egy munkát, melyben a sussexi holland szilfa kór leküzdésében kellett segédkeznie. A holland szilfa kór egy bogarak által terjesztett gombás megbetegedés, mely teljesen elpusztítja a megfertőződött fákat. Keith Campbell feladata az volt, hogy azonosítsa a kezelendő fákat, valamint elkülönítse és megvédje azokat a fertőzéstől. Nos, amint azt bizonyára tudják, a szil a Merkúr bolygó fája. Ennek a szimbóluma, melyet Rudolf Steiner

adott meg – ott láthatják, a szilfa panellel borított falon lógó pecséten² – olyan, mint a hétszeres merkúr bot³, és amely a DNS kettős spiráljára emlékeztethet minket, illetve az Inas oszlopára a Rosslyn Kápolnában. Rafael-Merkúr a gyógyító, a bimbózó és rügyező éteri életfolyamat reprezentánsa.

Később Keith Campbell a surrey-i Marie Curie Intézetbe ment PhD ösztöndíjasként. Ott, miközben a három tanulmányi éve alatt a rákkutatás területén dolgozott, felfedezte, hogy az addig uralkodó nézet, miszerint a sejtfejlődés a sejtmagban lévő génállományban kódolt információ által irányított, téves. A munkái bebizonyították számára, hogy ez a determinista 'információ elmélet' nem illeszkedik a valósághoz. A tudományos dogma úgy tartotta, hogy egy embrió önmaga fejleszti ki speciális sejtjeit, melyek csontsejtekké, idegsejtekké, bőrsejtekké, stb. válnak. A differenciálódás a magzati lét alatt folytatódik, így mire egy gyermek megszületik, testének minden sejtje magas fokon és visszavonhatatlanul specializálttá válik. A specializálódást megfordíthatatlan folyamatnak tartották. Ám Campbell azt találta, hogy amikor egy tumor-sejt kialakul, például egy bőrsejtből, bármilyen sejt kialakítható belőle: körömsejtek, májsejtek, hajsejtek, stb. A bőrsejt specializálódása volt a kiindulási pontja annak, amit a tumor visszafordít – mindez visszaalakul egy egészen univerzális állapotba, amelyből a más típusú sejtek ki tudnak fejlődni egy látszólag véletlenszerű úton. Hogyan történhet ez meg?

Keith Campbell lépésről-lépésre kimutatta, hogy az addigi elmélet – amely úgy tekintett a sejt élő struktúrájára, mint amit lényegében a mag genetikai kódja határoz meg – alapvetően hibás. Úgy találta, hogy a gének külső behatásokkal "újra programozhatók", megváltoztathatók. Sőt, azt is gyanítani kezdte, hogy nem a gének a meghatározó elemei a sejt-folyamatoknak, hanem talán sokkal inkább csak válaszolnak a sejten kívülről érkező determináns behatásokra, mintegy visszatükrözik azokat. Azt találta, hogy a specializálódott sejt visszavezethető egy korábbi állapotába – ezt laboratóriumi körülmények között el is tudta érni –, és mindinkább meggyőződött (legalábbis alapelveiben), hogy minden sejt visszavezethető egészen a megtermékenyített petesejt állapotáig, amelyből potenciálisan minden más sejt kialakítható. Az ilyen sejtállapotot totipotens

állapotnak nevezik. Ez az az állapot, amelyet Rudolf Steiner "káosznak" nevezett, de ő mást értett ezen a kifejezésen, mint ahogy hétköznapi értelemben vesszük azt. Mi a káosz szót szabadon lebegőként, zavarosként értelmezzük, és gyakran olyan dolgok leírására alkalmazzuk, amelyek végtelenen rendezetlenek, vagy rendetlenül, összevissza egymásra vannak dobálva. Nem hiszem, hogy Steiner ezt értette rajta.

Amikor Rudolf Steiner megállapította, hogy a megtermékenyülés által a sejt a káosz állapotába kerül, úgy vélem, valami egészen másra hivatkozott, mint minden külső struktúrának az eltűnésére a citoplazmában és a sejtmagban. Megpróbálom leírni, mire gondolok. A mai mechanikában a káoszra úgy tekintenek, mint a meghatározott törvényszerűségek által irányított rendszerekben megjelenő véletlenszerű vagy megjósolhatatlan működésre. Vegyük például az inga legegyszerűbb formáját: egy valamilyen felfüggesztésen lógó követ. Ha meglökjük a követ, akkor az előre, majd visszafelé lendül ki. A fizika már régen leírta az összes törvényszerűséget, amely az inga lengésére vonatkozik, de azt lehetetlen meghatározni, hogy az milyen irányokat fog felvenni a lengés közben. Miért? Mert néhány megjósolhatatlan és kiszámíthatatlan tényező lép működésbe – néhány tényező, melyekre nem alkalmazhatóak a mechanika törvényszerűségei. A tudomány felfedezte, hogy a világ tele van kaotikus rendszerekkel.

Úgy vélem, Rudolf Steinernek a megtermékenyítés által a petesejtben létrejövő káosz állapotára vonatkozó megjegyzései hivatkoznak a fent említett tényre, miszerint a petesejt egy pillanatra teljes mértékben az előre megjósolhatatlan és kiszámíthatatlan tényezők hatása alá kerül, melyek nem magyarázhatók a biológiai rendszerek fizikai törvényszerűségeivel. Természetesen azok a tényezők, amelyek nem magyarázhatók a fizikai törvényekkel, nem véletlenszerűek – nem hiszem, hogy létezik egyáltalán véletlen –; ezek a tényezők szellemiek. A petesejt teljesen egy érzékfeletti tényező hatása alá kerül: a szellemi csíra hatása alá.

Keith Campbellt a ritmusok érdekelték, mind a biológiai, mind pedig a zenei ritmusok – szabad idejében dobolt. A Roslin Intézetbe egy részletes gyakorlati tudást vitt magával a sejtosztódás életritmusról, és egy olyan megközelítést, amely mentes volt attól a meghatározott nézettől, mely azt tartotta, hogy a sejtet

a saját genetikai kódja irányítja. Ian Wilmutot megismertette annak módszerével, hogy hogyan lehet egy specializálódott sejtet visszavezetni egy sokkal potensebb állapotba – az univerzális állapotba. Kivételes gyakorlati tapasztalatai révén képessé vált, talán a területet érintő legmagasabb szinten, a sejtosztódás irányítására. Wilmut nyugati tudományához a tetszhalál állapotáról és a halálról, hozzáadta a kelet tudományát a sejt ritmusáról és életéről. Wilmut önmaga jelentette ki, hogy ez volt a hiányzó láncszem a klónozáshoz. Ők ketten együtt klónozták Dollyt.

Kedves barátaim, ha ezeket a dolgokat csak önmagukban tekintjük, talán arra a véleményre jutunk, hogy hiszen amit itt elmondtam, csodálatos és nagyszerű. Ám sajnos, ennek éppen az ellenkezője igaz. A kutatásba a női elemet nem lett volna szabad bevezetni. Sokkal inkább, mint bárhol máshol, a Roslinban (Rosslyn) folyó kutatásoknak a jövőre kellett volna irányulniuk, harmonikus együttműködésben a fejlődéssel, melynek során a női nem teljesen eltűnik. Amint azt említettem önöknek, Dollynak nem volt apja, csak anyja. Okkult értelemben ez a világkarma megerőszkolását jelenti. Természetesen az emberekben még nem ébredt fel a gyanú ebből a szempontból, de ez nem változtat a tényeken. A szellemtudomány nézőpontjából tekintve úgy vélem, hogy Dolly klónozása nem az emberiség megfelelő jövője felé tett lépés, hanem a háború deklarálása volt.

Még sok minden lenne elmondható ezekről a dolgokról. Az idő sajnos nem teszi lehetővé, hogy minden szempontot figyelembe vegyünk, így Önökre bízom, hogy kiegészítsék a kép hiányzó részeit.

Jegyzetek:

1. A Skót Memphis-Misraim rítusokat Rudolf Steiner adoptálta az 1904-ben alapított ezoterikus iskola bázisaként. Az első rituális szövegeket O alkotta össze, a rítus pedig kifejezetten a Misraim kultusz szerint volt kijelölve.
2. Utalás a konferenciának helyt adó terem egyik falára (a ford. megjegyzése)
3. Az orvos szimbóluma: egy két hajtásban végződő pálca, vagy olajág, melyre két egymással szembe néző kígyó tekeredik fel ellenkező irányból indulva.

Frisch Mihály

UTÓSZÓ PAUL EMBERSON ELŐADÁS SOROZATÁHOZ

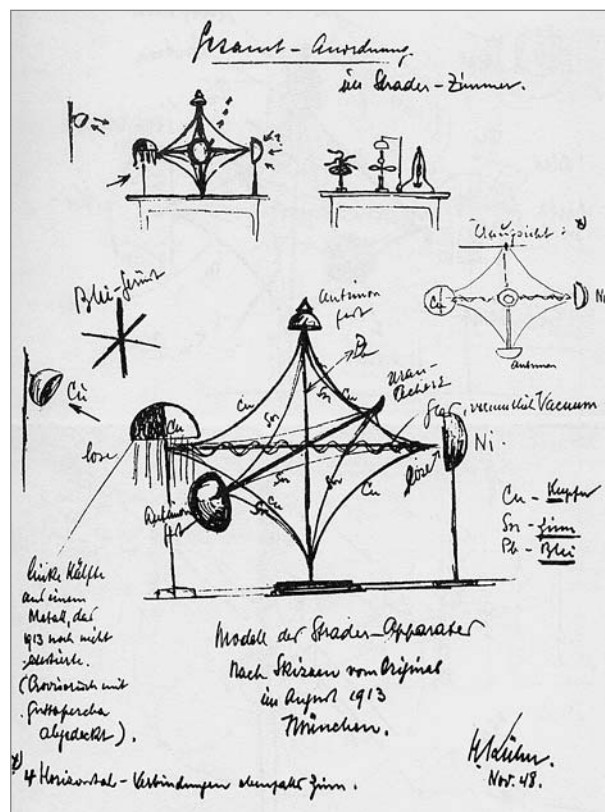
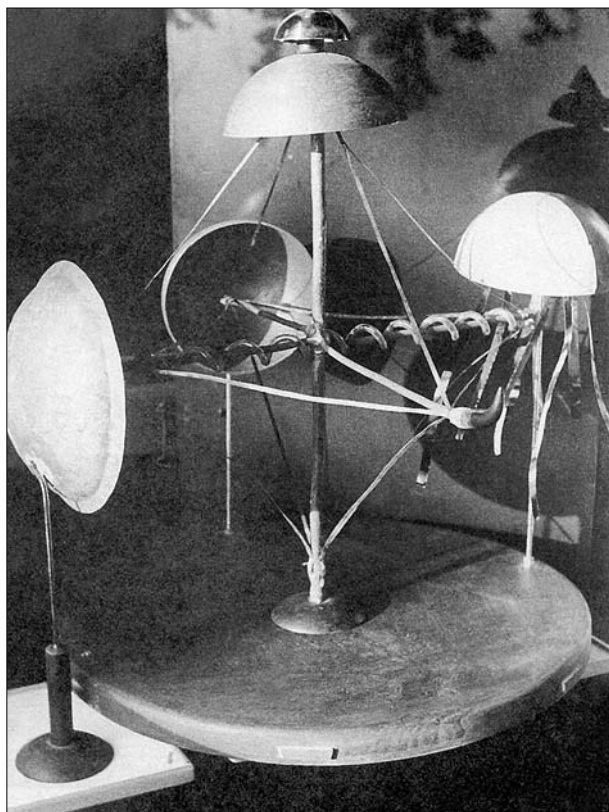
Egy év telt el az első és a mostani, negyedik rész közlése között. Az első rész közlése előtti bevezetőben említettem meg azt az akkor, és még mind a mai napig meg nem erősített hírt, hogy valahol (talán Jeruzsálemben) valamikor (talán karácsony második napján) megszületett az első klónozott ember (talán a második is).

Mi történt azóta?

Megtudtuk, hogy már 1999-ben a Roslin Kutatóintézetben észlelték, hogy Dolly szervezetének sejtjei a természetes úton nemzett egyedek sejtjeinél gyorsabban öregednek, és megtudtuk – egy kis késéssel – hogy 2003. februárjában tüdőbetegségben meghalt az állat. 2004. január 17-én Londonban egy ciprusi születésű angol orvos bejelentette, hogy egy férfi bőrsejtjéből származó 4 sejtes állapotú embriót ültettek egy 35 éves nőbe. Panos Zavos, a klónozást végző orvos a sajtótájékoztatón arról beszélt, hogy a klón technika további alkalmazását is tervezi, miszerint egy-egy embriót a fejlődés korai szakaszában kettéválasztanak, egyik félből rendes magzat fejlődne ki az anya méhében, a másikat azonban lefagyasztanák, és gyógyító célú őssejt-forrásként használnák.

Ha elolvastuk, és végiggondoltuk Emberson előadásait, akkor talán tisztábban látjuk, hogy bár sok szörnyűséget meg fogunk még élni a klónozási technika kifejlesztése során, de nem ez a legrosszabb. Sőt feltehetőleg a technika javulni fog, és sok-sok kudarc árán az ember meg fog valamit ismerni – mégha egyféle materialista módon – a születésről, a szellemi világ titkairól. De ugyanakkor a folyamat legmélyén valami olyan rejtezkedik, amely a világkarmát, az emberiség fejlődésének alapvető irányát változtatja meg.

Látnunk kell, hogy a harc ezért folyik. A biotechnológia, a klónozás kutatása, fejlesztése nem akadályozható meg – mégha napjainkban néhány kormány, így a Bush-kormány is megkísérli azt. Mi az amit megtehetünk? Megtehetjük, hogy a szellemtudomány kutatási eredményei alapján átvilágítjuk korunk eseményeinek és az emberiség nagyon távoli jövőjét is felölelő fejlődésének az összefüggéseit. Egy új rátekintési móddal kell a világot befogadnunk ahhoz, hogy megértsük a technológia fejlődését – így a géntechnológiát, a számítógépet, a jövő gépemberét – vagy a kelet-nyugat között most is folyó III. világháborút.

Tóth Márk

LÁTOGATÓBAN AZ ANTRO-TECH INTÉZETNÉL

Több éve dolgozom Paul Emberson műveinek a fordításán. Lapunkban az elmúlt évben, folytatásokban megjelentetett könyv már a második a szerző műveinek sorában, mely kiadásra került az angol, német és francia nyelvterületeken. A szerző különös gondolataival, szokatlan témafelvetésével való első találkozásom is már meggyőzött arról, hogy valami olyan dologgal állok szemben, ami, talán nem túlzás ezt állítani, egyedülálló az antropológiai irodalomban.

Munkámat sokáig úgy végeztem, hogy teljesen elfogulatlanul próbáltam az előttem mondatról mondatra felvilágító tartalomra rátekinteni, és megkíséreltem elfogulatlan maradni a néha idegen, néha lenyűgöző gondolatok olvastán. Ez a belső attitűd alapvetően fontos bármely szellemtudományos mű olvasásakor, de különösen ügyelni kell rá, ha olyan, napjainkban kissé talán túlságosan is mindennaposá vált témákról esik szó, mint a modern technológia, vagy például a klónozás. Paul Emberson pedig ezeket a területeket vizsgálja, kutatja, mégpedig az általam eddig megismert, modern antropológus szerzőkhöz viszonyítva a lehető legmélyebb szellemtudományos felkészültséggel.

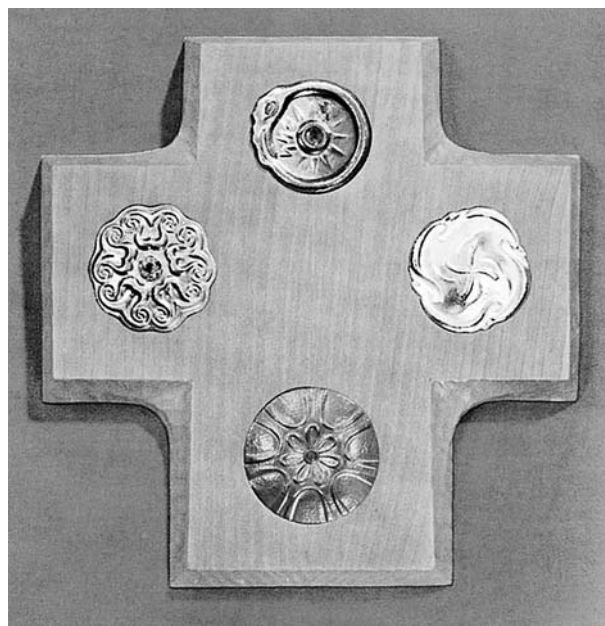
Csak egy bizonyos idő elteltével, miután már némi áttekintés birtokába kerültem a szerző műveit illetően, ismertem fel azok igazi jelentőségét (talán ugyanez az élmény alakult ki néhány olvasónkban is, miután most megismerték Paul Emberson általunk publikált könyvének befejező részét). Felismertem, hogy olyan művekről van szó, melyek igaz szellemi kontinuitásba ágyazva jelenítenek meg egy, a korunk számára rendkívüli jelentőséggel bíró szellemtudományos kutatómunkát. Természetes, hogy ilyenkor kérdések jelennek meg az emberben: Milyen kutatómunka áll az ilyen művek háttérében? Hogyan dolgoznak egy ilyen kutatóintézetben? Milyen maga a szerző? Stb.

Így érthető, hogy nagy örömet jelentett a számomra, amikor lehetőségem nyílt, hogy személyesen is betekintsek a Paul Emberson által vezetett ANTRO-TECH Intézet munkájába.

A tavalyi év őszén került megrendezésre az ANTRO-TECH Intézet éves rendezésére, konferenciája a skóciai Tobermoryban, melyen alkalmam volt részt venni. A konferenciának a Strader címet adták, utalásként Rudolf Steiner misztériumdrámáinak egyik szereplőjére. A misztériumdrámákban Strader alakja egészen különös szerepet tölt be. Az első drámában még mellékszereplőként jelenik meg, majd a többi drámában fokozatosan a történet főszereplőjévé válik, találmánya a történet centrumába helyeződik.

A konferencián Strader történetét, mint szimbólumot kötöttük össze a modern technológia újkori történetével, és a konferencia vezetője elénk tárta ennek a történetnek az összefüggéseit a szellemtudományos megismerési úttal és bizonyos értelemben az emberiség sorsával.

A konferencia öt napig tartott. A különböző programok reggeltől, egészen a késő esti órákig tartottak. Minden nap Paul Emberson kb. két órás előadásával kezdődött. Rövid kávészünet után lehetőségünk volt, hogy egyrészt megbeszéljük az előadásokon elhangzottakat, másrészt ilyenkor számoltak be tevékenységükről, illetve mutatták be azt gyakorlati példákon keresztül az intézet kutatói. Végezetül a délutáni közös munkánk előkészítésével zártuk a délelőttöt.

Kora délután közös színpadi munkával folytattuk a munkánkat. Rudolf Steiner misztériumdrámáiból vittünk színpadra színeket, melyeket Paul Emberson válogatott ki, és amelyek belső összefüggésben voltak az általa tartott előadások tartalmával. Az előadások és a színpadi munka szervesen kapcsolódtak egymáshoz, azok összefüggésében állt össze a konferencia tartalma egésze.

A színrevitelhez rendelkezésünkre állt Tobermory művészeti centrumának a színháza (egy kb. hétszáz lelkes falucskáról van szó!). A színpadi munkát Emberson úr a lehető legkomolyabban vette, minden apró részletére nagy gondot fordított, a szereplők kiválogatásától kezdve, azon át, hogy melyik szereplő milyen ruhát viseljen (előre elkészített jelmezeink voltak), milyen kiejtéssel, hanghordozással mondjon bizonyos szavakat, mondatokat, egészen addig, hogy hogyan legyen megvilágítva a színpad az egyes jeleneteknél (néha hosszú percekig állították be a megfelelő színárnyalatot).

A különböző színekhez Emberson úr zenét is írt, melyet az intézet munkatársai adtak elő hangszereiken. Az ANTRO-TECH Intézet munkájában nagy hangsúlyt kap a zene. Szinte minden intézeti munkatárs, jól-rosszul, játszik valamilyen hangszeren. Az, ami számunkra zeneként megnyilvánul, mély összefüggésben van mindazzal, ami láthatatlan létesítő erőként áthatja a világunkat. A zenei hangokat hordozó fizikai rezgések, melyeket mérni lehet, csak végső kicsapódásai valami magasabb rendű mögöttes világnak. A zene bizonyos értelemben kaput jelent a magasabb világok felé. Ezért tartotta fontosnak Emberson úr, amint azt kifejtette a számunkra, hogy a színpadi munkánkba a megfelelő zenei elemet is beemelje.

Drámajátékunk fénypontja volt, amikor az egyik színben színpadra került az eredeti misztériumdráma-előadásokon is szereplő strádergép élethű, Emberson úr által legyártott modellje. Az előadás után Emberson úr részletesen bemutatta a gép felépítését, és utalt magának a gépnek a jelentőségére, mind a drámában, mind pedig az emberiség történetében.

A napot minden esetben Emberson úr egy-egy újabb előadása zárta, melyek belenyúltak az

éjszakába. A legtöbb esetben már éjfél volt, mire ágyba kerültünk. Az igen szoros programbeosztásunk ellenére, talán egy alkalmat leszámítva, soha nem késett el senki egyetlen eseményről sem, ami, ha a hazai tapasztalatainkkal egybevetjük, valami képet adhat a konferencián folyó munka intenzitásáról. Úgynevezett "barátkozós" programokra egyáltalán nem került sor, mégis, tapasztalatom szerint, a konferencia végére a külsőségekben szinte egyáltalán meg nem jelenő, ám, ha szabad ezt mondanom, egy érzékelhető, erős szellemi kötelék alakult ki közöttünk, résztvevők között. A konferencia munkájában szinte minden résztvevő a lehető legaktívabban (sajnos, nem találok megfelelőbb szót erre) vett részt, anélkül, hogy bárkinek a szereplése túlhangsúlyossá, tolakodóvá vált volna. A beszélgetéseink során nem voltak olyan kérdések, amelyeket csak magáért a kérdés kedvéért tettek volna fel, de sok igaz, lényegbevágó kérdés vetődött fel. Ugyanakkor nem hiszem, hogy ezen az eseményen "jobb" emberek jelentek volna meg, mint más időben, más helyeken és más rendezvényeken. Egyszerűen, volt valami a konferencia légkörében, ami mássá tette azt.

A konferencia helyszínéül szolgáló falucska, Tobermory, bátran mondhatom, a világ háta mögött (két repülővel, egy vonattal, egy hajóval és két busszal jutottam oda...), Skócia nyugati partjainál fekvő, Mull sziget északi oldalán fekszik. Ennek a szigetnek a déli partjainál található Iona, a régi kelta beavatási centrum. Természetesen a konferencia egyes résztvevőiben felmerült annak a lehetősége, hogy e miatt tették ide az intézet kihelyezett kutatóállomását. Ám Emberson úr erről a kérdéstről úgy nyilatkozott, hogy Iona inkább akadálya volt a tevékenységüknek, mint segítője, lévén a centrum közelében még a mai napig erősen hatnak az ott történt múltbeli események erői. Tobermoryra azért esett a választásuk, mert itt rezgésekkel kapcsolatos kutatásokat végeznek, melyeket csak olyan vidéken folytathatnak zavartalanul, ahol a lehető legnagyobb mértékben ki lehet zárni az elektromágneses sugárzásokat. Tehát az intézet célja nem a világtól való elszigetelődés volt, sőt!

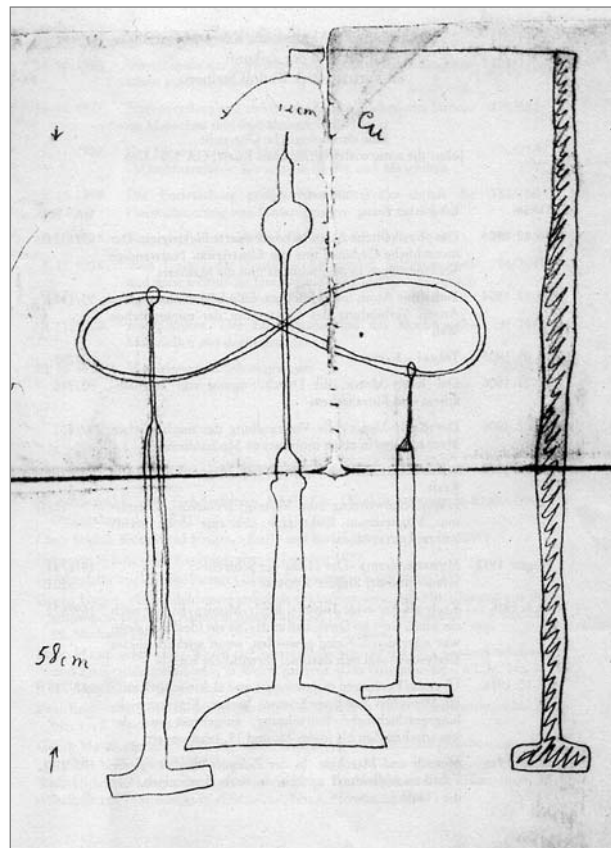
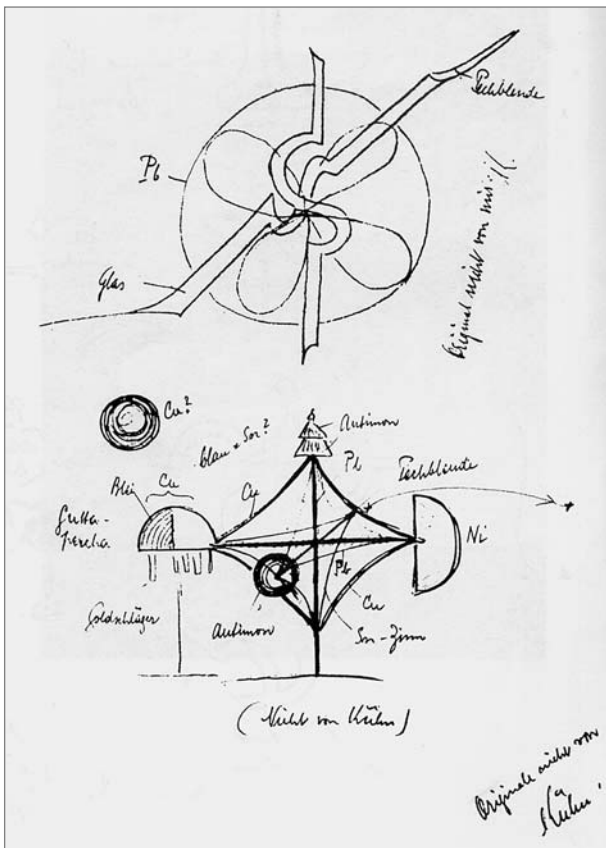
Végül még pár szót kell mondanom az előadóról. Ez nem könnyű feladat, mivel külsőséges dolgokról nincs szándékomban beszélni, az egyéb benyomásaimat pedig nehéz szavakkal kifejezni.

Képzelnék el egy igazi "művészkarakterű" ötvenes férfit, amint tökéletes komolysággal áll egy hatalmas, modern esztergapad mellett, és arról egy egészen különleges szeretettel beszél, sugározva azt, hogy nem csak mondanivalója van erről a gépmonstrumról, hanem dolgozni is tud vele. Az intézet egy rendkívül jól felszerelt gépgyártó műhelyt tart fenn a falucskában, mely a kutatómunka mellett részben szolgáltatói tevékenységet is végez a környékbeli farmerek, cégek és magánszemélyek részére. Ugyan a műhelyt egy mérnök irányítja, de úgy tűnt, az intézet dolgozói közül sokan egészen otthonosan mozognak a gépek között. Minden gép gondosan le volt tisztítva, szinte újszerű állapotban álltak a pormentesen lefedett műhelyben, pedig a legfiatalabb is már legalább húszéves volt. Amikor megtekintettük a műhelyt, kicsit az volt az érzésem, mintha ezeket a gépeket úgy tartanák, mint mások a háziállataikat. És valóban, Emberson úr olyan szeretettel beszélt ezekről a gépekről, mint más a kedvenc

kutyájáról vagy macskájáról.

E mellé a kép mellé nehéz beilleszteni Paul Emberson, a komponistát, akik gyönyörűen, érzéssel és hibátlanul kísérte színpadi játékunkat a zongorán. Két olyan hihetetlenül ellentétes világ, mint a legmagasabb rendű zenei praxis és a szinte legnagyobb precizitású gépipari tevékenység hangolódik össze az intézet munkájában. Mindkét világ teljesen eltérő emberi képességeket igényel és fejleszt. Talán ennek a két világnak a polaritását egymással harmóniába hozó szellemtudományos kutatómunka teszi különlegessé az itt dolgozó emberek, és köztük természetesen Paul Emberson lényét is. Emberson úr együttlétünk alatt minduntalan meglepett a rá jellemző koncentrált szellemi jelenléte és hatalmas tudása mellett megjelenő, teljesen természetes szerénységével. Talán az lesz a legszemléletesebb, ha idézem a konferencia végén elhangzott mondatait:

"Én Rudolf Steiner tanítványa vagyok. Ami ezen a konferencián elhangzott, az legnagyobb-részt, hangsúlyozom, döntő részében abból született, amit Rudolf Steiner elmondott, és én megértettem. A megmaradó csekély rész abból adódik, amit jómagam kutattam fel."

TASNÁDI KRISZTA

ÖSSZEFOGLALÓ PETER M. SCHNELLEL,

A SOFTWARE AG ALAPÍTVÁNY VEZETŐJÉVEL KÉSZÍTETT INTERJÚRÓL

(a die Drei 4\03 számában megjelent cikk alapján)

Peter M. Schnell az 1950-es évek végén, az akkor kezdődő számítástechnika úttörői közé tartozott. Fiatal kora óta foglalkoztatta a kombinatorika, 16 éves korában megalapította a darmstadti Go klubbot. A Go a kombinatorikán alapuló japán társasjáték, melyben Schnell mesteri fokozatig jutott. 1969-ben az ADABAS adatbank-rendszert dolgozta ki programozóként, és ezzel egyben lerakta a Software AG alapjait. A cég már az 1970-es években nemzetközi szintű üzleti tevékenységet folytatott és 1972-ben egy amerikai partnerrel létrehozta a Software AG of North America-t. A vállalat folyamatosan növekedett, és 3500 dolgozót foglalkoztató, 80 országban leányvállalatok útján tevékenykedő konszernné fejlődött.

1992-ben hozta létre Schnell úr a Software AG Alapítványt, amelybe a cég részvényeinek 98%-át vitte be. 1999-ben, a német tőzsdekrach idején, az Alapítvány a részvények több mint felét eladta a befektetőknek. Az Alapítvány több mint 30%-át birtokolja ma a cég részvényeinek, így a legnagyobb részvényes. Ez relatív biztonságot jelent a cégnek az ellenséges felvásárlással szemben.

Ma az Alapítvány Németország tíz legnagyobb alapítványa közé tartozik, és hozzávetőleg 65%-ban antropozófiai irányultságú kezdeményezéseket és intézményeket támogat, évi 25 millió Euroval. Évente több mint 300 projektet követnek az Alapítvány dolgozói. Jelenleg 20 munkatárs dolgozik a székhelyen, Darmstadtban. Általában úton vannak a támogatott intézményeknél és projekteknél, melyek alakulását folyamatosan nyomon követik, és szükség esetén tanácsokkal is segítik. Arra a kérdésre, hogy hogyan választotta ki a munkatársait, Schnell úr azt válaszolja: Hát, úgy rájuk találtam, és jó ideje már nincs is semmilyen személyi változás. Ez egy sorsközösség, itt az emberek összetalálkoztak, hogy tevékenységüket közösen fejtsék ki. Kiváló szaktudással és nagy tapasztalattal bíró emberek, és itt tovább iskolázzuk tudásukat. Az egymás közötti beszélgetéseink is egyfajta iskolázás.

Schnell úr saját vállalkozói tevékenységét egyfajta előkészületnek tekinti az alapítványi munkához, illetve a vállalkozás pénze tette egyáltalán lehetővé annak létrejöttét. Az alapítványi tevékenység konzekvens és sorsszerű folytatása a megelőző munkának. Maga a vállalat, a Software AG nem abból az érdekből született, hogy sok pénzt keressek – meséli Schnell úr – hanem egy eszméből, egy technikai ideából keletkezett. Már a kezdetektől, 1969-től, szinte hierarchia mentesen folyt a cégnél a munka, fontos volt, hogy minden egyes embernek szabad kibontakozási tere legyen. A cég növekedésével áttekinthető egységeket kellett létrehozni, melyekben az egyes ember még látható marad. Minden egyes egységnek szüksége van egy fejre. De ezeket a fejeket nagyon nehéz megtalálni. A legtöbbször azt lehet hallani: én nagyon jó második ember vagyok. Senki sem akar elől állni, ugyanis, ha valaki elől áll, akkor nagyon hamar megmutatkozik, hogy milyen szellemiség gyermeke. Egy cég vezetője alapvető hatást gyakorol a cég szellemiségére. Mielőtt Schnell

úr megvált volna a vállalatvezetéstől, utódot kellett találnia. Meg is találta a megfelelő embert, aki azonban nagyon más módon, erősen teljesítményorientáltan dolgozik. Alapvetően megváltoztatja a cég karakterét az, ha a vezető csak az adott időszak teljesítményeinek elérésére koncentrál. Schnell urat idézve: Teljes szabadságban döntöttem úgy, hogy nem fogok beavatkozni. Felügyelőbizottsági tag sem lettem. Világos és egyértelmű választóvonalat húztam. Ebben az esetben meg kell engednem, hogy az új vezető átformálja a céget. Ez egy akarati döntés a részemről. Továbbléptem, már mással foglalkozom, az Alapítvánnyal. Azt mondtam magamnak: a sors ezeket az értékeket adta a kezembe. A pénzt nem azért kaptam, hogy vegyek egy szigetet a Karib-tengeren, és ott partikat adjak, hanem ez egy nagyon súlyos felelősség. A pénzt nem én kerestem, hanem három és fél ezer munkatárs gazdálkodta ki a cégben. De a felelősség érte az enyém. Értelmesen bánok a pénzzel, amit a sors a kezembe tett, ha olyan folyamatokat támogatok, amelyek a jövőre irányuló gyógyító impulzusokat hordoznak. Az alapítványi eszmében nagy feladatok rejlenek. Az alapítványnak nem az a dolga, hogy előre kigondolt helyzeteket vagy állapotokat hozzon létre, hanem hogy gyógyító folyamatokat támogasson. Persze kérdés, mit tekintünk gyógyítónak? A gyógyító az, ha valami jobba válik. De mi a jobb mértéke? Tekinthesem jobbnak azt, ha az emberek csak napi 2 órát dolgoznak, és a fennmaradó időt a tv előtt töltik vagy rockkoncertre járnak. Látható, hogy milyen elmagányosodáshoz vezet ez az életforma. Ezért elengedhetetlenül fontos az a lépés, amely a közösségek formálásához vezet. Teljesen szabad résztvevőkből álló közösségeknek kell létrejönniük. Ezt a formát még meg kell találni. A gyógyító impulzusoknak azt kell eredményezniük, hogy az egyes ember megtapasztalja:

a közösségalkotás során egy saját, egyéni fejlődési fokozaton megy keresztül. Olyan kezdeményezéseket támogatunk, amelyekben ilyen új közösségek létrehozása válik lehetővé. Például: biodinamikus gazdaság, gyógypedagógia, szabad iskolák.

Az Alapítványt bemutató füzetben a következő áll:

"Az ajándékozás azt követeli saját magunktól, hogy egy projekt vagy egy embercsoport sorsával lelkileg összekössük magunkat." Amennyiben úgy foglalkozunk egy projekttel, ahogy azt mi tesszük, akkor részesei vagyunk egy sor gondolatnak, érzésnek és tevékenységnek, amelyek a projektből kiindulva, embereken keresztül a világban hatnak, és valóságot teremtenek. Minden ilyen projekten keresztül a világ kicsit megváltozik. Ez karmát teremt, ami minket is beköt.

Schnell úr a következőt írja:

"Pénzt keresni, (pl. termelés, kereskedelem vagy szolgáltatás útján) vagy pénzt csinálni (pl. tőzsdei spekulációval) relatív egyszerű. Ezzel szemben nagyobb pénzösszegeket értelmesen kiadni nehéz." Az emberek zöme ezt pontosan fordítva gondolja. Persze a nagystílű (nagy összegű) pénzkereset nem egyszerűen akarati döntés, hanem a sors kérdése is. De, ha nem mohóságból cselekszünk, hanem világos tudattal egy értelmes idea szerint tevékenykedünk, akkor szinte automatikusan elegendő pénzt keresünk. A tőzsdei pénzcsinálás, vagy egyéb spekulációk már erőteljesebben az ösztönök és a vágyak által vezéreltek. A pénzköltés nem nehéz, ha közben saját vágyaink és igényeink kielégítését tartjuk szem előtt. De én nem erre gondolok, hanem az értelmes, másokért történő pénzkidadásra. A nehézség benne az, hogy a pénzzel sok kárt is lehet okozni. Egy kérelem esetén nagyon alaposan kell megvizsgálni, hogy mekkora az a támogatási összeg, ami nem öli meg a szociális impulzust, nem akadályozza egy embercsoport közösségteremtését, és nem viszi félre a fennkölt célokat.

Az Alapítványhoz a legkülönbözőbb céllal fordulnak. Van, aki kérelmező. Van, aki arrogánsan követel: na, gyertek elő azzal a pénzzel! A harmadik nem követel semmit, egy ideával érkezik. A negyedik pedig egy kérdéssel jön. Sok ember nem is a pénz miatt érkezik, hanem egy kérdést szeretne megbeszélni. 1999 óta működik az Alapítvány szervezett formában, és azóta észleljük, hogy egyre nő az igény

a tanácsadásra. Ott, ahol megjelenik egy szociális impulzus, gyakran alapvető tudatlanság mutatkozik, akár egyszerű jogi, vagy gazdasági kérdésekben. A szociális impulzust hordozók, általában aranyszívű emberek, magas ideálokkal, de gyakorlati és pénzügyi kérdésekben nagyon járatlanok. Vannak olyan emberek, akik anyagilag tönkrementek, és nem is tudnak róla. Ezért segíteni kell, mind a szervezési feladatokban, mind a tudatosításban. Tudatosítani kell, hogy hogyan is képesek az emberek közösen bizonyos feladatokat megoldani. Sok antropozófiai intézményben súlyos szociális problémák vannak, mivel a felébredés folyamatában az első, ami kivirágzik, az az egoizmus. Ezt a tudatba kell emelni, különben nem lehet legyőzni és uralni. Ha ez nem történik meg, akkor a jól ismert kaotikus állapotok jönnek létre.

Kérdés: Előfordul-e, hogy az Alapítvány egyes embereket támogat, akiknek egyénileg közhasznú a tevékenysége? Tehát, nem egy projektet, hanem az individuális embert támogatja?

Válasz: Tapasztalatom szerint, ezt csak nagyon kevés ember viseli el. Van, akire ez a fajta támogatás ösztönzően hat, egy másikra pedig bénítóan. A gazdasági kényszer fontos, és szinte szükséges regulátor, megakadályozza, hogy az emberek elszálljanak. Az embernek az élet mindhárom területében benne kell állnia. Tehát, nem csak a szellemi életben, hanem a jogi és gazdasági életben is benne kell állnia tevékenységeivel. Ugyanakkor nagyon nehéz találni valakit, aki képes egy ajándékot elfogadni. Vagy kötelezve érzi magát a viszonzásra, vagy természetesnek találja, és követelővé válik, még többre tart igényt.

Kérdés: Átveheti-e az alapítvány a bank szerepét?

Válasz: Elméletileg igen. A finanszírozás közvetítő szerep. De az alapítványok feladata nem a közvetítés, hanem, hogy valami újat teremtsenek. Gondolat-műhelyeknek is nevezhetném őket. Azt tudom a mai gazdasági életben elképzelni, hogy az alapítványok olyan kutatásokat finanszíroznak, melyek egy átlagos cég számára túl kockázatosak, és az eredmény kevéssé kiszámítható. Ezért a fejlesztéshez nem kapcsolódó, valódi alap kutatások alig történnek.

Végezetül álljon itt Schnell úr néhány alapítványtól független gondolata:

Ha az ember az antropozófiát valóban befogadja, és bensővé teszi (nem csak kedves,

intellektuális és kötelezettségektől mentes tevékenységnek tartja), akkor először az illúzióit veszíti el. Meglátja, hogy manapság az emberek milyen hatalmas illúzióknak vannak alávetve, mint például a hiúság. Azt is fel kell ismerni, hogy minden Euro, amit saját szükségleteink kielégítésére költünk, nagyrészt kárba vész, hiszen a világot nem viszi előbbre.

Einstein mondta egyszer, hogy egy problémát nem tudunk azon a gondolkodási úton megoldani, amely gondolkodási út azt létrehozta. Így a jelenkor problémáit sem fogjuk tudni ugyanazzal a materialista társadalom és természettudománnyal megoldani, amely azokat kitermelte. A tudomány átláthatóságot teremtett a hittel és a mítosszal szemben, ennek eredményeként azonban mindent csak halottan tudunk gondolni. Ez a fajta gondolkodás eredményezi a természetelattit: a technikát. Nagyon veszélyes, ha ez a gondolkodás aztán az elevenbe hatol be.

Az legsarkalatosabb lépés, hogy a mai ember felismerje a szellemi világ valóságát. Ez a legcentrálisabb kérdés, amivel a kultúrának dűlőre kell jutnia, ugyanis sok mai probléma szinte automatikusan megoldódik, ha ezt a felismerést sikerül megtenni. Persze fontos, hogy mindez ne csak elméleti szinten történjen, hanem bensővé váljon. A valódi bensővé tétel együtt jár az önismerettel, az ember önmagára ismerésével. Semmit sem ér, ha valaki mindent tud, csak saját magára nem tekinti ezeket érvényesnek.

Ha átlátjuk, hogy milyen feladatok állnak ma az emberiség előtt, és a jövőben milyen fejlődési lépéseket kell megtenni – miközben mindez az ember szabadságába van állítva, megvalósítja-e vagy sem – velőig hatol a felismerés. Az emberek régen is sok butaságot csináltak, de magas szellemi lények vezetése alatt álltak, akik mindig gondoskodtak arról, hogy nagy kisiklás azért ne történjen. Ez a fajta vezetés ma jóval kisebb.

Az antropozófiával való foglalkozás csak akkor ér valamit, ha a gyakorlati életre alkalmazzuk. Mindenütt azt látjuk: ez a valóság, a világ így működik. Van, ahol ezek a lények hatnak, van, ahol nem hatnak, és van, ahol a felelősség van: az emberi szabadság kicsiny területe. Az embert alapvetően az ösztönei és a külvilágból származó keretfeltételek határozzák meg, de létezik egy tér, ahol szabadon dönthet. Gyönyörű szép ezt felismerni.

Ernst-Michael Kranich

A NÖVÉNYEK, MINT A LELKISÉG KÉPEI (Egy fiziognómiai természetismeret vázlata)*

A TULIPÁN

Alig van olyan tavaszi virág, amely annyira ismert lenne, mint a tulipán. Kertjeinkben, parkjainkban hatalmas ragyogó virágai áprilisban és májusban díszlenek. Közvetlenül a tavasz kezdetével törnek ki levelei a talajból. A levélkezdemény gyorsan növekszik fölfelé. A levelek között megjelenik a zöld virágkezdemény, amely a növény szárát húzza fölfelé. A melegebb napokon azután ez a zöld bimbó látványosan ragyogó piros, sárga és fehér virágokká változik át. A levél- és virágkezdemény már az előző évben létrejött a hagymában, ebben a hatalmas megduzzadt rügyben. Képzve a hagyma belsejéből a naponta növekvő Nap hatására kifejlődnek, és a tavasz csúcspontjaként megjelennek az életteli, zöld levelek és a friss, ragyogó virágok.

A tulipán egyébként nem igazán hasonlít más tavaszi hagymás növényekhez, mint például a csillagvirághoz vagy sármához. Levelei és virága feltűnően nagyok. Ez arra emlékeztet, hogy a tulipán tulajdonképpen egy idegen növény. Csak a XVI. században jött Közép-Európába Bulgáriából. A Tulipa nemzetség és különböző fajtáinak hazája Dél-Európa és a mérsékelt égövi ázsiai területek. Így a pompás tulipánunk (*Tulipa gesneriana*) egy délebbi tavaszról származik. A kis erdei tulipánok (*Tulipa silvestris*) is, amelyeket az ember néha a gyümölcsösben, parkokban és szőlőskertekben talál, a XVI. században a Földközi-tenger vidékéről kerültek be tájainkra.

Mindenki, aki megfigyel a tulipánt, feltűnő a növény egyszerű alakja. A hajtásban csak néhány levél fejlődik ki. Levélfelület levélnyel nélkül közvetlenül a szárból szökken elő. A szárral való szoros kapcsolat abban is kifejezésre jut, hogy a levelek nem körkörösén jelennek meg (a száron), hanem fölfelé igyekeznek. A levélfelületen hiányzik a belső kiterjedés gesztusa; a levélereinek ívszerű elrendezése miatt, mint a többi hagymás növénynek, van egy magába zárt struktúrája. Különösen az első levelek ölelik át szorosan levélalapjukkal a szárát. Legerősebben azonban a hagyma belsejében lévő pikkelyleveleknél jelenik meg ez az átölelő gesztus. A kevés lomblevél miatt ez

aztán valamennyire lecseng a hajtásban. Így a hajtás összességében nézve egy olyan képződményre hasonlít, amely a kifejlődés kezdetén áll. Ez vonatkozik a virágzásra is. Normális esetben a növények virágtartományára virágzattá fejlődik. A legtöbb hagymás növénynél egyszerű fürtös virágzat keletkezik. A tulipánnál viszont csak a végvirág fejlődik ki. A virág szirmlevelei egyszerűek, mint minden más liliomféléknél. A virágtakaró levelek formájukban nagyon gyakran hasonlítanak a hajtás zöld leveleire.

A virágok formája viszont nagy hatással van az emberre. A hat szirmlevél egy széles, mély belső tere fog közre, amely teljességében fölfelé irányul. A hűvösebb napokon bezárulnak, a melegebb időben kinyílnak. Eközben a virágszirmok hosszabbá válnak. Így a virág egyre intenzívebben a fönti világ felé, a távoliba irányul. A mély virágkehely belsejében rejlik a porzó és a termő. A porzó porzószála rövid és érdes, a magkezdemény bibeszál nélkül közvetlenül a bibébe megy át.

A tulipán egész fejlődésében egy átmenet fejeződik ki. Télen az élet a rügyben koncentrálódik, ez azt jelenti, hogy kivonja magát a világ körforgásának összefüggéséből. Ez a téli állapot még akkor is megmarad, amikor tavasszal kifejlődik belőle a hajtás és a virág. A rügyszerű, visszafogott jellegből az egész növényen megfigyelhető mindez a viráig bezárólag. Így létrejön egy gesztus, amellyel a tulipán esetében találkozunk: felfelé törekvés a fény, a távoli felé.

Mindez rokonságot mutat a krókusszal. A krókusz is úgy néz ki, mint a kifejlődés kezdetén álló növény. Ő is a távoli felé fordul. Csak mindez még inkább visszafogottan jelenik meg. Csírája nagymértékben a sarjhagymában koncentrálódik. A levelek és a virágok keskeny csöként jönnek ki a földből. A virágokban csak három porzó képződik. Ezzel szemben a tulipánban a növényképződés inkább kifelé, a Nap felé törekszik.

A tulipánra jellemző a környezetével való visszafogott kapcsolat, intenzív fölfelé törekvés, amely a virágban fejeződik ki – mindez egy olyan

*Ernst-Michael Kranich: Pflanzen als Bilder der Seelenwelt, Verlag Freies Geistesleben, 1996, S.25

gesztusban mutatkozik meg, amely a távoliban keresi a beteljesülést.

Ha az ember belemerül a tulipán gesztusaiba és színének élénkségébe, érez valami bensőségeset, lélekkel telítettet. De az ember nem képes ezt kimondani.

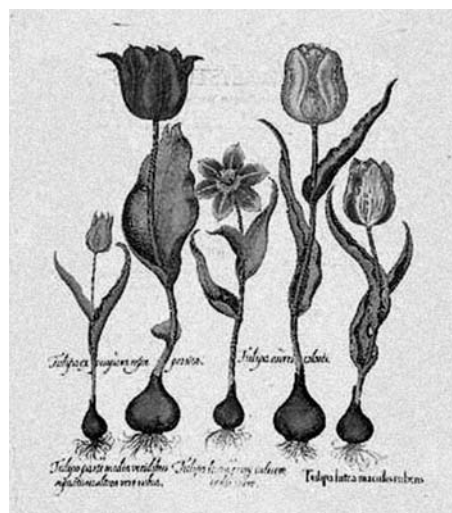
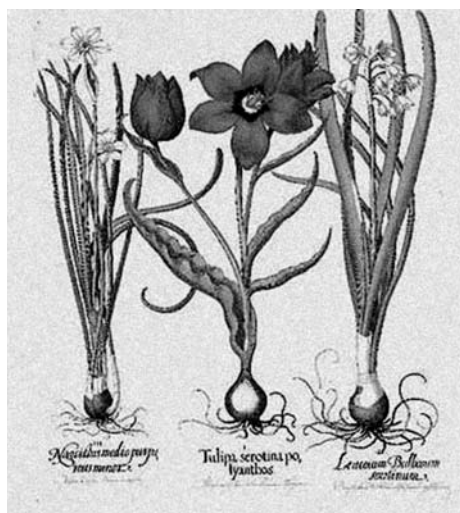
Ha az ember meg akarja ismerni azt, ami a tudatában először elfedve mutatkozik, a tulipán krókuszhoz való közelsége tud utat mutatni. A krókusz a vágy képévé vált számunkra. A vágy a lelkeség azon területén él, amelyben benne van az érzés és az akarat, úgy, hogy az érzésben egy belső akarat vagy törekvés fejeződik ki. Ehhez a területhez egy másik lelki mozdulat is tartozik, amely közeli rokona a vágnak, ugyanakkor karakteresen különbözik is tőle. Ez a remény. A reményben is egy jövőbeliséghez fordul a lélek. De a remény nem a hiány átélésében fejeződik ki. A remény tudja, hogy a jelen nem kielégítő és nem elégséges; azonban belső alaphangulata bizakodó. Így a lélek nem a fájdalommal teli összezúkulás állapotában van, amint a krókusznál láttuk. A remény lendületet ad a jövő irányába. A reményben egy belső életakarat él, amely egy jobb jövőt várva átvészeli a jelen élet és sors nehézségeit. De ha a bizakodás és a remény együtt kialszik, az életakarat összetörik. A reményben egy belső életerő él áltál, hogy pozitívan fordul a jövő felé. A nyelv egészen finoman fejezi ki a vágy és a remény közötti különbséget. Az ember vágyakozik egy találkozás után. A lélek felvirágzik egy vágyakozás szubjektív érzésében, amely talán soha nem nyer beteljesülést. Az ember reménykedik, hogy megtörténik valami. Megfontolja a körülményeket. A halovány remény csírázni kezd, bizakodássá válik. Az ember afelé fordul, ami az események folyamán megtörténhet. Ez az a gondolat, amely által a jövő egyre világosabb lesz. A reményben egy belső óhaj és törekvés hat, amelyek nem teljesülnek a jelenben. Így a lélek a jövőbe vetett

bizalomból él, hogy ott érje el azt, ami a jelenben nem teljesülhet.

Az ember egy világos tudatot nyer ezáltal a remény és a vágy kapcsolatáról. Felfogja, hogy ez a két érzés nemcsak szorosan rokon egymással, hanem a reményben megváltozott formában hogyan nyilvánulnak meg olyan érzések, amelyek a vágyban élnek. Ezt világosabbá lehet tenni a vágyképét kifejező krókuszról kiindulva. Ezáltal, hogy gondolatban világosabbá válik a jövő és kicsírázik a bizakodás, feloldódik a fájdalom összehúzó hatása, amely a hagyma, a szűk virágcső és a keskeny levelek képében fejeződik ki. Ezáltal a lélek a jövő felé fordul belső életerővel, a fény felé törekszik. Mindez a hagyma szár felé való kinyúlásában és a levelek kiszélesedésében manifesztálódik. Különösen hatásosan fejeződik ez ki a hosszú szárban, a levelek felfelé törekvésében. A vágyakozó óhaj bizonytalansága feloldódik a reményben, az azt jelenti, hogy abban a gesztusban, amellyel mi a tulipánvirágban találkozunk; a belső tér szétterjedésében, amely a jövőbeli beteljesülés reményében van, a felfelé törekvésben a távoli felé és a világító színekben, mint a belső biztonság kifejeződése.

Így alakul át a vágy képe a remény képévé. Ezáltal fejeződik ki az, amit először csak bizonytalanul éreztünk a tulipán gesztusaiban. Egészen világossá válik: a tulipán, amely a tavasz csúcspontján, májusban a Nap felé törekszik, a remény képe. A tulipánt nem allegorikusan értelmezzük, csak új módon nézünk rá. Így a növényhez ébredő lélekerőkkel fordulunk, amelyet a megszokott érzékelés során nem használunk. Így nyer bizonyosságot, amely mindannyiunk tudatának fejlődését jelenti: "Hogy mi a valóságos, mi mutatkozik meg egy lénynek, az a lény érzékenységtől függ."

Fordította: Sass Manuéla és Buella Mónika

A Keresztény Közösségért Alapítvány hírei

2004. február 8-án kezdi meg működését a budapesti és a gyöngyösi evangéliumi kör, melyek létrehozását a családi hétvégén határoztuk el. Összejöveteleinket havi rendszerességgel folytatjuk, a résztvevőkkel egyeztetett időpontokban. Szeretettel hívunk és várunk minden érdeklődőt, felnőtteket és gyermekeket egyaránt. Külön öröm számunkra, hogy a gyerekekkel való foglalkozásra szakképzett pedagógust sikerült megnyernünk, így gyermekeink számára is biztosított a tartalmas időtöltés. A budapesti helyszín:

- Budapest, VII.ker. Károly krt. 3/A.IV.em. lifttől balra, 'Ügyvédi Iroda'.
- Időpont: február 8., vasárnap, 10-12 óra.

2004. április 12-14. között Konfirmációs előkészítő tábort tartunk (Húsvét utáni hét) konfirmandusaink számára Reziben. A foglalkozásokat Silye Imre, Hiller Sára és Bozókiné Tengely Anna vezeti.

2004. május 8-án kerül sor konfirmandus gyermekeink konfirmációjára Budapesten. Helyszín a Pesthidegkúti Waldorf Iskola. A részletes programot a későbbiek folyamán közöljük.

2004. július 26 - augusztus 8 között családi tábort szervezünk Gyöngyöstarján-ban, Michael Kaiser, Giesswein Katalin és Silye Imre vezetésével.

Folytatódnak az őrési magyar nyelvű szertartások, melyek szombati napokon, 9 órakor kezdődnek, ezt követően evangéliumi témájú beszélgetésre kerül sor 10-12 óra között.

Változás: 2004. januárjától nem Óriszentpéteren, hanem Ispánkon tartjuk a szertartásokat!

- Helyszín: 9941 Ispánk, Nyugati szer, Tiber Péterék (épülő) háza.
- Időpontok: 2004. január 24., február 21., március 20. (előzetes)

Könyvkiadás:

- Engelbert Fischer: *Az emberszentelő szertartás* c. könyve 2004. február végén jön ki a nyomdából.
- Hans-Werner Schroeder: *A Keresztény Közösség* c. könyve 2004. húsvétra várható.

Keresztelés, házasságkötés: Mind az őrési alkalmakon, mind a budapesti májusi programon, valamint a családi tábor ideje alatt is lehetőséget tudunk teremteni keresztelőre és házasságkötésre is. Ezzel kapcsolatos igényeket az Alapítvány képviselőinél kérjük jelezni.

A programokról és az Alapítvány munkájáról az Alapítvány címén és telefonszámán kérhető további felvilágosítás:

Keresztény Közösségért Alapítvány
2112 Veregyház, Rózsavölgyi Márk u. 18-20.
Számlaszám: OTP Bank Rt 11713005-20380005
Mob1.: (30)949-1664, Mob2.: (30)280-5328
E-mail: kereszténykozosseg@axelero.hu

Tavaszi programok a Szabad Gondolatok Házában

2004. március 5-6. **Dr. Marcus Roggatz** hétvégi szemináriuma a hiperaktív ("csillag" vagy "indigó") gyerekek nevelési problémáiról
2004. március 7. **Dr. Marcus Roggatz** előadása orvosok részére:
"Bevezetés az antropozófiai fejlődés- és embertanba a hiperaktív gyermekek példájához kapcsolódva"
Következő, nyári számunkban beszámolót közlünk a programról.
2004. április 16-17. **Thomas Meyer:** Ludwig Polzer Hoditz közép-európai és magyar kapcsolatai
(péntek 16-20, szombat 9.30-17)
2004. május 21-22. **Irene Diet:** Meddig terjed az okkult páholyok befolyása?
Az ellenhatalmak szerepe a mindennapokban és a politikában
(előadás és közös gondolkodási kísérlet)
(Péntek 16-20 és szombat 9.30-17)

A következő tanévben, **2004. október 29-30-án** vendégünk lesz **Marcus Osterrieder**.
Hétvégi szemináriumának témája: A szláv és német kultúra találkozása, feladatok Közép-Európában,
különös tekintettel a magyarság szerepére.

Megjelent a Natura-Budapest Kft. kiadásában G. Ekler Ágnes: A Waldorf-pedagógia és a korproblémák c. könyve, amit minden pedagógus és szülő figyelmébe ajánlunk.

A szegedi Szabad Waldorf Általános Iskola a 2003/2004-es tanévtől EURITMISTÁT keres heti 4-5 órában. Érdeklődni lehet: Köszlerné Keller Ágnesnél a 06-30-374-4811-es telefonszámon, illetve a 06-62-547-080-as iskolai telefonszámon.

2004 szeptemberében Zalaegerszegen induló Waldorf iskolába osztálytanítót keresünk. Érdeklődni Szalay Lászlónál lehet a 06-94-428-468-as telefonszámon, illetve a napkor@freemail.hu e-mail címen.

A solymári Fészek Waldorf Iskola középiskolai tagozatához magyar, történelem, ének-zene, angol, valamint testnevelés szakos tanárokat keres. Az önéletrajzokat Cseke Dalma iskolatitkárnak: 06-26- 360-182, vagy a feszek.iskola@freemail.hu e-mail címre kérjük eljuttatni.

A Fóti Szabad Waldorf Iskola felvételt hirdet az alábbi állások betöltésére:

- középiskolai biológia-kémia szakos tanár - azonnali belépéssel
- középiskolai matematika-fizika szakos tanár -2004. szeptemberétől
- 1. osztályos osztálytanítót (lehetőleg Waldorf végzettséggel) - 2004. szeptemberétől

Olyan jelentkezőket várunk, akik a Waldorf pedagógia iránt komolyan érdeklődnek, szeretnének ezzel a módszerrel tanítani és vállalják egy formálódó iskolában a nehézségeket is. Részletes, kézzel írt önéletrajzot és diplomamásolatot az alábbi címre kérjük: Szabad Waldorf Iskola, 2151 Fót, Vörösmarty tér 2. Telefonon érdeklődni lehet Jármy Zsuzsannánál a 06-27-539-205-ös telefonszámon.

A nemesvámosi Fehérlófia Waldorf Általános Iskola osztálytanítót keres a 2004/2005 szeptemberében induló 1. és 3. osztályba. A jövőben minden érdeklődő pedagógust szeretettel várunk. Elérhetőségeink: 8248 Nemesvámos, Kossuth u. 22. tel./fax: 06-88-265-540, e-mail: feherlofia@ngo.hu

Mercurialis szemcsepp - A tisztánlátás kedvéért...

A szem kötő- és szaruhártyájának irritációi a fejlett világ országaiban a leggyakoribb szempanaszok közé tartoznak. Ilyen, főleg mechanikusan előidézett szemtüneteket kiválthat a huzat, a lebegő portartalom, napozás során a magasabb ózonkoncentráció, a kontaktlencse viselése, a hosszan végzett képernyő előtti munka vagy a televíziózás is.

A Mercurialis szemcsepp serkenti a szervezet öngyógyító törekvéseit

- a túlerőltetett, irritált, könnyező szemnél
- ún. "idegentest-érzés"-nél
- túlzott fényérzékenység esetén
- (időskori) száraz kötőhártya-gyulladás /conjunctivitis sicca/ esetén.

A Mercurialis szemcsepp alkalmazásának előnyei:

- több évtizedes terápia tapasztalat
- biztonságos alkalmazhatóság (tartósan is)
- ellenjavallat, mellékhatás nem ismeretes
- praktikus fiolákban kapható
- higiénikusan tárolható
- nem tartalmaz konzerválószer
- kontaktlencse-viselők is bátran használhatják.

A WALA referencia-patikák listáját a Natura-Budapest Kft.-nél (303-77-46-os fax/telefonszámon) lehet kérni.